

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม
อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว
THE PARTICIPATION IN STRONG COMMUNITY CREATION OF TAKASEM
COMMUNITY IN MAUENG SAKAEO DISTRICT, SAKAEO PROVINCE

พระครูประกาภกรโสภณ (บุญมา ปภาภโร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม
อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

พระครูประภากรโสภณ (บุญมา ปภากรโร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE PARTICIPATION IN STRONG COMMUNITY CREATION OF TAKASEM
COMMUNITY IN MAUENG SAKAEO DISTRICT SAKAEO PROVINCE

Phrakhru Prapakornsopon (Boonma Pabrakaro)

The Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Social Development)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E.2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเรื่อง
“การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว
จังหวัดสระแก้ว” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การพัฒนาสังคม

.....
(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

.....

ประธานกรรมการ

()

.....

กรรมการ

()

.....

กรรมการ

()

.....

กรรมการ

(พระครูปริยัติกิตติธำรง ผศ.ดร.)

.....

กรรมการ

(ผศ.ดร.ภักดี มานะหิรัญเวท)

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระครูปริยัติกิตติธำรง ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.ภักดี มานะหิรัญเวท

กรรมการ

ผู้วิจัย

.....

พระครูประภากรโสภณ (ศุภญ์ดำ)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว
- ผู้วิจัย** : พระครูประภากรโสภณ (บุญมา ปภาภโร)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร. น.ธ.เอก, ป.ธ.๕, พธ.บ. (เกียรตินิยม), M.A., Ph.D.)
 - : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักดี มานะหิรัญเวท, (B.Eng, MBA., Ph.D., D.Eng.)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๗ / มีนาคม / ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๒) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๓) เพื่อศึกษาความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับประชาชนในชุมชนท่าเกษมทั้ง ๕ ชุมชน โดยสุ่มตัวอย่างประชาชนทั้งชายและหญิงจำนวน ๓๔๑ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑) เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๐๔ มีอายุระหว่าง ๓๑-๖๐ ปี จำนวน ๒๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๙๔ มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๗๙ มีรายได้ระหว่าง ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ ต่อเดือน จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐๗ มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๕๖ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๑๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๓๒

๒) การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้วโดยรวม อยู่ในระดับมาก =๔.๐๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ อยู่ในระดับมาก =๔.๑๗ รองลงมา ด้านการประเมินผล อยู่ในระดับมาก =๔.๑๔ และสุดท้าย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก =๓.๗๗

๓) ปัญหาอุปสรรคและ แนวทางแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม มีความต้องการหรือเป้าหมายที่เสนอเข้าที่ประชุมแล้วยังขาดการนำไปจัดกิจกรรมหรือบรรจุเข้าไว้ในแผนการพัฒนา การรับรู้ของประชาชนยังเข้าไม่ถึงข่าวสารข้อมูลต่างๆขององค์กรยังไม่กระจายในการรับทราบข้อมูลการพัฒนา ยังไม่ครอบคลุมทุกด้านโดยเฉพาะในด้านสังคมถือว่าเป็นปัญหาหลักของชุมชนส่วนมากการแก้ปัญหา มักจะเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุในหลายภาคส่วนยังแก้ปัญหาแบบเดิมไม่ค่อยมีการริเริ่มสิ่งใหม่เท่าใดนักการสังการยังเป็นลักษณะรูปรวยคือสั่งจากข้างบนลงมาการออกเสียงประชามติเป็นเหมือนรูปแบบเฉยๆไม่ค่อยได้ผล การบริการด้านต่างๆยังไม่ทั่วถึงกับการให้บริการไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข

๔) ความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้วการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้การดำเนินการในส่วนต่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่างที่ตั้งไว้ทำให้มีความโปร่งใสมากขึ้นเพราะมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ การประเมินผล การบริหารมีการทำประพิจาณ์และประเมินผลโดยตลอดการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้การดำเนินการในส่วนต่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่างที่ตั้งไว้ทำให้มีความโปร่งใสมากขึ้นเพราะมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ

๕) ข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว ควรจัดให้มีกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีและความต้องการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

Thesis Title : The Participation in Strong Community Creation of Takasem Community in Mauengsakaeo District Sakaeo Province

Researcher : Phrakhruprapagonsopon (Boonma Pabarakaro)

Degree : Master of Arts (Social Development)

Thesis Supervisory Committee:
 Phrakhrupariyattikittidhamrong, Asst.Prof. B.A.,M.A.,Ph.D.
 Asst.Prof.Dr. Bhakdee Manahiranveth B.Eng, MBA., Ph.D., D.Eng.

Date of Graduation : 17 March 2015

ABSTRACT

The research entitled The People's Participation in Strong Community Creation in Takasem Community Maueng Sakaeo District, Sakaeo Province, consists of three main objectives : i) to study the people's participation in strong community creation in Takasem Community Maueng Sakaeo District, Sakaeo Province; ii) to study problems, obstacles and suggestions in the people's participation in strong community creation in Takasem Community Maueng Sakaeo District Sakaeo Province; and iii) to study understanding the people's participation in strong community creation in Takasem Community Maueng Sakaeo District Sakaeo Province. It is the survey research of which data collection was conducted by questionnaires for people in 5 Takasem communities with the sampling group of 341: men and women. The collected data were analyzed by using statistical techniques for sociological methodology such as Frequencies, Percentage, Mean and Standard Deviation.

The findings of the study are as follows:

- 1) The population was most 215 women equaling to 63.04%, 201 aging between 31-60 years olds equaling to 58.94%, 238 qualified below bachelor's degree 69.79%, 123 earning 5,000-10,000 Baht a month 36.07%, 169 working for wages 49.56%, and 175 married 51.32%.
- 2) Having considered the people's participation in strong community creation in Takasem Community Maueng Sakaeo District Sakaeo Province, total number has been found in high level = 4.00. Having considered each aspect, it has

been found that the aspect of participation in performance has been in highest level = 4.17, the aspect of evaluation in high level = 4.14, and the aspect of participation in making decision also in high level = 3.77, respectively.

3) Having considered the problems and obstacles in people's participation in strong community creation in Takasem Community Maueng Sakaeo District Sakaeo Province, it has been found that the needed and agreed aims are not added in the performing plans for community development; general information of organization is not general for people; mostly problems could not be solved in proper way, nothing new for solving them; in the same time, the public opinion becomes to be meaningless for the organization's administrators; additionally, the general services in aspect of society, politics, environment and public health are not radical for people.

4) Having considered the understanding people's participation in strong community creation in Takasem Community Maueng Sakaeo District Sakaeo Province, it has been found that the organization's operation has practiced smoothly conforming to the settled projects being inspectable and systematic; and also the administration has been in public hearing and evaluated by people's participation,

5) The suggestion for people's participation in strong community creation in Takasem Community Maueng Sakaeo District Sakaeo Province: there should be some activities to promote harmony and strengthen community development.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะอาศัยความเมตตาอนุเคราะห์ของอาจารย์ที่ปรึกษา ได้แก่ อาจารย์พระมหาสม กลยาโณ ดร. ผศ.ดร.ภักดีมานะหิรัญเวท ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าชี้แนะแนวทางการดำเนินงานและตรวจสอบปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนสำเร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยมีความซาบซึ้ง และขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ พระอาจารย์มหาอำนาจ อัสการี ดร. ผศ. ดร.ชัยยงค์ ชินกุล ผศ.ดร.โกนิฐ ศรีทอง อาจารย์ ดร.เดชา กัปโก ดร.ภททิยา ฤกษ์พันธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา เป็น ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหาระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการ วิจัย ช่วยแนะนำแก้ไข ให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง ในความเมตตาของ ผศ.โกนิฐ ศรีทอง ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม(กพส) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ ผศ.ดร.ภักดี มานะหิรัญเวท ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ตรวจสอบ แก้ไขเพิ่มเติม บทคัดย่อให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณ คณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่เมตตาชี้แนะ แก้ไขเนื้อหาที่บกพร่องให้สมบูรณ์ ถูกต้อง

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณนายวิเชียร สุคนธประทีป นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าเกษม อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน (อสม.) ประธานชุมชนทั้ง ๕ ชุมชน บุคลากร และประชาชนในเขตชุมชนท่าเกษมทุกท่าน ที่ให้โอกาสผู้วิจัยได้ศึกษาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการตอบแบบสอบถาม ขอขอบคุณพระครูปริยัติกิตติธำรง ผศ.ดร. คณะบดีคณะสังคมศาสตร์ รศ.ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง ผศ.ดร.กิตติทัศน์ ผาภาทอง อาจารย์ผดุง วรรณทอง ที่ช่วยเหลือในการตรวจรูปแบบและ ประสานงานต่างๆ รวมถึงคณะพระอาจารย์ และคณาจารย์ของคณะสังคมศาสตร์ และบัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้และคำแนะนำใน ด้านต่างๆ แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเพื่อนๆ นิสิตทุกท่าน สำหรับน้ำใจและมิตรที่มีให้แกกัน ด้วยดีเสมอมา ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นกำลังใจให้กันเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณแพทย์หญิงพลอย กองกุด ได้ให้การอุปถัมภ์ค่าพิมพ์วิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ด้วยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

คุณงามความดีและประโยชน์ที่เกิดจากการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมอุทิศเป็นเครื่องสักการบูชาคุณพระศรีรัตนตรัย คุณบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ครูอาจารย์ และขออนุโมทนาขอบคุณ ผู้มีอุปการคุณที่ให้การสนับสนุน และให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้าทุกท่านด้วยดีเสมอมา

พระครูประภากรโสภณ (บุญมา ปภาโว)

...../...../.....

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญแผนภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์ และคำย่อ	ฎ

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓	ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔	ขอบเขตด้านเวลา	๕
๑.๕	ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๖	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗

บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑	แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๙
๒.๒	แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง	๓๙
๒.๓	แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท	๔๗
๒.๓.๑	ความหมายของบทบาท	๔๗
๒.๓.๒	ลักษณะของบทบาท	๔๙
๒.๔	แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	๕๑
๒.๔.๑	แนวคิดและความหมายการพัฒนาชุมชน	๕๑
๒.๔.๒	แนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน	๕๓
๒.๔.๓	ความหมายของการพัฒนาชุมชน	๕๖
๒.๔.๔	เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน	๕๗
๒.๔.๕	กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนา	๖๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
--------	------

๒.๕	หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ส่งเสริมด้านการพัฒนาชุมชน	๖๑
๒.๕.๑	หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านสังคม	๖๖
๒.๕.๒	หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ	๗๐
๒.๕.๓	หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาด้านการเมือง	๗๔
๒.๕.๔	หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม	๗๘
๒.๕.๕	หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตใจ	๘๑
๒.๖	แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน	๘๓
๒.๗	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน	๘๙
๒.๗.๑	ทฤษฎีพัฒนาการ	๘๙
๒.๗.๒	ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม	๘๙
๒.๗.๓	การนำทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมไปใช้ในการพัฒนาชุมชน	๙๒
๒.๘	ข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลท่าเกษม	๙๗
๒.๙	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐๒
๒.๑๐	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑๒
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๑๑๔
๓.๒	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๑๕
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๗
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๒๑
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๒๒
บทที่ ๔	ผลการศึกษา	
๔.๑	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๒๗
๔.๒	การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว	๑๒๙

สารบัญ (ต่อ)

ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม	
อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว	๑๓๐
๔.๔ ความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง	
ของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว	๑๓๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๔๓
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๔๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๙
บรรณานุกรม	๑๕๑
ภาคผนวก	๑๖๒
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือ	
ภาคผนวก ข แบบสอบถามเพื่อการวิจัย/แบบสัมภาษณ์ในการวิจัย	
ภาคผนวก ค ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Try out)	
ประวัติของผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากร ชุมกรท่าเกษม ปี ๒๕๕๗	๑๑๖
ตารางที่ ๔.๑ จำนวนร้อยละของข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๒๗
ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วม ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้วโดยรวม	๑๒๙
ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	๑๓๐
ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	๑๓๑
ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	๑๓๒
ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการประเมินผล	๑๓๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
แผนภาพที่ ๒.๑ การทำงานเป็นทีม (Team Work)	๒๗
แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑๓
แผนภาพที่ ๔.๑ องค์กรความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า	๑๔๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยจะระบุที่ เล่ม/ข้อ/หน้า หลัง คำย่อ ชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น ที.สี.(บาลี) ๙/๓/๓๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขนวคฺค พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๓ หน้า ๓๖, ที.สี.(ไทย) ๙/๑๗๐/๕๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๑๗๐ หน้า ๕๖

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	สมันตปสาทิกา จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ติกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย จตุกกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ปญจก	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปญจกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.จตุตทาลีส	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จตุตทาลีสนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาความสามารถของบุคคลจำเป็นต้องอาศัยวิธีการรวมกลุ่มให้เป็นพลังที่เข้มแข็ง เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ของคนในชุมชน ความสำเร็จนั้นจะขึ้นอยู่กับกิจกรรมกลุ่ม และการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มว่าสามารถพัฒนาตนเองได้มากน้อยแค่ไหน และมีการให้บุคคลนั้นเป็นคนคิดเป็นแก้ปัญหาเป็น ตัดสินใจด้วยเหตุผล สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน^๑

จากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เริ่มขึ้นในปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นปี แรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ และ สังคมต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกภาคส่วนของสังคม ประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นอันมาก ในฐานะที่เป็นทางเลือกที่สำคัญของการพัฒนา เน้นกระบวนการพัฒนา ที่คนเป็นศูนย์กลางตามหลักปรัชญาของแผนพัฒนา ฉบับที่ ๘ โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและ ชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็น ฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการสร้างกระบวนการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนในอนาคต จากฉบับที่ ๘ ต่อเนื่องมาถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ และฉบับที่ ๑๐ มีนโยบายที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการดำเนินงานเมืองน่าอยู่ โดยทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมพัฒนาแบบองค์รวม ส่งเสริมพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง ทำให้ประชาชนมีความพยายามที่จะพัฒนาและปรับปรุงชุมชนของตนเองในหลายประการ เช่น การปรับปรุงสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัยและที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้น มีการระดมทรัพยากร ทุนทางสังคมในรูปแบบ ของการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ เพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนาชุมชนทั้งทางด้านสภาพความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อมและสังคม เป็นการสร้างพลังความร่วมมือพัฒนาให้เกิดสิ่งใหม่ที่ดีกว่าเดิมของชุมชน ผ่านความหลากหลายของการดำรงชีวิตที่ประสานกลมกลืนก่อให้เกิดเป็นกระบวนการต่างๆเชื่อมโยงกัน จนเป็นพลังอันเข้มแข็งของชุมชนเกิด

^๑ สนธยา พลศรี, *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า (๑).

^๒ สุภาภรณ์ อุ่นเมตรกิจ, *การพัฒนาชุมชนโดยวิธีการศึกษานอกโรงเรียน*, (ภาควิชาพัฒนาชุมชน : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๗๙.

การสร้างคุณค่าใหม่ มีความเชื่อมั่นในกลุ่มและสะท้อนออกมาเป็นพลังของการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญเป็นประเด็นหลักในการพัฒนาประเทศ ซึ่งในสังคมไทยก็ยึดถือเป็นประเด็นหลักในการบริหารจัดการและพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและการศึกษาให้เป็นสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในการรับรู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและร่วมแก้ปัญหาในสังคมของตนย่อมเป็นเรื่องที่ประชาชนต้องเรียนรู้ และได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในการดำเนินชีวิตและเป็นที่ยอมรับด้วยกันทุกๆ ฝ่ายในสังคม ในการบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๘๗ ได้ระบุแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๕ ข้อ ดังนี้

- ๑) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
- ๒) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ
- ๓) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น
- ๔) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่
- ๕) ส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ประชาชนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม^๓ จากข้อความในรัฐธรรมนูญแสดงถึงความสำคัญในการบริหารราชการแผ่นดิน ที่มีความจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน อย่างต่อเนื่องและโปร่งใสในทุกระดับของสังคม

การพัฒนาคนเพื่อมุ่งให้คนมีคุณภาพนั้นหมายถึงคุณภาพทั้งด้านร่างกายจิตใจ และปัญญา^๔ เพื่อให้คุณภาพที่จะปรับใช้ความรู้ความสามารถให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและตนเอง ความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้ตามขีดความสามารถทางร่างกายของตน หากโอกาสอำนวยและมี

^๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, ราชกิจจานุเบกษา, ๒๔ สิงหาคม, ๒๕๕๐, หน้า ๒๘.

^๔ อารณพันธ์ จันทรสว่าง, การพัฒนา บุคคล กลุ่มและชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๓๕.

ผู้คอยชี้แนะที่ถูกทางอีกทั้งมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่เป็นสัตว์แห่งการเรียนรู้ (Learning Animal) สามารถเรียนรู้ได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด มีศักยภาพในการเรียนรู้ที่สูงกว่าสัตว์โลกชนิดอื่นๆ สามารถนำความรู้มาพัฒนาตนเองและสังคมให้มีความสุขการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การพัฒนามนุษย์และชุมชนเพราะการเรียนรู้ทำให้บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจเพิ่มพูนทักษะความสามารถในด้านต่างๆ^๕

การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการพัฒนารูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนามนุษย์ชุมชนและสังคม ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งหมายถึงการพัฒนาคนให้มีความสุขเป็นคนที่มีความภาคภูมิใจและมีชีวิตที่ดีงามซึ่งการพัฒนาคนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้โดยเป็นคนที่มีความรับผิดชอบ สำหรับรักชุมชนมีความรักชุมชนเป็นชุมชนเรียนรู้ มีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง มีการจัดการชุมชนที่ดี มีเครือข่ายกิจกรรม มีภาวะผู้นำในชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ และเป็นชุมชนที่สงบสุข มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ทั้งนี้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นนั้นคือชาวบ้านในชุมชนท่าเกษมทั้ง ๕ ชุมชนยังไม่ค่อยจะรับรู้ว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนนั้นมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากส่วนมากจะปล่อยให้ผู้นำหรือตัวแทนเป็นผู้ตัดสินใจในการรับรู้ข่าวสารต่างๆ จึงมองข้ามสิ่งเหล่านี้ไป และละเลยในการดูแลรักษาสิทธิของตนเองไปสิ่งเหล่านั้นเช่นการเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งต่างๆในด้านปัญหาสังคมการเมือง เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมมักจะมองว่าไม่ใช่เรื่องของตนเองเป็นเรื่องของผู้มีส่วนมากชาวบ้านจะคิดอย่างนี้จึงทำให้การพัฒนาเป็นไปได้อย่างล่าช้ามาก โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่มีการนำความรู้ที่มีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ปล่อยให้สูญหายไปกับคนเถาคนแก่ ซึ่งภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่สร้างเกิดขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละชุมชนจึงเป็นการดีที่การพัฒนาที่เกิดขึ้น การพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างแต่พื้นฐานในการพัฒนาจะต้องเริ่มจากชุมชน คนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการกันเอง เพราะคนในชุมชนนั้นๆรู้และเข้าใจถึงปัญหาความต้องการและทุนต่างๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน คนนอกเป็นเพียงผู้ช่วยส่งเสริมเท่านั้น ส่วนรากฐานสำคัญที่จะนำชุมชนนั้นๆ ให้ก้าวไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้นั้น จะต้องเริ่มจากตัวคนในชุมชนก่อน จะต้องเรียนรู้ว่าแต่ละคนในชุมชนมีคุณค่าที่ต่างกันไป และทุกคนล้วนมีความสามารถมีภูมิปัญญาเป็นของตนเอง ในชุมชนนั้นๆ ก็มีทุนชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ทุนความรู้ทุนทรัพยากรทุนทางวัฒนธรรมทุนทางสังคมทุนเงินตรา ฯลฯ ซึ่งชุมชนนั้นๆ จะต้องค้นหาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและฝ่ายต่างๆ เพื่อที่จะบริหารจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ มีความเหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้นๆ ในชุมชนที่มีกระบวนการจัดการทุนชุมชนได้เหมาะสมชุมชนนั้นๆก็จะกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

^๕ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, “ปรัชญาการพัฒนาชุมชน”, วารสารพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บางกอกบลิ๊ก, ๒๕๓๔), หน้า ๑๓ - ๑๔ .

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าการดูแลบำบัดทุกข์-บำรุงสุข แก่พี่น้องประชาชนในท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง มุ่งการกระจายอำนาจ ปราศจาก-การทุจริตคอร์รัปชันเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี อันจะเป็นแนวทางแก้ไขปัญหา มาปรับใช้เพื่อนำมาสู่การปฏิบัตินโยบายการยุคใหม่ จากเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมีมากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง และเพื่อที่จะได้นำข้อเสนอแนะที่เหมาะสมในการดำเนินงานเพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน สังคมและประชาชนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมการประเมินผล

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขต ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัย คือ

การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา ดังนี้

๑) ประชากร ที่ใช้วิจัยครั้งนี้ คือผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อสม. พัฒนาชุมชนและประชาชนในชุมชนท่าเกษมทั้ง ๕ ชุมชน จำนวน ๓,๓๑๑ คน อายุระหว่าง ๑๘-๗๐ ปี

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากนายกเทศมนตรีตำบลท่าเกษม ประธานชุมชนทั้ง ๕ ชุมชน และประชาชน เพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน ๙ คน

การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลตามสถิติที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑) งานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามที่มีคำถามครอบคลุมวัตถุประสงค์ของงานวิจัย กล่าวคือมุ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจัดเป็นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) โดยผู้วิจัยจะใช้การวิจัยเชิงสำรวจจากกลุ่มประชากร ข้อมูลที่รวบรวมได้จะได้นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติเบื้องต้น

๒) ประชากร ได้แก่ ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อสม. พัฒนาชุมชนและประชาชนในชุมชนท่าเกษมทั้ง ๕ ชุมชน จำนวน ๓,๓๑๑ คน อายุระหว่าง ๑๘-๗๐ ปี ทั้งชายและหญิง

๓) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการทำการวิจัยโดยสุ่มตัวอย่างประชาชนทั้งชายและหญิงจำนวน ๓๔๑ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษมอำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ ชุมชนท่าเกษมชุมชนที่ ๑ – ๕ ในเขตเทศบาลตำบลท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษมอำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาขอบเขตด้านระยะเวลา ตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นเวลา ๙ เดือน

๑.๕ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑.๔.๒ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑.๔.๓ ความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” ผู้วิจัยได้ให้ความหมายนิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน อสม.ประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนทั้ง ๕ ชุมชน อสม.อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและประชาชนในชุมชนท่าเกษมที่ก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่สามารถเรียนรู้และแสดงออกในการคิด ริเริ่ม พิจารณาตัดสินใจ และมีส่วนร่วมดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กลุ่มหรือองค์กร หรือชุมชนปรารถนา ซึ่งไม่ใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก การที่ประชาชนในชุมชนท่าเกษม เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทในการร่วมคิดวางแผนร่วมดำเนินงาน ร่วมกันรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ดังนี้ คือ

การมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนท่าเกษมร่วมกันตัดสินใจในการวางแผนกำหนดความต้องการของชุมชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม

การมีส่วนร่วมในด้านการปฏิบัติการ หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนท่าเกษมร่วมกันในการเข้าร่วมดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับความต้องการของชุมชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม

การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนท่าเกษมร่วมกันในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม

การสร้างชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่ประชาชนมีความสามารถในการจัดการปัญหาของชุมชน และการตอบสนองความต้องการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองได้ ตลอดจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในด้านต่าง ๆ คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการปกครอง ด้านศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

ชุมชนท่าเกษม หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนท่าเกษมทั้ง ๕ ชุมที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน มีความสนใจ มีผลประโยชน์ มีปัญหาและมีการจัดการร่วมกัน ใช้กฎระเบียบของสังคมร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ ชุมชนและสังคม ซึ่งในการวิจัยนี้หมายถึงชุมชนที่อยู่ในชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้ทราบการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑.๖.๒ ทำให้ทราบปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑.๖.๓ ทำให้ทราบความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑.๖.๔ สามารถนำผลงานวิจัยเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาบูรณาการและศึกษาวิจัยเพิ่มเติมต่อยอดงานวิจัย

บทที่ ๒

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบในการศึกษา ดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

๒.๓.๑ ความหมายของบทบาท

๒.๓.๒ ลักษณะของบทบาท

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

๒.๔.๑ แนวคิดและความหมายการพัฒนาชุมชน

๒.๔.๒ แนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน

๒.๔.๓ ความหมายของการพัฒนาชุมชน

๒.๔.๔ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

๒.๔.๕ กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนา

๒.๕ หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ส่งเสริมด้านการพัฒนาชุมชน

๒.๕.๑ หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านสังคม

๒.๕.๒ หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ

๒.๕.๓ หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาด้านการเมือง

๒.๕.๔ หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

๒.๕.๕ หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตใจ

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

๒.๗ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

๒.๗.๑ ทฤษฎีพัฒนาการ

๒.๗.๒ ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม

๒.๗.๓ การนำทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

๒.๘ ข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลท่าเกษม

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนี้เกิดได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ หลายกิจกรรม และหลายวัตถุประสงค์ ความแตกต่างเช่นนี้มีผลให้ไม่สามารถนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมได้อย่างครอบคลุมครบถ้วนและเป็นที่ยอมรับทั่วไป นอกจากนี้ข้อบ่งชี้เนื้อหาของสาระของการมีส่วนร่วมยังมีได้กระเจาชัดอีกด้วย อย่างไรก็ตาม นักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังต่อไปนี้

ดีเลน (Delen) ^๑ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือ การแบ่งอำนาจในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจในการกำหนดหรือจัดสรรทรัพยากร ซึ่งจะไม่สามารถทำได้โดยขาดความเข้าใจร่วมกันที่จิตสำนึกและการประสานงานกัน โดยการร่วมมือกันของบุคคลส่วนใหญ่ที่แสดงออก โดยผ่านกลุ่มตัวแทนในการกำหนด และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาารวมกัน ซึ่งจะทำให้บุคคลและกลุ่มบุคคลสามารถตัดสินใจในสิ่งที่กระทบต่อชีวิตเขา โดยเฉพาะผลประโยชน์ที่เขาควรได้รับจากบริการต่าง ๆ

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff) ^๒ ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป แลหมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แต่ก็ไม่หมายความว่าจะเป็นการตัดสินใจแต่เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงานด้วย และการตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์ และการประเมินผลในกิจกรรมพัฒนาด้วย ซึ่งจะเห็นว่า การตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการดำเนินงาน ทั้งยังเกี่ยวข้องกัผลประโยชน์และ การประเมินผลด้วยเหมือนกัน กล่าวคือ ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการดำเนินงาน และ ผลประโยชน์ก็จะมาเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้นนั่นเอง นอกจากนี้ก็มีผลสะท้อนกลับจากการประเมินผล และการดำเนินงานกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย

นิรินทรชัย พัฒนพงศา ^๓ ได้อธิบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงเกิดจากกระบวนการทำงานจากเบื้องล่างขึ้นไป การมีส่วนร่วมจึงมีความ

^๑ Delen , Corazan Alma G. ๑๙๗๗. People Participation. Philippine Encyclopedia of Social Works. P. ๒๓๐ – ๒๓๖.

^๒ Cohen, J.L. & Arato, A. ๑๙๙๗. Civil Society and political theory. M.I.T.Press, U.S.A.P. ๗-๙.

^๓ นิรินทรชัย พัฒนพงศา. แนวทางการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ๒๕๔๓. หน้า ๒๘.

สำคัญในการที่จะช่วยให้เกิดจากการกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับการพัฒนาไปสู่สมาชิกของสังคม กิจกรรมต่าง ๆ จะเน้นไปที่การให้การศึกษและการสร้างพื้นฐานขององค์กรการมีส่วนร่วมจึงต้อง มีองค์ประกอบหลัก ๆ อยู่ ๓ ประการ คือ

๑. การแบ่งสรรอำนาจและได้รับทรัพยากรที่ขาดแคลนหายาก
๒. มีความพยายามอย่างจริงจัง โดยกลุ่มคนที่จะควบคุมชะตาชีวิตของตนและปรับปรุง สภาพความเป็นอยู่
๓. เปิดโอกาสให้บุคคลที่อยู่ในกลุ่มชั้นล่าง ๆ ได้พัฒนา

อเนก เหลาธรรมทัศน์^๔ สรุปรุ้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่บุคคลกลุ่ม คน ประชาชนหรือองค์กรใดรวมพิจารณาแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยรวมกันวางแผนโครงการรวมกันปฏิบัติงาน ประเมินผลงาน พิจารณาตัดสินใจและรวมกัน รับผิดชอบด้วยความสมัครใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ การเปลี่ยนแปลงในแนวนโยบาย ให้บรรลุวัตถุประสงค์ ภายใต้การกำหนดและดำเนินการของประชาชนเอง

ยวัฒน์ วุฒิเมธี^๕ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การรวมกันปฏิบัติ และรวมกัน รับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์^๖ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญเรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของมนุษย์ในการ พัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ และสร้างโอกาสให้ประชาชนใน ชุมชน ทั้งรูปส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัคร รูปแบบต่าง ๆ ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน

สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล^๗ ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นการร่วมมือ รวมปฏิบัติและรวม รับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นของปัจเจกบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินการ พัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดเป็นการเปิดโอกาสให้

^๔ อเนก เหลาธรรมทัศน์. “ประชาสังคมพัฒนาการและนัยยะแห่งอนาคต”. วารสารนิเวศวิทยา. ฉบับ ที่ ๒๓. ๒๕๔๗. หน้า ๓๔.

^๕ ยวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุ เคราะห์ไทย. ๒๕๔๖. หน้า ๒๕.

^๖ ไพรัตน์ เตชะรินทร์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุขมหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๒๗. หน้า ๖.

^๗ สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล. การสร้างประชาสังคมโดยรัฐ : การปรับตัวของประเทศไทย วิทยานิพนธ์คณะ รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๕. หน้า ๑๙.

ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ รวมปฏิบัติและร่วมกันรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง

อุดม แยมชื่นพงศ์^{๘๘} สรุปได้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการทำงานของคณะกรรมการสภาตำบลกับประชาชน กลุ่มประชาชน เจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรของรัฐบาลและเอกชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในการอนุรักษ์แหล่งน้ำแม่น้ำท่าจีนใน ๕ ลักษณะ คือ รวมศึกษาปัญหา รวมวางแผน รวมปฏิบัติ รวมติดตามผล และ รวมบำรุงรักษา

สุเมธ ทราญแก้ว^{๘๙} ได้ให้ความหมายกรณีการมีส่วนร่วมว่า การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนรวมเกี่ยวข้อง รวมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับ ประชาชนที่เข้าร่วม มีการพัฒนา ภูมิปัญญาและการรับรู้ สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

นงเยาว์ หลีพันธุ์^{๙๐} สรุปได้ว่า การเข้ามามีส่วนรวมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ การรวมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้นผู้กระทำการเปลี่ยนแปลงจะต้องยอมรับในปรัชญาทางการพัฒนาชุมชนที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมชุมชน ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและการชี้แนะที่ถูกต้อง

นิพนธ์ ทวีกาญจน์^{๙๑} สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใดๆ ต่อการดำเนินการของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการรวมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามประสงค์ของตน

^{๘๘} อุดม แยมชื่นพงศ์. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่งน้ำท่าจีนศึกษาเฉพาะกรณีแม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๗. หน้า ๑๗.

^{๘๙} สุเมธ ทราญแก้ว. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทรัพยากรธรรมชาติศึกษาเฉพาะ รายกรณีหมู่บ้านชนะเลศการประกวดหมู่บ้านตึเตน ระดับจังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๖. หน้า ๑๕.

^{๙๐} นงเยาว์ หลีพันธุ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๗. หน้า ๒๔.

^{๙๑} นิพนธ์ ทวีกาญจน์. อยู่ยวมรดกโลก ๒๕๓๗. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์เทียนวัฒนา. ๒๕๔๗. หน้า ๑๐.

จนมาสู่การตัดสินใจกระทำเพื่อให้บรรลุถึงความประสงค์นั้นๆ ซึ่งการกระทำก่อให้เกิดการพัฒนาความรู้และสติปัญญาอีกทางหนึ่ง

ประสงค เอี่ยมอนันต์^{๑๒} สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่บุคคลใดรวมในการแสดงความคิดเห็น รวมตัดสินใจ รวมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ รวมเสียสละเวลา แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ เปนเรื่องของจิตใจ อารมณ์ของบุคคล ในสถานการณ์ที่มีเหตุเราใจในการกระทำ เพื่อจะบรรลุวัตถุประสงค์ ที่บุคคลอยากรวมทำกิจกรรมด้วยความสมัครใจ โดยมีการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์

เอี่ยมพร พูนขวัญ^{๑๓} ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าหมายถึง ความร่วมมือของประชาชน ไม่วาของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มคน หรือองค์กร เพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ประชาชนทั้งที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มคน รวมมือรวมรับผิดชอบ และรวมเสียสละในการกระทำกิจกรรมการต่างๆ เพื่อพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น รวมคนหาสาเหตุของปัญหา รวมหาวิธีเพื่อแก้ไขปัญหา รวมปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด และรวมในการติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษาสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวม

ปัจจัยที่มีเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

มีผู้เสนอปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมไวหลายปัจจัยแตกต่างกันไป ดังนี้

^{๑๒} ประสงค เอี่ยมอนันต์. “การพัฒนาเขตบริเวณในเขตเมืองเก่า”. เมืองโบราณ ปที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑- ๔ (มกราคม – ธันวาคม). ๒๕๕๓. หน้า ๓๐.

^{๑๓} เอี่ยมพร พูนขวัญ. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมองค์พระปฐมเจดีย์ . วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๕๓. หน้า ๑๘.

คอฟแมน (Kaufman)^{๑๔} ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว รายได้ และระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนมีความสัมพันธ์อย่าง มีนัยสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

รีตเดอร์ (Reeder)^{๑๕} ได้สรุปปัจจัยต่าง ๆ ที่มีต่อการเข้ามามีส่วนรวมของ ประชาชนไว้ ๑๑ ประการ ดังนี้

๑. การปฏิบัติตนให้คล้อยตามความเชื่อพื้นฐาน กล่าวคือ บุคคลและกลุ่มบุคคลดู เหมือนจะเลือกแบบวิธีการปฏิบัติซึ่งสอดคล้องและคล้ายคลึงกับความเชื่อพื้นฐานของตนเอง

๒. มาตรฐานคุณค่า บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้อง กับมาตรฐานคุณค่าของตนเอง

๓. เป้าหมาย บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะส่งเสริมปกป้องและรักษาเป้าหมาย ของตนเอง

๔. ประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลบางครั้งมี รากฐานมาจากประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา

๕. ความคาดหวัง บุคคลและกลุ่มบุคคลจะมีความประพฤติตามแบบที่ตน คาดหมายว่าจะต้องประพฤติในสถานการณ์เช่นนั้น ทั้งยังชอบปฏิบัติต่อผู้อื่นในลักษณะที่ตนคาดหวัง จากผู้อื่นด้วย

๖. การมองตัวเอง บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งคิดว่าตนเองควรกระทำเช นนั้น

๗. การบีบบังคับ บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกว่าตนเอง ถูกบีบบังคับให้ทำ

๘. นิสัยและประเพณี บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเรามีนิสัยชอบ กระทำในสถานการณ์นั้น

๙. โอกาส บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนรวมในรูปแบบการปฏิบัติของ สังคมโดยเฉพาะในทางที่เกี่ยวข้องกับจำนวนและชนิดของโอกาส ซึ่งโครงสร้างของสังคมเอื้ออำนวยให้ เขามามีส่วนรวมในการกระทำเช่นนั้น เท่าที่พวกเขาได้รับรู้มา

๑๐. ความสามารถ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนรวมในกิจกรรมบางอย างที่ตนเห็นว่าสามารถทำในสิ่งที่ต้องการให้เขาทำในสถานการณ์นั้น

^{๑๔} Kaufman , H.F. ๑๙๔๙. Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities.Agricultural Experiment Station Bulletins. P ๕๒๘.

^{๑๕} Reeder, William W. ๑๙๗๔. Some Aspects of the informal Social Participation of FarmFamilies in New York State Cornell University. Unpublished. Ph.D. Dissertation. P ๓๓-๓๔)

๑๑. การสนับสนุน บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเริ่มปฏิบัติเมื่อเขาารู้สึกว่าเขาได้รับการสนับสนุนที่ดี เพื่อให้การกระทำเช่นนั้น

นาคม อีร์สุวรรณจักร^{๑๖} ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมดังนี้ คือ

๑. ความที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์ วิหาร

๒. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะกระทำเช่นนั้น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรง ผู้น้อยก็ช่วยแรง

๓. อำนาจบังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น บีบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส

โคเฮนและอัฟฮอฟฟ (Cohen and Uphoff)^{๑๗} เสนอว่าบุคคล ๔ ฝ่ายที่มีส่วนสำคัญในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นยังมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับ การมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุและเพศ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม อาชีพ รายได้และทรัพย์สิน ระยะเวลาในท้องถิ่นและระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ และพื้นที่ดิน ถือครองและสภาพการทำงาน

ธวัช เบญจาทิกุล^{๑๘} กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๕ ปัจจัย ดังนี้

๑. ปัจจัยทางดานสังคม
๒. ปัจจัยทางดานเศรษฐกิจ
๓. ปัจจัยทางดานการเมือง
๔. ปัจจัยทางดานวัฒนธรรม
๕. ปัจจัยทางดานจิตวิทยาสังคม

^{๑๖} นาคม อีร์สุวรรณจักร. ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา ช. อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัทยมหิดล. ๒๕๔๔. หน้า ๘๓.

^{๑๗} Cohen , John M. Uphoff , Norman T. ๑๙๗๗. “ Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design Implementation and Evaluation”. Rural Development Monograph No ๒. Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University, January. p ๖.

^{๑๘} ธวัช เบญจาทิกุล. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวเขาในการพัฒนา กรณีศึกษาหมู่บ้านชาวเขา ชนะเลศการประกวดหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๒๗. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัทยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๙. หน้า ๒๕-๒๖.

สากล สติวิทยานันท์^{๑๙} กล่าวถึง การมีส่วนร่วมที่เกิดจากแนวคิดสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
๒. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอย่างนั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือปฏิบัติทำงานร่วมกัน
๓. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้ต้องรุนแรงและมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการที่จะสนองตอบความเห็นของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ

ซูเกียรติ ภัยลี^{๒๐} กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมมี ๓ ปัจจัย ดังนี้

๑. ปัจจัยส่วนบุคคล
๒. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม
๓. ปัจจัยทางด้านการติดต่อสื่อสาร

สุชา จันทระ^{๒๑} ไดกล่าวถึงปัจจัยของการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ประการด้วยกันดังนี้

๑. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ นั้น จะมีเหตุผลสำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรก มองเห็นว่าตนจะได้รับผลตอบแทนในสิ่งที่ทำลงไป ประการที่สอง การได้รับการบอกกล่าวหรือได้รับการชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นต้นว่า
๒. ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม การมองเห็นช่องทางในการมีส่วนร่วม และมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับหลังการมีส่วนร่วม ดังนั้นพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของของการมีส่วนร่วม จึงควรมีลักษณะดังนี้ คือ ประการแรก เปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ประการที่สอง มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วม จะได้สามารถกำหนดเงื่อนไขตามสภาพความเป็นจริงของตนได้ ประการที่สาม มีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

^{๑๙} สากล สติวิทยานันท์. ภูมิศาสตร์ชนบท. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ ๒๕๔๓. หน้า ๑๖๖.

^{๒๐} ซูเกียรติ ภัยลี. การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงานกับเขตพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงานของตำรวจชุมชนแลมวลชนสัมพันธ์ในเขต จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๖. หน้า ๑๑๒.

^{๒๑} สุชา จันทระ. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๔๗. หน้า ๓๔.

๓. ปัจจัยด้านอำนาจ ในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม ประชาชนสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และผลประโยชน์ของกิจกรรมได้รูปแบบขั้นตอนการมีส่วนร่วมมีผู้เสนอรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้มากมาย ซึ่งมีความแตกต่างกันดังต่อไปนี้

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff)^{๒๒} ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ แบบดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ได้แก่
 - ริเริ่มตัดสินใจ
 - ดำเนินการตัดสินใจ
 - ตัดสินใจปฏิบัติการ
 ๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานขอความร่วมมือ
 ๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุประสงค์ ประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
 ๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมและแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป
- องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แท้จริง จะต้องประกอบด้วยกระบวนการ ๔ ขั้นตอน คือ
๑. การวางแผน ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผล และประการสำคัญคือการตัดสินใจ
 ๒. การดำเนินงาน ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมการเงินและการบริการ
 ๓. การใช้ประโยชน์ ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการทำกิจกรรม และนำกิจกรรมนั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม
 ๔. การได้รับผลประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่ากัน ซึ่งจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวในสังคม หรือวัตถุก็ได้

องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมแบบเป็นกันเอง การมีส่วนร่วมจะเป็นแบบอาสาสมัครหรือรวมตัวกันเองของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่ม เป็นการกระทำที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก และเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย

^{๒๒} อ้างแล้ว. หน้า ๒๑๙-๒๒๒.

๒. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการ ความเห็นชอบ หรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา

๓. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินงานตาม นโยบายของรัฐบาล หรือโดยการบังคับโดยตรง เป็นการมีส่วนร่วมแบบที่ผู้กระทำได้รับผลทันที แต่ในระยะยาวไม่ได้ผล และมักจะมีผลเสียในการขาดความร่วมมือจากประชาชน

เจิมศักดิ์ ปันทอง^{๒๓} ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา
๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

กรรณิการ์ ขมดี^{๒๔} ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น ๑๐ รูปแบบ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมประชุม
๒. การมีส่วนร่วมออกเงิน
๓. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
๔. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
๕. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
๖. การมีส่วนร่วมชักชวน
๗. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
๘. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
๙. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้แรงงาน
๑๐. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

ไพรัตน์ เตชะรินทร์^{๒๕} ได้แสดงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

^{๒๓} เจิมศักดิ์ ปันทอง. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารการพิมพ์. ฉบับที่ ๓ - ๔ (กรกฎาคม- ธันวาคม). ๒๕๒๗. หน้า ๒๗๒-๒๗๓.

^{๒๔} กรรณิการ์ ขมดี. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๔. หน้า ๑๓.

^{๒๕} ไพรัตน์ เตชะรินทร์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๗. หน้า ๒๕.

๑. รวมทำการศึกษา คนควา ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น
๒. รวมคิดค้นและสร้างรูปแบบ วิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ หรือเพื่อสนองความต้องการ
๓. รวมวางนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและเพื่อสนองความต้องการ
๔. รวมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด
๕. รวมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
๖. รวมกันลงทุนในกิจกรรม โครงการที่เกิดขึ้นตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงาน
๗. รวมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
๘. รวมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และรวมบำรุงรักษาโครงการกิจกรรมที่ได้ทำไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

อาบายานิ (Agbayani, อ้างถึงใน ขวัญชัย วงศนิตกร)^{๒๖} ได้จัดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑. การรวมประชุม
๒. การออกความคิดเห็นและขอเสนอแนะ
๓. การตีปัญหาให้กระจ่าง
๔. การออกเสียงสนับสนุน - คัดค้านปัญหา
๕. การออกเสียงเลือกตั้ง
๖. การบริจาคเงิน
๗. การบริจาควัสดุ
๘. การช่วยเหลือด้านแรงงาน
๙. การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ใหญ่ถูกต้อง
๑๐. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ

โลวเดอร์มิล และไลไธ (Lowdet Milk & Laites, อ้างในประสพสุข ตีอินทร)^{๒๗} ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ ๗ ขั้นตอน ดังนี้

^{๒๖} ขวัญชัย วงศนิตกร. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้อาศัยในเขตหมู่บ้านจัดสรรเทพประทาน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๕๔. หน้า ๑๘.

๑. การสำรวจขั้นต้น
๒. การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
๓. การหาแนวทางแก้ไขปัญหา
๔. การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา
๕. การปฏิบัติตามโครงการ
๖. การประเมินผลโครงการ
๗. การพิจารณาบทบทวนโครงการที่ทำไปแล้ว

นางเยาว์ หลีพันธุ์^{๒๘} ได้สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมโดยแบ่งออกเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวางแผนป้องกันเป็นการตัดสินใจว่าอะไรคือปัญหาอะไรคือสาเหตุและจะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไรโดยกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน
๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนป้องกันรักษา โดยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันตามวิถีทางและแนวทางให้เป็นไปตามโครงการและตามแผนการที่ได้กำหนดขึ้น
๓. การมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา ซึ่งเกิดจากกิจกรรมหรือการดำเนินงานของชุมชน
๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เป็นการประเมินการทำงาน และประเมินสภาพภายนอกด้วย

จากดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปรูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วมได้ดังนี้

๑. รวมคนหาสาเหตุของปัญหา
๒. รวมหาวิธีเพื่อแก้ไขปัญห
๓. รวมปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด
๔. รวมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษาเงื่อนไขการมีส่วนร่วมและการวัดการมีส่วนร่วม

เงื่อนไขการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์^{๒๙} กล่าวถึงเงื่อนไขการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ประการ ดังนี้

^{๒๗} ประสพสุข ตีอินทร. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนันผู้ใหญ่บ้านภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๔. หน้า ๒๔.

^{๒๘} นางเยาว์ หลีพันธุ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๗. หน้า ๒๗.

^{๒๙} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. กลวิธีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารการพิมพ์. ๒๕๔๓. หน้า ๑๘๗.

๑. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม

๒. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

๓. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

๑. ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่ฉุกเฉิน

๒. ประชาชนต้องไม่เสียเงินทองค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปจนเกินไปจนเกินกว่าที่เขาประเมินถึงผลตอบแทนที่จะได้รับ

๓. ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วม

๔. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้งสองฝ่าย

๕. ประชาชนต้องไม่รู้สึกกระตือรือร้นต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคมหากจะมีมีส่วนร่วม

การวัดการมีส่วนร่วม

แคสเปอร์สัน และบริทแบท (Kassperson & Breifbat)^{๓๐} ได้เสนอระดับการวัดการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ประการ คือ

๑. การกระทำของแต่ละบุคคลมิได้เป็นการกระทำโดยกลุ่ม แต่การแสดงออกของบุคคลในกระบวนการการมีส่วนร่วมนั้น จะแสดงถึงค่านิยม การรับรู้และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กล่าวคือ ภารกิจที่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมก็คือภารกิจของแต่ละบุคคลที่มีต่อการแสดงผลของการกระทำนั้นโดยตรง

๒. ความถี่ของการกระทำซึ่งแสดงออกโดยการมีส่วนร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง ระยะเวลาของกิจกรรมที่ยาวนาน หรือมีความผูกพัน และมีแรงจูงใจในการกระทำ

๓. คุณภาพของการเข้าร่วมพิจารณาจากผล และผลกระทบของการกระทำในเบื้องต้น เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถ ยอมรับความคิดเห็น และมีการประเมินผล

ชาพิน (Chapin, อางถึงใน สมใจ เข้มเจริญ)^{๓๑} ได้เสนอตัวชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคม โดยได้กำหนดระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมกิจกรรมไว้ดังนี้

^{๓๐} Kassperson, R.E.&Breitbat,M. ๑๙๗๔. Participation Decentralization and Advocacy Planning Resource No.๒๕ . Association of American Geographers, Washington D.C. P ๓๖.

^{๓๑} สมใจ เข้มเจริญ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ศึกษากรณีตำบลละเียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๕. หน้า ๑๘.

๑. การมีความสนใจและรวมประชุม
๒. การให้การสนับสนุนช่วยเหลือ
๓. การเป็นสมาชิกและกรรมการ
๔. การเป็นเจ้าหน้าที่

ทั้งนี้จะดูจากลักษณะต่าง ๆ ที่แสดงออก คือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ การบริจาคเงินทอง วัสดุสิ่งของ และการเสียสละเวลา แรงงาน เป็นสมาชิกของคณะกรรมการและเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรมนั้นโดยตรง

จากแนวความคิดอันเกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมดังกล่าวมาจะเห็นว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกระทำกิจกรรมหนึ่งๆ ส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกันไม่แตกต่างกันมากนัก

วัตถุประสงค์ ขอดีและข้อเสียของการให้ประชาชนมีส่วนร่วม

ทวิวงค์ ศรีบุรี (อ้างถึงใน นฤนาท พุทไธสง)^{๓๒} ได้สรุปว่าวัตถุประสงค์ของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่าง ๆ มีดังนี้

๑. เพื่อได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ หรือ กิจกรรม และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น
๒. เพื่อช่วยในการชี้ประเด็นปัญหา และคุณค่าต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อม
๓. เพื่อแสดงความคิดเห็นอันอาจเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหา
๔. เพื่อช่วยในการให้ข้อมูลย้อนกลับ และช่วยในการวิเคราะห์ผลกระทบ
๕. เพื่อจัดปัญหาความขัดแย้งและเพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกัน

ขอดีของการให้ประชาชนมีส่วนร่วม

ปาริชาติ โชติยะและคณะ (อ้างถึงใน นฤนาท พุทไธสง)^{๓๓} สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะทำให้เกิดประโยชน์หลายประการ ดังนี้

๑. ทำให้ได้ข้อมูลกว้างขวางและหลายแห่ง โดยเฉพาะข้อมูลที่ไม่อาจจะพิจารณาตีค่าเป็นตัวเลขนางาย ๆ

^{๓๒} นฤนาท พุทไธสง, พ.ต.ต. ความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานในบริเวณเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๑. หน้า ๒๑.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๓.

๒. ทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในหน่วยงานและการตัดสินใจของหน่วยงานนั้นมากขึ้น

๓. ช่วยตรวจสอบการตัดสินใจของทั้งฝ่ายการเมืองและการบริหาร

๔. เป็นการผลักดันให้หน่วยงานต่าง ๆ ต้องพิจารณาประเด็นผลกระทบให้กว้างขวางและรอบด้านมากขึ้น

นอกจากข้อดีของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมดังกล่าวแล้ว การที่ประชาชนมีส่วนร่วมยังก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

๑. ทำให้กิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยเมื่อได้รับความร่วมมือจากประชาชน

๒. ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมต่าง ๆ

๓. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมนั้นๆ พิจารณาข้อดี ข้อเสีย ในการดำเนินการต่างๆ มากขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดเกิดผลกระทบน้อยที่สุด

ข้อเสียของการให้ประชาชนมีส่วนร่วม

ถึงแม้ว่าโดยทั่วไปแล้ว การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมและมีการจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ดีย่อมก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมาก แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าข้อเสียที่เกิดขึ้นนั้น ควรจะตื่อนนำมาพิจารณาด้วยเช่นกัน

Center (อ้างถึงใน นฤนาท พุทไธสง)^{๓๔} ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจก่อให้เกิดผลเสียบางประการ คือ

๑. ประเด็นที่กำลังพิจารณาอาจเกิดความสับสน เนื่องจากมีความหลากหลายมากเกินไป สาเหตุอาจเกิดจากผู้มีส่วนร่วมไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น หรือรับรู้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนไม่ถูกต้อง

๒. จากการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาอาจทำให้โครงการล่าช้ากว่ากำหนดและต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น

๓. มีแนวโน้มที่ประชาชนจะละเลยหรือให้ความสนใจน้อยลงเมื่อโครงการมีระยะเวลายาวนานเกินไป

^{๓๔} อ้างแล้ว.

แนวนโยบายต่าง ๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้อย่างหลายมาตรา ได้แก่มาตรา ๔๖, ๕๖, ๗๖, ๗๙, ๒๘๙ และมาตรา ๒๙๐ กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม องค์กรการปกครองท้องถิ่นย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนร่วมกับรัฐ ทั้งนี้รัฐต้องเสริมสร้างสนับสนุนให้ประชาชนมีเข้ามามีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๓๕

ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคุ้มครองและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม โดยสรุปได้ดังนี้ การรับรองสิทธิของประชาชนเป็นการรับรู้ข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และเพื่อเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้องค์กรเอกชนซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทยหรือกฎหมายต่างประเทศที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมหรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมิได้มีวัตถุประสงค์ในการเมืองหรือมุ่งคนหากำไรจากการประกอบกิจกรรมดังกล่าว มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง และรัฐบาลมีส่วนช่วยเหลือองค์กรเอกชนในกรณีที่องค์กรเอกชนนั้นประสบกับปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงาน ทางรัฐบาลอาจช่วยเหลือในรูปของการการให้เงินกู้แก่องค์กรเอกชนนั้น หรือช่วยในรูปของการจัดสรรเงินทุนอุดหนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของทางองค์กรเอกชนให้สามารถดำเนินงานต่อไปได้ตามสมควร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙)

ได้กำหนดแนวทางการพัฒนา ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อม ชุมชน ศิลปวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยว ให้เกื้อหนุนต่อคุณภาพชีวิตและเป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ การฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และ แหล่งศิลปกรรมโบราณคดี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนป้องกันมิให้วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว กำหนดเขตอนุรักษ์และเขตพัฒนาสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมให้ชัดเจน ให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมี ส่วนร่วมใน

การกำหนดและควบคุมการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อใช้ในการฟื้นฟูอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น ตลอดจนอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อดำรงไว้ ซึ่งวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย โดยสร้างค่านิยมให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ พัฒนาและสืบทอดวิถีชีวิตของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๒.๑.๑ การมีส่วนร่วม (participation) คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความ ต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีการกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลแรกของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือกระทำการผ่านองค์กร (organization) ดังนั้นผู้นำชุมชน องค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาน^{๓๕} ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา เช่น การมีส่วนร่วมหลักการพัฒนาชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องใช้ในงานพัฒนาชุมชน และคนก็มีส่วนสำคัญที่สุด เพราะ คนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดี การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาชนบท ไม่มีประเทศไหนที่พัฒนาโดยปราศจากการร่วมมือของประชาชน^{๓๖}

ชุมชนท่าไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เป็นชุมชนเมืองที่อยู่ในการดูแลของเทศบาลนครดอนตาล จากการที่ได้ลงไปฝึกปฏิบัติงานในชุมชนทำให้เจอกับปัญหาในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน สาเหตุเกิดจากการที่ประชาชนไม่ค่อยมีเวลาว่างเพราะต่างก็ต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว จึงเป็นเรื่องที่ยากที่จะทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพร้อมๆ กัน แต่ก็ยังมีบ้างสำหรับคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมแต่จะเป็นผู้สูงอายุ เพราะจะมีเวลาว่างอยู่แต่กับบ้าน จึงอยากที่จะมาช่วยในการทำกิจกรรม ฉะนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะทำให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ร่วมแสดงความคิดเห็น และยังทำให้เกิดความรักความสามัคคีต่อกันภายในชุมชนเป็นพลังชุมชนในการทำกิจกรรมให้ประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับภาครัฐและผู้นำด้วยว่ามีการเข้าถึงประชาชนในชุมชนมากน้อยเพียงใด และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนได้หรือไม่ หากทุกคนไม่มีความร่วมมือกันและไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆภายในชุมชน ก็จะทำให้ชุมชนไม่พัฒนาและไม่เข้มแข็ง ไม่ยั่งยืนและอาจทำให้มีปัญหาอื่นๆตามมาด้วย ชชาติ ญ เชียงใหม่ (๒๕๓๓: ๒๕) ได้กล่าวถึงลักษณะหรือมิติของการมีส่วนร่วมไว้ ๔ รูปแบบ คือ การ

^{๓๕} (ยุพาพร รูปงาม, ๒๕๔๕, หน้า ๕) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา.

^{๓๖} ผศ.ดร.จินรัตน์ สมสืบ, การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาชนบท ๒๕๓๙.

มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโครงการการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาคราชการนั้น International Association for Public Participation ได้แบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

๑. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การตีพิมพ์ และ การให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

๒. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

๓. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ เป็นต้น

๔. ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น

๕. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด^{๓๗} การทำโครงการและกิจกรรมต่างๆที่เกิดจากความต้องการของประชาชน เป็นต้น

ดังนั้นจากข้อความที่กล่าวมาทำให้รู้ว่าทั้งทางภาครัฐและภาคประชาชนควรมีการสร้างหลักการมีส่วนร่วมเข้าด้วยกัน เพื่อให้ต่างฝ่ายได้รับรู้ถึงปัญหาและความต้องการไปพร้อมกัน ประชาชนก็จะได้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นในการทำกิจกรรมและการพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความ

๒.๑.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

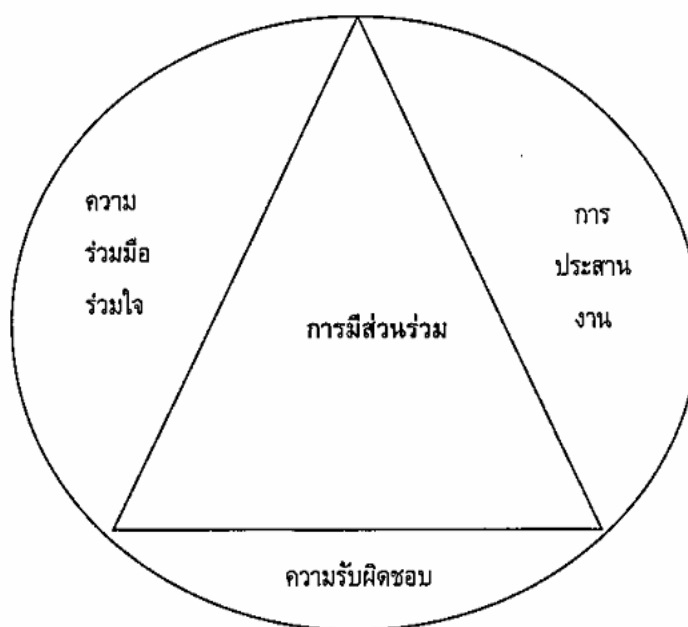
^{๓๗} โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด

การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลาย แขนงทั้งทางด้านจิตวิทยาสังคมซึ่งได้อธิบายถึงความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็น เรื่องที่เกี่ยวข้องทางจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับ กิจกรรมของสังคม ทางด้านการเมืองให้ทัศนะว่าการมีส่วนร่วมเป็นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ ให้แก่สมาชิกในสังคม สร้างความเท่าเทียมกัน และเพิ่มพลังอำนาจให้แก่สมาชิกทุกคนทางด้านการ พัฒนายังให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็น กระบวนการที่ผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาได้เข้ามามี ส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางในการพัฒนาด้วยตัวเอง พร้อมทั้งมีส่วนรับผลประโยชน์ และผลเสียที่เกี่ยวข้องจากการพัฒนา^{๓๘}

Participation = Cooperation + Coordination + Responsibility

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

ความร่วมมือร่วมใจ หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การประสานงานหมายถึง ห่วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมหรือการทำงาน ความรับผิดชอบหมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

^{๓๘} เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, “การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร”, ประมวลสาระชุดวิชาการ วิจัยเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรหน่วยที่ ๙, (คณะรัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๐.

แผนภาพที่ ๒.๑ การทำงานเป็นทีม (Team Work)

ที่มา : นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา ชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล,^{๓๙}

การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปในขั้นตอนการวางแผนและตัดสินใจไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจและวางแผนได้เพียงอย่างเดียว ยังใช้การวางแผนและตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการด้วย การวางแผนและตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของการรับผลประโยชน์และการตรวจสอบและประเมินผลในกิจการพัฒนาด้วย จะเห็นว่าการวางแผนและตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องกับเกือบโดยตรงกับการปฏิบัติและก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการตรวจสอบและประเมินผลด้วยนอกจากนี้ ก็จะมีผลสะท้อนกลับจากการตรวจสอบและประเมินผลและการปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย^{๔๐}

การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิดร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้และความชำนาญร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง จึงหมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมและการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เป็นแนวความคิดใหม่ที่มีรากฐานมาจากแนวคิดของระบอบประชาธิปไตย เป็นกระแสของความคิดที่ทำให้ผู้คนในสังคมตระหนักดีว่า การดำเนินกิจการใด ๆ ก็ตาม ผู้ที่ได้รับผลกระทบและมีส่วนได้เสียควรเป็นผู้มีโอกาสดำเนินการและเสนอแนะความคิด การปฏิบัติงานประชาสัมพันธ์ในยุคปัจจุบันจึงต้องประยุกต์แนวคิดให้ตอบรับกับแนวคิดประชาธิปไตย โดยต้องสร้างกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนอันเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานและเป็นส่วนสำคัญของแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชน

^{๓๙} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา ชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๒๗), หน้า ๑๘๕.

^{๔๐} John M.Cohen and Norman T, Rural – Development Participation : Concepts and Measures for Project Design, Implementation and valuation, (The Rural Development Committee Center for International Studies Cornell University, ๑๙๗๗), p. ๕๖.

กลุ่มที่มีส่วนได้เสียและได้รับผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ดังนั้น การพัฒนาจึงเริ่มจากความต้องการของชุมชนแทนความต้องการของหน่วยงานภาครัฐ

หลักการพื้นฐานของการมีส่วนร่วม มี ๑๐ ประการที่ควรคำนึงถึง^{๔๑} คือ

- ๑) เชื่อว่ามนุษย์ต่างมีความคิดและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน
- ๒) เชื่อว่าทุกคนไม่ได้ชั่วตั้งแต่เกิดโดยเหตุที่เขายากจนอยู่นั้นมิใช่จากกรรม
- ๓) ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ เพราะถ้ามีการใช้เทคโนโลยีโดยที่มนุษย์ไม่มาร่วมคิด ร่วมกันรู้ หรือเข้าใจเพียงพอก็อาจไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควรหรือตรงข้ามกลับใช้เพื่อทำลายเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองหรือสิ่งแวดล้อมได้
- ๔) เชื่อว่าชาวชุมชนต่างๆ มักมีภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนในระดับหนึ่งบางเรื่องที่ชาวชุมชนยึดถือจึงต้องค่อยๆ ให้ปรับตัวผสมผสานกับวิทยาการภายนอก
- ๕) ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ถ้าได้รับโอกาสที่จะร่วมคิดร่วมเข้าใจ และร่วมจัดการ (ActivePartner) เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การที่มนุษย์บางกลุ่มปฏิเสธเทคโนโลยีอย่างสิ้นเชิง ก็เป็นไปตามระดับการเข้าใจในเทคโนโลยีนั้นอย่างถูกต้องหรือไม่ และมีกลวิธีปรับความเข้าใจนั้นมาสู่ระดับที่แต่ละฝ่ายยอมรับได้เพียงใด ซึ่งต้องให้ได้รับโอกาสที่จะเข้าใจ และยอมปรับให้เหมาะสมกับตนอย่างเหมาะสม
- ๖) การมีส่วนร่วมยังมีเพิ่มขึ้นเมื่อมีสภาพที่เหมาะสมต่อไปนี้
 ๑. ประชาชนในท้องถิ่นได้รู้สึกว่าเขาได้ควบคุมโชคชะตาของตนเอง แทนที่จะเป็นบุคคลอื่นที่ “เขาไม่รู้จักรัก” หรือที่ “เขาไม่ไว้วางใจ” ที่บอกว่ามาช่วยเขา แต่บ่อยครั้งไม่ได้ช่วยจริงจัง
 ๒. ผู้ที่จะเข้าร่วมต้องมีอิสรภาพ ได้รับความเสมอภาคและได้รับความจริงใจให้เข้ามีส่วนร่วม ดังนั้นการมีส่วนร่วมจะเกิดอย่างเต็มที่และจริงจังเมื่อบุคคลนั้นๆ ไม่ถูกบังคับให้จำยอมเข้าร่วมและที่สำคัญคือต้องเข้าร่วมด้วยโดยเท่าเทียมกับผู้มาร่วมด้วยทุกคนอีกทั้งโครงการให้ความจริงใจด้วย
 ๓. ผู้ที่จะเข้าร่วมต้องมีความสามารถพอที่จะมีส่วนร่วมได้ กิจกรรมหลายเรื่อง ประชาชนทั่วไปอาจมีส่วนร่วมด้วยได้ แต่ที่เป็นกิจกรรมเฉพาะ เช่น การแพทย์ การก่อสร้างอาคารสูง การทหาร ฯลฯ หากประชาชนเข้าร่วมด้วย อาจไม่ได้ผล หรืออาจเกิดความเสียหาย
 ๔. มีการสื่อสาร ๒ ทางเพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมได้รับข้อมูลอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ หากผู้มีส่วนได้-เสีย ได้รับข้อมูลไม่ถูกต้องและครบถ้วน หรือสื่อสารได้ไม่ดีพอก็จะไม่เข้าใจได้ดีพอว่า โครงการจะทำให้เกิด ผลดี-ผลเสีย อย่างไรเพียงใดอาจนำไปสู่การไม่ยอมรับโครงการได้

^{๔๑} นิรันดร์ชัย พัฒนาพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔ - ๑๕.

๕. ประชาชนมีส่วนร่วมรับทราบ-ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในโครงการตั้งแต่เริ่มต้น จะทำให้ต้องการเข้ามาร่วมกับโครงการมากยิ่งขึ้น การร่วมงานกันตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงสิ้นสุดการตัดสินใจ ในโครงการนั้นๆในระยะยาวจะเกิดผลดียิ่งขึ้นกว่าการที่จะให้ร่วมด้วยเพียงบางส่วน หรือเข้าไป

๖. ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่โครงการและต่อโครงการนั้นๆ และเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย

๗. การมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่ทำให้ประชาชนเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปจนเกินกว่าผลตอบแทนที่เขาประเมินว่าจะได้รับ

๘. เมื่อเข้ามามีส่วนร่วมแล้วจะไม่กระทบกระเทือนสถานภาพในหน้าที่การงาน หรือทางสังคมให้ลดน้อยลง

๙. มีกลวิธีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างโครงการและผู้มีส่วนได้เสีย

๗) เชื่อว่าตนต่างกับชาวบ้านอยู่ไม่น้อยและชาวบ้านเองก็แตกต่างกันอยู่บ้าง ดังนั้นการจะให้มีส่วนร่วมจะเอาใจเราฝ่ายเดียวไม่ได้

๘) อาจใช้การมีส่วนร่วมในหลายรูปแบบ เช่น (๑) รูปแบบโดยตรง คือมีส่วนร่วมโดยตัวบุคคลแต่ละคน หรือ (๒) ประชาชนก่อตั้งองค์กรขึ้นมามีส่วนร่วม หรือ (๓) ให้มีตัวแทนมามีส่วนร่วมโดยอ้อม ซึ่งย่อมขึ้นกับบริบทของแต่ละพื้นที่ เช่น ในพื้นที่ที่ประชาชนมีศรัทธาในตัวแทนของเขา การมีตัวแทนร่วมด้วยก็เพียงพอ แต่กรณีที่ไม่หมู่บ้านมีประชาชนหลากหลายกลุ่มจึงควรมีตัวแทนของกลุ่มจากหลายภาคส่วนมีส่วนร่วมเพิ่มเติม

๙) ไม่มีสิ่งใด ได้มาฟรี ต้องแลกเปลี่ยนกัน มีเสียไปบ้าง เพื่อจะได้มา

๑๐) การมีส่วนร่วมต้องนึกถึงใจของผู้อื่นให้มากมิใช่เอาแต่ใจเราฝ่ายเดียว

การมีส่วนร่วมที่ดำเนินอยู่โดยทั่วไป สามารถสรุปได้เป็น ๔ รูปแบบ คือ

๑) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการ แจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การได้รับ แจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

๒) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือ ระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและ ตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น

๓) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการ

หรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวที สาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลในการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งมีหลาย รูปแบบ ได้แก่

๑. การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) โดยจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบ จากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม เพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึง ลักษณะโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบข้อซักถาม

๒. การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นจะต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายและให้ความเห็น ต่อโครงการ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

๓. การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผย ไม่มีการปิดบัง ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกัน

๔) การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของ คณะกรรมการที่ เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่

ลักษณะที่สำคัญของการมีส่วนร่วมว่าเป็นเรื่องของกระบวนการ ซึ่งได้สรุปถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วม รวมได้ ๔ ขั้นตอนหลักๆ ดังนี้

๑. มีส่วนร่วมในการคิด ศึกษา และค้นคว้า หาปัญหาและสาเหตุของปัญหาตลอดจน ความต้องการของ ชุมชน

๒. มีส่วนร่วมในการวางนโยบาย หรือแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อลดและ แก้ไขปัญหา

๓. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมาย

๔. มีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม และประเมินผลการทำงาน

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องใช้วิธีการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสม ในการนำพา ข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐบาลหรือเอกชน ไปสู่ประชาชนผู้เป็นเป้าหมาย สิ่งสำคัญในการกระตุ้นและสร้าง แรงจูงใจให้ประชาชนหรือชุมชนได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลที่ต้องการสื่อสารนั้น ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะถือว่าเป็นส่วนช่วยให้ กระบวนการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์หรือ แลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกในสังคมเป็นไปได้

โดยสะดวกขึ้น กล่าวคือ ประชาชนมีส่วนร่วมใน กระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาชุมชน ให้มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาของ สังคมและประเทศชาติได้^{๔๒}

การมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทุกขั้นตอนมีความสัมพันธ์โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมที่ขั้นตอน การตัดสินใจเป็นประการสำคัญ ซึ่งในแนวทางการมีส่วนร่วมนั้นมุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้น ปัญหา เป็นผู้ที่มีบทบาทในทุกๆ เรื่อง ไม่ใช่ที่กำหนดให้ประชาชนปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่าง ต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่จะคิด ซึ่งแนวความคิดนี้มีกรอบพื้นฐานและการวิเคราะห์การมีส่วนร่วม^{๔๓} ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย การริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุน ด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความช่วยเหลือ

๓) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วย ผลประโยชน์ ทางวัตถุผลประโยชน์ทางด้านสังคม และส่วนบุคคล

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการควบคุม ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทมี ๔ ขั้นตอน^{๔๔} คือ

๑) การศึกษาชุมชน คือ การค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน และเรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกับประชาชนโดยวิธีการสังเกต และสัมภาษณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ข้อมูลบางส่วนอาจหาได้จากเอกสารและงานวิจัย

๒) การวางแผนเพื่อแก้ปัญหา โดยมีการรวมกลุ่มอภิปราย ถกเถียงแสดงความคิดเห็น ชาวบ้านควรได้มีโอกาสเข้าร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

๓) การลงมือปฏิบัติตามแผน หรือวิธีการที่ได้ร่วมกันตัดสินใจแล้วจากขั้นตอนที่ ๒ โดย ประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้จะต้องได้ร่วมด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่นในตนเองที่จะพัฒนาชุมชน

^{๔๒} จินตวีร์ เกษมศุข, การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓.

^{๔๓} นันทวัฒน์ บรมานันท์, การบริการสาธารณะในระบบกฎหมายปกครองของฝรั่งเศส, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักนิติธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๖.

^{๔๔} วิรัช วิรัชนิการวรรณ, การบริหารและการจัดการทางทรัพยากรธรรมชาติ : บทบาทขององค์กร ในท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๖๑-๖๓.

ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความแตกต่างกันในหลายระดับและหลายเงื่อนไข ดังนี้

- ๑) ระดับเป็นฝ่ายรุก/ปฏิกิริยาตอบโต้
- ๒) ระดับลงสมัครรับเลือกตั้ง
- ๓) ระดับการขอเอกสารต่างๆ
- ๔) ระดับการตรวจสอบผลงาน อบต. อย่างเป็นรูปธรรม
- ๕) ระดับการประชุมเสนอแผนผ่านประชาคมหมู่บ้านและประชาคมหมู่บ้าน
- ๖) ระดับการตรวจสอบในลักษณะที่เป็นกรรมการตรวจรับงาน/กรรมการเปิดซอง^{๔๗}

สรุปลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้น มีอยู่ ๕ ขั้นตอน คือ

- ๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาในการพิจารณาปัญหาและจัดระดับความสำคัญของปัญหาตลอดจนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ
- ๒) การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา
- ๓) การมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางและวิธีการแก้ปัญหา
- ๔) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
- ๕) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรม

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ต้อง ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่องซึ่งก่อให้เกิดต้นทุนในการดำเนินการมากพอสมควร อย่างไรก็ตาม ข้อดีของการมีส่วนร่วมคือก่อให้เกิดการผลิตนโยบายและบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับความ ต้องการของสาธารณชนเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดสรรทรัพยากรของสาธารณะให้สูงขึ้น

๒) ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเอกสารต่างๆ พอสรุปได้ว่าทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

๑) ทฤษฎีการกระทำสังคม (The Theory of Social Action)

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ พอสรุปได้ว่าทฤษฎีการกระทำสังคมที่เกี่ยวข้องตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ให้ความหมายมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

^{๔๗} นวลน้อย ตรีรัตน์และคณะ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๓๙๗ - ๓๙๘.

รีดเดอร์ (Reeder) ได้ให้ความหมายว่า การกระทำของมนุษย์ในเรื่องใดก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัยดังกล่าวดังต่อไปนี้

- (๑) เป้าหมาย (Gold)
- (๒) ความเชื่อที่สืบทอดกันมา (Believes Orientation)
- (๓) ค่านิยมมาตรฐาน (Standard Values)
- (๔) นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habit and Custom)
- (๕) ความคาดหวัง (Expectation)
- (๖) ความผูกพัน (Commitments)
- (๗) แรงเสริม (Reinforcement)
- (๘) โอกาส (Opportunity)
- (๙) ความสามารถ (Ability)
- (๑๐) การสนับสนุน (Support)

รีดเดอร์ (Reeder) ได้อธิบายถึง ปัจจัยหรือสาเหตุที่มีผลต่อการกระทำทางสังคม ไว้ดังนี้

- ๑) สถานการณ์การกระทำของสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมซึ่งแต่ละคนก็มีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำ
- ๒) บุคคลหรือองค์การ จะตัดสินใจหรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่ม เหตุผลซึ่งตัดสินใจเองได้ว่ามันสอดคล้อง หรือตรงปัญหาและสถานการณ์นั้นๆ
- ๓) เหตุผลบางประการอาจสนับสนุนการตัดสินใจ และเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ
- ๔) เหตุผลนั้นผู้ตัดสินใจให้น้ำหนักที่แตกต่างกัน การเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
- ๕) เหตุผลในการตัดสินใจนั้นมีไม่มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง
- ๖) การตัดสินใจของกลุ่มเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้นๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทุกโอกาส
- ๗) กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้นย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลง
- ๘) สำหรับกรณีเฉพาะอย่างภายใต้การกระทำทางสังคมจะมีบ่อยครั้งที่ ทางเลือกสองหรือสามทาง เพื่อที่จะตอบสนองต่อสถานการณ์นั้นๆ
- ๙) ผู้กระทำหรือผู้ตัดสินใจอาจเลือกทางใดทางหนึ่ง

๑๐) เหตุผลที่จะตัดสินใจสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว^{๔๘}

ทฤษฎีการกระทำสังคมจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมซึ่งแต่ละคนก็มี เหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจได้ว่ามันสอดคล้อง หรือตรงปัญหาและสถานการณ์นั้นๆ เหตุผลในการตัดสินใจนั้นมีไม่มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งการตัดสินใจของเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ นั้นๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทุกโอกาสในทางสังคม

๒) ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Theory of Social Psychology)

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ พอสรุปได้ว่าทฤษฎีจิตวิทยาสังคมที่เกี่ยวข้อง ตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ให้ความหมายมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

มาสโลว์ (Maslow) ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับแรงจูงใจ (Motivation) ของการกระทำของมนุษย์ไว้หลายประการ และได้อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานที่เกิดขึ้นจากความพึงพอใจ ความต้องการเหล่านั้น ถูกจำกัดลำดับขั้นของความต้องการจากน้อยไปหามากเมื่อความต้องการใดเกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอ ความต้องการเหล่านั้นก็ยังคงอยู่และจะเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลที่พฤติกรรมโน้มไปในทางที่ จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ ความต้องการพื้นฐานที่ทำให้แสดงพฤติกรรมต่างๆ มีอยู่ ๕ ประการแยกออกเป็นระดับต่างๆ ดังนี้

- ๑) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Need) เป็นความต้องการขั้นแรก
- ๒) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Need)
- ๓) ความต้องการความรัก (Love or Belong Need)
- ๔) ความต้องการความยกย่องนับถือจากคนอื่นหรือมีเกียรติในสังคม (Esteem Need)
- ๕) ความต้องการประสบผลสำเร็จ (Self-Actualization Need) ต้องการแสดงความสามารถของตนให้ประจักษ์แก่ผู้อื่น^{๔๙}

ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานที่เกิดขึ้นจากความพึงพอใจ ความต้องการเหล่านั้นและจะเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดัน ให้บุคคลที่มีพฤติกรรมโน้มไปในทางที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ ความต้องการพื้นฐานที่ ทำให้แสดงพฤติกรรมต่างๆ

๓) ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership)

^{๔๘} Reeder William W, Some Aspects of the Informal Social Participation of Form Families in New York State Cornell University, (Unpublished : Dissertation, ๑๙๗๔), pp. ๓๙ - ๕๐.

^{๔๙} Maslow Abraham H, Motivation and Personality, (New York : Harper and Brother, ๑๙๗๐), p. ๙๐.

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ พอสรุปได้ว่าทฤษฎีการสร้างผู้นำที่เกี่ยวข้องตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ให้ความหมายมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงาน ด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้ เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการ รวมกลุ่มคนจูงใจคนไปยังจุดประสงค์ โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่าผู้นำปฏิฐาน (Positive Leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (Dynamic Leader) และผู้นำทางที่ไม่ดีคือ ไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (Negative Leader) ผลของการใช้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดระดมความช่วยเหลือร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มี ความริเริ่ม สร้างสรรค์และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่างๆ^{๕๐}

การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานตาม ความเต็มใจเพื่อบรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวม กลุ่มคนจูงใจไปยังเป้าหมายประสงค์ โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่าผู้นำปฏิฐาน (Positive Leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (Dynamic Leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงาน สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (Negative Leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิด การระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์^{๕๑}

การที่เราทำให้เกิดกิจกรรมทางสังคมเพื่อให้คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วม กิจกรรมทางสังคมโดยต้องมีความเข้าใจในวิถีชีวิต ค่านิยม จารีตประเพณีทัศนคติของบุคคล การ พัฒนาโดยใช้สิ่งที่เหมาะสมนำไปสู่การที่สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบของการ มีส่วนร่วมและสมัครใจ

๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเอกสารต่างๆ พอสรุปได้ว่าทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการได้ ให้ความหมายไว้ ดังนี้

๑) ทฤษฎีการกระทำสังคม (The Theory of Social Action) จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆพอสรุปได้ว่าทฤษฎีการกระทำสังคมที่เกี่ยวข้อง ตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ให้ความหมายมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

^{๕๐} อำนาง อนันตชัย, การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในการพัฒนาชนบทสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพิมพ์วิศตอร์เพเวอร์พอยท์ จำกัด, ๒๕๒๗), หน้า ๑๓๐.

^{๕๑} ยุพาพร รูปงาม, การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๘.

รีดเดอร์ (Reeder) ได้ให้ความหมายว่า การกระทำของมนุษย์ในเรื่องใดก็ตาม ขึ้นอยู่กับปัจจัยดังกล่าวต่อไปนี้

- (๑) เป้าหมาย (Gold)
- (๒) ความเชื่อที่สืบทอดกันมา (Believes Orientation)
- (๓) ค่านิยมมาตรฐาน (Standard Values)
- (๔) นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habit and Custom)
- (๕) ความคาดหวัง (Expectation)
- (๖) ความผูกพัน (Commitments)
- (๗) แรงเสริม (Reinforcement)
- (๘) โอกาส (Opportunity)
- (๙) ความสามารถ (Ability)
- (๑๐) การสนับสนุน (Support)

รีดเดอร์ (Reeder) ได้อธิบายถึง ปัจจัยหรือสาเหตุที่มีผลต่อการกระทำทางสังคม ไว้ดังนี้

๑. สถานการณ์การกระทำของสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมซึ่งแต่ละคนก็มีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำ
๒. บุคคลหรือองค์การ จะตัดสินใจหรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่ม เหตุผลซึ่งตัดสินใจเองได้ว่ามันสอดคล้อง หรือตรงปัญหาและสถานการณ์นั้นๆ
๓. เหตุผลบางประการอาจสนับสนุนการตัดสินใจ และเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ
๔. เหตุผลนั้นผู้ตัดสินใจให้น้ำหนักที่แตกต่างกัน การเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อการตัดสินใจ
๕. เหตุผลในการตัดสินใจนั้นมีไม่มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง
๖. การตัดสินใจของกลุ่มเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้นๆจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทุกโอกาส
๗. กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้นย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลง
๘. สำหรับกรณีเฉพาะอย่างภายใต้การกระทำทางสังคมจะมีบ่อยครั้งที่ ทางเลือกสองหรือสามทาง เพื่อที่จะตอบสนองต่อสถานการณ์นั้นๆ
๙. ผู้กระทำหรือผู้ตัดสินใจอาจเลือกทางใดทางหนึ่ง
๑๐. เหตุผลที่จะตัดสินใจสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการกระทำสังคมจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมซึ่งแต่ละคนก็มี เหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจได้ว่ามันสอดคล้อง หรือตรงปัญหาและสถานการณ์นั้นๆ เหตุผลในการตัดสินใจนั้นมีไม่มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งการตัดสินใจของเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ นั้นๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทุกโอกาสในทางสังคม

๒) ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Theory of Social Psychology) จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ พอสรุปได้ว่าทฤษฎีจิตวิทยาสังคมที่เกี่ยวข้อง ตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ให้ความหมายมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

มาสโลว์ (Maslow) ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับแรงจูงใจ (Motivation) ของการกระทำของ มนุษย์ไว้หลายประการ และได้อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานที่ เกิดขึ้นจากความพึงพอใจ ความต้องการเหล่านั้น ถูกจำกัดลำดับขั้นของความต้องการจากน้อยไปหา มากเมื่อความต้องการใดเกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอ ความต้องการเหล่านั้นก็ยังคงอยู่และ จะเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลที่พฤติกรรมโน้มไปในทางที่ จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่ เสมอความต้องการพื้นฐานที่ทำให้แสดงพฤติกรรมต่างๆ มีอยู่ ๕ ประการแยกออกเป็นระดับต่างๆ ดังนี้

๑. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Need) เป็นความต้องการขั้นแรก
๒. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Need)
๓. ความต้องการความรัก (Love or Belong Need)
๔. ความต้องการความยกย่องนับถือจากคนอื่นหรือมีเกียรติในสังคม (Esteem Need)
๕. ความต้องการประสบผลสำเร็จ (Self-Actualization.Need).ต้องการแสดง

ความสามารถของตนให้ประจักษ์แก่ผู้อื่น

สรุปได้ว่า ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความ ต้องการพื้นฐานที่เกิดขึ้นจากความพึงพอใจ ความต้องการเหล่านั้นและจะเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดัน ให้บุคคลที่มีพฤติกรรมโน้มไปในทางที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ ความต้องการพื้นฐานที่ ทำให้แสดงพฤติกรรมต่างๆ

๓) ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ พอสรุปได้ว่าทฤษฎีการสร้างผู้นำที่เกี่ยวข้องตำรา ทาง วิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ให้ความหมายมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

อำนาจ อนันตชัย ได้ให้ความหมายว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงาน ด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคนจูงใจคนไปยังจุดประสงค์ โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่าผู้นำปฏิฐาน (Positive Leader) ผู้นำพลวัตร คือ เคลื่อนไหวนำทำงานอยู่เสมอ (Dynamic Leader) และผู้นำทาง

ที่ไม่ดีคือ ไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนินส (Negative Leader) ผลของการใช้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดระดมความช่วยเหลือร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความริเริ่ม สร้างสรรค์และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

ยุพาพร รูปงาม ได้ให้ความหมายว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานตามความเต็มใจเพื่อบรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน^{๕๒} ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการร่วม กลุ่มคนจูงใจไปยังเป้าประสงค์โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (Positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงาน สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนินส (negative leader) ผลของการใช้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิด การระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์

สรุปได้ว่า การที่เราทำให้เกิดกิจกรรมทางสังคมเพื่อให้คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วม กิจกรรมทางสังคมโดยต้องมีความเข้าใจในวิถีชีวิต ค่านิยม จารีตประเพณีทัศนคติของบุคคล การ พัฒนาโดยใช้สิ่งที่เหมาะสมนำไปสู่การที่สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบของการ มีส่วนร่วม และสมัครใจ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จากความผิดพลาดของการพัฒนาประเทศ ความอ่อนแอแผ่ขยายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ทำให้เกิดกระแสการหวนกลับมาสนใจ “ชุมชน” และ “ความเข้มแข็งของชุมชน” กว้างขวางมากขึ้น และถูกบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ และ ต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ เป็น ลำดับ ซึ่งมุ่งเน้นความเข้มแข็งที่มาจากฐานรากเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างแท้จริงจากการที่ผู้วิจัยได้ ศึกษาเอกสารต่าง ๆ มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้ให้ความหมายมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ถูกให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายตามทัศนะและประสบการณ์ทำงานของนักวิชาการแต่ละท่าน ดังนี้

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ชุมชนที่มีสมาชิกมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความ

^{๕๒} **ยุพาพร รูปงาม** ได้ให้ความหมายว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานตาม ความเต็มใจเพื่อบรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ยากจนและปัญหาอื่นๆ ให้สามารถเผชิญกับภาวะวิกฤตต่างๆ ได้ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่คนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเข้ามาร่วมคิดร่วมทำมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทุกชนิดทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเมืองและสุขภาพ

๒.๒.๒ การสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชน

ชุมชนที่มีสมาชิกมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาอื่นๆ ให้สามารถเผชิญกับภาวะวิกฤตต่างๆ ได้ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่คนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเข้ามาร่วมคิดร่วมทำมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทุกชนิดทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเมืองและสุขภาพ

ชุมชนที่มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง สามารถบริหารจัดการตัวเอง จัดการทรัพยากร มีความรักท้องถิ่นเคารพในวัฒนธรรม ภูมิปัญญา มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายพออยู่พอกินมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและสมดุลกับธรรมชาติ

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความเข้มแข็งและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ

ชุมชนที่สามารถปรับตัวในการที่จะจัดการความสัมพันธ์แบบใหม่ขึ้นมาเพราะระบบนิเวศและความสัมพันธ์ที่มีอยู่กับ ภายนอกและภายในไม่ได้ยังคงที่ดังนั้นชุมชนใดสามารถพัฒนาหรือสร้างสรรค์กฎเกณฑ์ใหม่ๆ หรือ ระบบความรู้ใหม่ ๆ หรือการจัดองค์กรใหม่เพื่อปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านั้นได้โดยอาศัย การคำนึงถึงการเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์เคารพในศักดิ์ศรีคนอื่น ๆ พร้อมๆ กับการให้อำนาจต่างๆ ยอมรับในสิทธิความชอบธรรมของตัวเอง ความสามารถในการสะสมทุนทางสังคมหลายอย่างเข้า ด้วยกันและคงทำให้ทุนทางสังคมเหล่านี้ปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงภายนอกและสภาพนิเวศที่ตนเองอยู่อย่างเหมาะสมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชุมชนนั้น ควบคุมชะตากรรมของตัวเองได้ น่าจะเป็นพลังที่ เรียกว่า “ชุมชนเข้มแข็ง”^{๕๓}

^{๕๓} อานันท์ กาญจนพันธุ์, วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘๐.

ชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่งหลายพื้นที่ การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็นมูลนิธิต เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียน รวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นชมรม มีกติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตาม ภูมิสังคม ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การรวมตัวอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนนอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากความยากจนตลอดไปแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย

การพัฒนาที่ผ่านมา มีการกระจายอำนาจให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนชุมชนแล้วจำนวน ๓,๖๕๗ ตำบล ส่งเสริมกระบวนการประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแผนพัฒนาอำเภอ ทุกขั้นตอน รวมทั้งมีส่วนร่วมตรวจสอบติดตามการดำเนินงานควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน มีวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนทั่วประเทศ ขณะนี้จำนวน ๒๘,๒๙๖ แห่ง รวมทั้ง มีการโอนเงินให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแล้ว ๗๗,๕๐๘ ล้านบาท สำหรับประชาชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ชุมชน อันเป็นความก้าวหน้าของการเตรียมความพร้อมแก่ท้องถิ่น และชุมชนรองรับการกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปสู่ท้องถิ่นซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นสะท้อนถึงความไม่สมดุลของกระบวนการพัฒนาประเทศ ประกอบกับการที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ขณะที่กระแสโลกาภิวัตน์ได้นำพา ระบบเศรษฐกิจยุคใหม่และการสื่อสารไร้พรมแดนเข้ามา ความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ภาวะความเป็นเมืองมากขึ้น และพฤติกรรมการบริโภคเลียนแบบโลกตะวันตก ล้วนส่งผล

กระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งสิ้น ปัจจัยดังกล่าวจะเป็นภัยคุกคามหากชุมชนขาดความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันอาจเป็นโอกาสในการพัฒนาของชุมชนได้เช่นกัน หากชุมชนสามารถปรับตัวและใช้ประโยชน์จากบริบทการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

เพื่อเสริมสร้างให้สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุข ด้วยวิถีปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนที่เข้มแข็ง จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยที่ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมที่เป็นองค์รวม มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสมานฉันท์ มีการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมยั่งยืนนำไปสู่สภาวะดินดำนน้ำชุ่ม ป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ปลอดภัย อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูลเกิดความสงบสุขร่มเย็น สามารถแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกันสามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรู้เท่าทัน และมีบทบาทที่เข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ

กระบวนการพัฒนา โดยเน้นชุมชนเป็นตัวตั้ง ได้แก่ ๑. ภูมิปัญญาและความรู้สึกที่สืบสานและประยุกต์ให้สอดคล้องต่อ การเปลี่ยนแปลงภายนอก ๒. องค์การชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงการจัดตั้งกลุ่ม และจัดระเบียบในชุมชน ๓. เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เท่าทัน ต่อการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการจากภายนอกองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งเพื่อใช้ในการนำไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

๑) อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชน และความเป็นชุมชน โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดี หรือค่านิยม สุขภาพดีจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ทุกคนเกิดสำนึกและร่วมในกิจกรรมการพัฒนาอีกทั้งการเชื่อมั่นใน ศักยภาพของคนในชุมชนการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งตนเองผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิด ความสุขในการกระทำเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดอำนาจที่เป็นอำนาจสาธารณะของทุกคนและ เป็นของชุมชน

๒) การจัดการองค์กรและการบริหารจัดการมีการจัดองค์กรที่ก่อให้เกิดกิจกรรม และความร่วมมือ การบริหารจัดการทรัพยากรที่ดีและมีกระบวนการวางแผนมีประสิทธิภาพเกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนหรือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๓) การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องเป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่ อนุชนหรือคนรุ่นถัดไปในการรับช่วงต่อภาระงานของชุมชนเป็นภาพของความมีชีวิตชีวาของชุมชน และ

แสดงถึงการขยายกิจกรรมหรือเครือข่ายสมาชิก รวมทั้งความสามารถให้เข้าร่วมอย่าง หลากหลายมากขึ้น ทั้งกิจกรรม กลุ่มคน และองค์กร

๔) ทุน มีทุนในเชิงกายภาพ คือ มีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพโดยเฉพาะผู้นำด้าน ต่าง ๆ ที่มีอยู่และมีความหลากหลายในชุมชนหรือมีทุนที่เป็นตัวเงิน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ สิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม อันเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นประสบการณ์ การเรียนรู้สู่วิถีการปฏิบัติ และร้อยรัดผู้คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

๕) เครือข่ายความร่วมมือหรือทุนเพื่อนจะทำให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรม และ องค์กรหรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนาก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วมกัน ภายใต้กิจกรรมสาธารณะมากขึ้นมีการประมวลความคิด การตัดสินใจและกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนา ร่วมกันเพื่อประสานประโยชน์ต่อชุมชนส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

๖) สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมืองเป็นอำนาจสาธารณะที่ก่อให้เกิดสิทธิตามมา เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น สิทธิในการกำหนดยุทธศาสตร์ และการกระจายผลประโยชน์ ทางการพัฒนาอย่างเป็นธรรมแก่ทุกคนในชุมชน และเป็นกลไกในการควบคุมกลไกตลาด การเงิน กฎหมาย การปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน

๗) เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอกแสดงถึงสถานะภาพหรือศักยภาพของชุมชน จน เป็นที่ยอมรับจากภายนอกและเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในขีดความสามารถและ ศักยภาพของชุมชนมากขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งกันและกันเป็น เครือข่ายทางสังคมหรือการพัฒนาในระดับมหภาคมากขึ้น

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบและลักษณะสำคัญ บางประการของการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีดังต่อไปนี้^{๕๔} ได้แก่

๑. ชุมชนมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเองรักและเอื้ออาทรกันและมีความรักท้องถิ่นรัก ชุมชน

๒. มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ

๓. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงการเป็นเครือข่าย

๔. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๕. มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี

๖. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป สำหรับลักษณะชุมชนเข้มแข็งมี ดังนี้

๑) สมาชิกชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน

^{๕๔} สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙), หน้า ๓๕.

- ๒) องค์กรชุมชนดำเนินงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้
- ๓) สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลกิจกรรมของชุมชน
- ๔) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
- ๕) มีแผนชุมชนในการพัฒนาทุกๆ ด้านมุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน และเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ๖) การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในที่สุด
- ๗) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาแนวคิดชุมชนเข้มแข็งและกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งที่กล่าวมานั้นสอดคล้องกับหลักการ สำคัญในลำดับแรกๆ ของการพัฒนาชุมชนหรือการทํานุบำรุงชุมชนให้เจริญคือการมีส่วนร่วมและ กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหลักการสากลที่น่าพาคน ชุมชน สังคมไปสู่เป้าหมายที่เป็นความสุข

ความเข้มแข็งของชุมชนว่าอาจพิจารณาได้จาก

๑) ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์คือ สิ่งที่บ่งบอกความเข้มแข็งของชุมชนคือการเจริญเติบโตในเชิงปริมาณและคุณภาพขององค์กร นั่นคือ มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและมีการสืบทอดคนรุ่นใหม่ๆ เข้ามารับช่วงภาระงานส่วนในมิติเชิงคุณภาพดูได้จากความรู้ความสามารถและทักษะรวมทั้งความคิดและพลังแห่งศีลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำอีกทั้งผู้นำอาจดูได้จากความสามารถและการประสานผลประโยชน์สิ่งสำคัญที่ต้องดูอีกอย่าง คือ พลังสร้างสรรค์ของสมาชิกในการคิดค้นและทำกิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวาและมีความต่อเนื่อง

๒) ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรมคือ ผลงานหรือกิจกรรมกลุ่มมีความต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างเป็นเครือข่ายและขยายกิจการใหม่ๆ นอกจากนี้พิจารณาได้จากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรเผชิญในภาวะวิกฤต

๓) ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัตถุประสงค์ หรือสภาพแวดล้อมพิจารณาจาก ทุนด้านปริมาณของวัตถุประสงค์ที่เพิ่มมากขึ้นหรือได้มา ส่วนมิติเชิงคุณภาพ พิจารณาจากความยั่งยืนของทุน

๔) ทุนเพื่อนหรือเครือข่ายการมีเครือข่ายสมาชิกหรือกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและเห็นถึงศักยภาพในการระดมทุน พิจารณาได้จากเครือข่ายสมาชิกที่มีกว้างขวางมากขึ้น และความสามารถในการจัดการเครือข่าย

๕) สถานภาพขององค์กรชุมชนซึ่งองค์ประกอบจากหนึ่งถึงสี่เป็นเพียงการพิจารณาจากตัวองค์กรชุมชนเท่านั้น การพิจารณาศักยภาพควรพิจารณาอ้างอิงจากภายนอกด้วย นั่นคือ การประเมินการยอมรับต่อองค์กรชุมชนจากกลุ่มบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องว่าให้การยอมรับในเรื่องไหนมากน้อยเพียงใดนอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ ยังเสนอว่า การพิจารณาความเข้มแข็งของ

ชุมชนหาหมองในมุกกว้างแล้วน่าจะพิจารณาถึงขีดความสามารถของชุมชนในการควบคุมตัวแปรที่ควบคุมไม่ได้เช่นการกำหนดราคาขายการอยากให้ลูกหลานอยู่ในหมู่บ้าน กรรมสิทธิ์ที่ดินและป่าชุมชนเป็นต้นโดยมีความสามารถในการควบคุมได้มากยิ่งขึ้นตั้งแต่ วิถีชีวิตของตนเอง ครอบครัว กลุ่มหมู่บ้าน เครือข่าย ตลาด และนโยบาย^{๕๕}

การพัฒนาชุมชนแบบจัดการในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยอาศัยหลักการพัฒนาชุมชนทั่วไปผนวกกับหลักการพัฒนาชุมชนเฉพาะเป็นพื้นฐานแนวคิดดังกล่าวมุ่งเน้นที่หลักการจัดการภายในชุมชนมีหลักการสำคัญ^{๕๖} ดังนี้

๑) หลักการช่วยกันคิด หมายถึง การระดมความคิดร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนาชุมชน ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของหลักการ PAR. (Participatory Action Research)

๒) หลักการ PAR คือ การดำเนินการพัฒนาและวิจัยการพัฒนาพร้อมกันไปโดยเจ้าหน้าที่และประชาชนร่วมมือกัน หลักการดังกล่าวจะทำให้ทราบได้ว่าการดำเนินงานเป็นไปตรงเป้าที่วางไว้หรือไม่ มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง มีแนวทางแก้ไขอย่างไร

๓) หลักการพึ่งตนเอง ซึ่งการที่คนจะพึ่งตนเองได้นั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ๕ ประการ คือ ๑. เทคโนโลยี เครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ ๒. มีอาชีพและรายได้พอเพียง ๓. มีทรัพยากรธรรมชาติ ๔. มีจิตใจแน่วแน่ ความพยายามในการพึ่งตนเอง และ ๕. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ค่านิยม อุดมการณ์

๔) หลักการ BAN (Balance Ability and Networking) ประกอบด้วยสาระสำคัญ ๓ ประการ คือ

ประการแรก คือ การรักษาสมดุล ได้แก่ การรักษาสุขภาพให้ดีการมีครอบครัวอบอุ่นการมีชุมชนที่เข้มแข็งเป็นต้น

ประการที่สอง คือ การสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองได้ซึ่งจะต้องมี ๑. เทคโนโลยี ๒. เศรษฐกิจ ๓. ทรัพยากร ๔. จิตใจ และ ๕. สังคมวัฒนธรรม

ประการที่สาม คือ การสร้างเครือข่าย หรือการมีเพื่อนพันธมิตรในการพัฒนามิตรเหล่านี้จะเป็นที่พึ่งของกันและกันอาจเรียนรู้จากกันและกันช่วยเหลือกันทั้งทางเทคโนโลยีงบประมาณและด้านอื่นๆ

๕) หลักการจัดการประกอบด้วยหลักการสำคัญอื่นๆ ดังนี้

^{๕๕} กาญจนา แก้วเทพ, **องค์กรชุมชน กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม**, (ขอนแก่น : สำนักพิมพ์บริษัทแพลนพรินต์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙ - ๒๐.

^{๕๖} สัณญา สัณญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐-๓๖.

ประการแรก คือ การรู้จักตนเอง คือรู้จักสภาพชุมชนรู้ปัญหาของชุมชนรู้ความต้องการของชุมชนโดยอาจใช้หลักการ SWOT (Strength, Weakness, Opportunity, Threat) ใน การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อให้รู้จักตนเองได้

ประการที่สอง คือ การส่งเสริมการศึกษาอบรมการจัดการที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพึ่งพาการศึกษาอบรมสืบเนื่องมาจากหลักการจัดการทั่วไปที่ต้องการวางแผนการจัดกำลังคนการลงมือดำเนินการและการประเมินผลล้วนต้องการการศึกษาอบรมมิฉะนั้นจะไม่สามารถทำเรื่องเหล่านั้นได้และสืบเนื่องมาจากการรู้จักตนเองข้างต้นเมื่อทราบว่าตนเองมีปัญหาอะไร หรือต้องการอะไร ก็อาจจะต้องแก้ไขด้วยการศึกษาอบรม

ประการที่สาม คือ การสร้างกลุ่มช่วยตัวเองโดยเป็นการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อช่วยตัวเองอาจเป็นคณะกรรมการคณะทำงาน ต่างๆ กลุ่มเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเพราะจะได้มีผู้จัดการและคนทำงานประเภทอื่นๆ ที่จำเป็นในการบรรลุเป้าหมายของการจัดการ

๖) หลักการอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นแนวทางให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนแบบจัดการได้ ประกอบด้วยประชาธิปไตยในการดำเนินงานหลักการให้ผู้ผู้นำท้องถิ่นหลักการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นและหลักการพหุภาคีในการดำเนินงานแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

สรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชน ในชุมชนต่างๆ มีการรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนทั้งนี้ ยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็งได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ คือ เน้นการกระจายการพัฒนาป้องกันและปกป้องชุมชนมากขึ้นการพัฒนาท้องถิ่นให้ทุกภาคส่วนเข้ามาสนับสนุนและให้ชุมชนและท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการตัวเอง สร้างการเรียนรู้ในชุมชนใช้พลังชุมชนในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ดังนั้น ในการพัฒนาและสร้างชุมชนเข้มแข็งจึงมีองค์ประกอบสำคัญ คือ การจัดองค์กร และบริหารจัดการ อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมกัน ทน มีกิจกรรมต่อเนื่อง มีเครือข่ายความร่วมมือ ยอมรับจากสังคมภายนอกและมีสิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง โดยกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท (Role Theory)

ทฤษฎีบทบาท เป็นทฤษฎีที่เน้นว่ามนุษย์จะแสดงพฤติกรรมตามความคิดเห็นหรือทัศนคติที่เป็นผลมาจากความความหวังทางสังคมตามสถานภาพ ตำแหน่ง และจำหน้าที่ทางสังคมของแต่ละบุคคลกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ บทบาทของแต่ละบุคคลเป็นผลมาจากปัจจัยทางจิตวิทยา ซึ่งได้แก่ความคิดเห็นหรือทัศนคติส่วนบุคคล และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ และสถานภาพ

ของบุคคลที่ประกอบด้วยความคิดหวังต่างๆ จากสังคม ซึ่งจะสรุปรวบรวมมาเป็นข้อสมมติฐาน
สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายของบทบาท

ในแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทนี้ มีผู้ให้ความหมายของคำว่าบทบาทไว้หลายด้านด้วยกัน แต่
โดยส่วนใหญ่ให้ความหมายไว้คล้ายๆ กันว่า “บทบาท คือ สิทธิและหน้าที่ของบุคคลแต่ละคนที่
สังคมกำหนดขึ้นมาตามตำแหน่งที่บุคคลนั้นดำรงอยู่”

งามพิศ สัตย์สงวน กล่าวอธิบายว่า “สถานภาพเป็นตำแหน่ง บทบาท คือการกระทำ
ตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาท มักจะเป็นของคู่กัน คือเมื่อมีสถานภาพ
จะต้องมีบทบาทด้วย แต่ไม่เสมอไป บทบาท คือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพ
ต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อให้คู่สัมพันธ์มี
การกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้”^{๕๗}

ณรงค์ เส็งประชา กล่าวว่า “บทบาท คือ พฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพบทบาท
เป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ บทบาทเป็นหน้าที่ที่เราจะต้องทำส่วน
สถานภาพ คือสิ่งที่เราเป็น”^{๕๘}

ประสพสุข พันธุ์ประยูร กล่าวว่า “บทบาทคือ การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตาม
ตำแหน่งและสถานภาพในสังคม”^{๕๙}

พัทยา สายหู กล่าวว่า “สถานภาพและบทบาทเปรียบเสมือน “ตัว”(ละคร) และบท
(บทบาท) ในการเล่นละคร ก็คือ การกำหนดตำแหน่ง และหน้าที่ ให้ผู้แสดงแต่ละคนมาเล่นเรื่อง
เดียวกันและโรงเดียวกันนั่นเอง”^{๖๐}

ไพบุลย์ ช่างเรียน ได้ให้ความหมายแตกต่างออกไป โดยอธิบายว่า บทบาทโดยทั่วไป
พิจารณาความหมายได้สองนัย คือ นัยแรกพิจารณาด้านโครงสร้างสังคม บทบาท หมายถึง
ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่างๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครอง
ตำแหน่งนั้น อีกนัยหนึ่งพิจารณาในด้านการแสดงบทบาทหรือการปะทะสังสรรค์ทางสังคมบทบาทจึง

^{๕๗} งามพิศ สัตย์สงวน, การจัดระเบียบทางสังคมในสังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๒.

^{๕๘} ณรงค์ เส็งประชา, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐),
หน้า ๑๐๙.

^{๕๙} ประสพสุข พันธุ์ประยูร, รายงานการวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย”, สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕, หน้า ๑๒.

^{๖๐} พัทยา สายหู, กลไกของสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘.

หมายถึงผลสืบเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถาน ภาพแห่ง การปะทะสังสรรค์นั้น ตามนัยแรก บทบาทเป็นการจำแนกชนิดของบุคคลที่อยู่ในสังคมซึ่งถูกจำแนก โดยคุณสมบัติและพฤติกรรมของเขามีต่อปทัสถาน ตามนัยหลัง บทบาทเป็นวิธีการแสดง พฤติกรรมของบุคคลที่สังสรรค์กันนั้นว่าจะปฏิบัติอย่างไร ดังนั้น บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกัน ออกไปตามลักษณะสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความสามารถ มูลเหตุจูงใจ การอบรมและความ พอใจ^{๖๑}

ส่วนสำนักวิชาการตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อวงวิชาการไทย ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ หลายนัยด้วยกัน พอประมวลมาเป็นข้อสรุปเพื่อการศึกษาได้ดังนี้

พาร์สัน (Parsons) (อ้างในปหาณี จูติวัฒนา) เป็นนักสังคมชาวอเมริกัน ได้ศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและสรุปไว้ว่า สถานภาพและบทบาท เป็นคุณลักษณะของผู้แสดงบทบาท คือการจัดระเบียบของผู้เริ่มแสดงเป็นการสร้างและกำหนดการมีส่วนร่วมของเขาในกระบวนการที่มี การกระทำร่วมกัน ซึ่งเป็นการรวบรวมความคาดหวัง ซึ่งเกี่ยวกับตนเองและของบุคคลอื่นๆ ที่เขามี ความสัมพันธ์ด้วย สถานภาพ คือตำแหน่งของผู้แสดงภายในสถาบันที่เขาอยู่ จึงสรุปได้ว่า บทบาท มีลักษณะเป็นกระบวนการ ส่วนสถานภาพมีลักษณะเป็นตำแหน่งของผู้^{๖๒}แสดงภายในระบบสังคม ซึ่งกลไกของการขัดเกลาทางสังคมจะเตรียมบุคคลให้แสดงบทบาทที่เขาชอบ

ลินตัน (Linton) (อ้างถึงใน สมคิด เพ็งอุดม) กล่าวว่า พฤติกรรมบทบาทเป็นผลมา จากปัจจัยทางจิตวิทยา ได้แก่ ความคิดเห็นหรือทัศนคติส่วนบุคคล และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ตำแหน่งสถานภาพต่าง ๆ ของบุคคลที่ประกอบด้วยความคาดหวังจากสังคมให้บุคคลที่ครองตำแหน่ง นั้นๆ ปฏิบัติ บทบาทแสดงให้เห็นถึงลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งของสถานภาพ แต่ละบุคคลได้รับการ กำหนดสถานภาพและครองสถานภาพนั้น โดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่นๆ เมื่อบุคคลใช้สิทธิ และหน้าที่ซึ่งประกอบขึ้นเป็นสถานภาพ จึงแยกจากกันไม่ได้^{๖๓}

^{๖๑} ไพบูลย์ ช่างเรียน, สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๗-๒๘.

^{๖๒} ปหาณี จูติวัฒนา, รายงานการวิจัยเรื่อง สาเหตุและผลของความเครียดในบทบาทของครูผู้สอน วิชาสังคมศาสตร์ในวิทยาลัยครู, เอกสารวิจัยคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๒๓, หน้า ๘.

^{๖๓} สมคิด เพ็งอุดม, “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทฤษฎีของ พระสงฆ์และเจ้าหน้าที่สักระทรวงหลักระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหา บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๓๖, หน้า ๘.

สุชา จันทรเฒ กล่าวว่า “ บทบาท คือ สิ่งที่คุณคนได้สถานภาพต่างๆ พึงกระทำ และขยายความออกไปอีกว่า เมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพอย่างใดแล้ว บุคคลที่อยู่ในสถานภาพนั้นๆ จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้นั้น”^{๒๔}

จากความหมายดังที่กล่าวมา สรุปได้ว่า บทบาทเป็นแบบแผนหรือพฤติกรรมหรือการกระทำของคุณคน ตามสิทธิ อำนาจ และหน้าที่ ตามความรับผิดชอบของสถานภาพหรือฐานะของตำแหน่งทางสังคมที่คุณคนนั้นดำรงอยู่

๒.๓.๒ ลักษณะของบทบาท

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของบทบาทที่คุณคนแสดงออกมา นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของบทบาทที่คุณคนแสดงออกมาแตกต่างกันเป็น ๒ กลุ่ม คือ

กลุ่มหนึ่ง มีความเห็นว่า บทบาทมี ๒ ลักษณะ โดยมีจิตวิทยา สุวรรณชญ ประสพสุข พันธะประยูร ได้กล่าวถึงลักษณะของบทบาทว่ามี ๒ ประการ คือ (๑) บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Actual Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้ปฏิบัติจริง ไม่ใช่เพียงระดับความคิดเท่านั้น และ (๒) บทบาทตามอุดมคติ หรือบทบาทตามความคาดหวัง (Ideal Role) เป็นบทบาทที่คุณคนควรปฏิบัติ ที่สังคมคาดหวังเป็นบทบาทที่อยู่ในระดับความคิดเห็นส่วนบุคคลเพื่อสนองตอบสิ่งที่เราแต่ยังไม่ได้ปฏิบัติจริง

กลุ่มสอง มีความเห็นว่า บทบาทมี ๒ ลักษณะ โดยมี รังสรรค์ ทิมพันธ์พงศ์ และ จำนง อติวัฒนสิทธิ ได้กล่าวว่า บทบาทมีลักษณะ ๓ ประการคือ

(๑) บทบาทที่กำหนดไว้ในสังคม หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Sociality Prescribed Role of Ideal Role) เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้กับตำแหน่งทางสังคมไว้ เช่น พระสงฆ์จะมีสิทธิและหน้าที่เป็นอย่างไร ดังนั้น จึงทำให้พอคาดหวังบทบาทของคุณคนที่อยู่ในตำแหน่งเหล่านั้นได้

(๒) บทบาทตามความรู้สึกที่ได้รับรู้ (The Percieved Role) เป็นบทบาทที่แสดงออกโดยการวินิจฉัยของตนเอง เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับคุณคนนั้นๆ จะคาดหวังด้วยตนเองว่า ควรจะเป็นอย่างไร ทั้งนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพและประสบการณ์แต่ละคนอีกด้วย

(๓) บทบาทที่ปฏิบัติจริง (The Actual Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้ปฏิบัติได้จริง บางครั้งการแสดงบทบาท ก็เป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือจากความคาดหวัง และการรับรู้เหมือนกัน ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทหนึ่งๆ อาจเป็นสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาวะแวดล้อมทางสังคม

^{๒๔} สุชา จันทรเฒ, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๒๘.

ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทนี้ มีนักทฤษฎีได้ให้ความหมายมากมายและหลายรูปแบบ แต่พอจะสรุปประเด็นสำหรับการศึกษาได้ ดังนี้

(๑) บทบาทเป็นสิ่งที่จะต้องเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคม มนุษย์จะเข้ามาร่วมอยู่ในสังคมได้จากการเรียนรู้บทบาทของตนเองในสังคม

(๒) การมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นจะทำให้มีการมองตนเองและผู้อื่นว่าเป็นเจ้าของสถานภาพและบทบาทบางอย่าง และผูกพันอยู่กับความคาดหวังของผู้อื่น และความคาดหวังนี้จะเป็นตัวกำหนดแนวทางของบทบาทในแต่ละคน

ดังนั้น บทบาทจึงเป็นความคาดหวังทางการกระทำว่า ในสถานภาพหนึ่งๆ บุคคลควรจะมีบทบาทอย่างไรโดยจะมีการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญ เพื่อให้ทราบว่าแต่ละบุคคลจะต้องแสดงบทบาทและสวมบทบาทอย่างไร ซึ่งการเรียนรู้บทบาทนี้จะเกิดจากการเลียนแบบและการสังเกตจากบุคคลที่เรายึด เพื่อจะนำมาเป็นแบบอย่างของบทบาทของตน ที่จะแสดงต่อผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ ในสังคมตามที่ตนเองต้องการ แต่ทั้งนี้การเสนอภาพของตนเองหรือแสดงบทบาทและการสวมบทบาทนี้อาจจะสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความคาดหวังของสังคมก็ได้

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

๒.๔.๑ แนวคิดและความหมายการพัฒนาชุมชน

คำว่า “ชุมชน” เป็นคำที่ใช้ในภาษาอังกฤษว่า “Community” ในภาษาไทยใช้อีกคำว่า “ประชาคม” แต่ไม่ได้รับความนิยมเท่ากับคำว่า “ชุมชน” ความหมายของคำว่าชุมชนอาจจำแนกได้เป็นความหมายตามสามัญสำนึก ความหมายตามรูปศัพท์ และความหมายทางวิชา ดังนี้

๑) ความหมายโดยสามัญสำนึก

“โดยสามัญสำนึกแล้ว “ชุมชน” หมายถึง ครอบครัวหลายๆ ครอบครัวมาอยู่ร่วมในบริเวณเดียวกัน มีลักษณะเป็นเพื่อนบ้านกัน ซึ่งอาจเป็นญาติพี่น้องหรือไม่ก็ได้ ดังนั้น คนที่อยู่ร่วมในบ้านเรือนหรือครอบครัวเดียวกันจึงไม่ใช่ชุมชนในความหมายโดยสามัญสำนึกหรือความรู้สึก คนที่อยู่ร่วมกันในบ้านหลังเดียวกันถึงจะมีอาณาบริเวณเป็นภูมิสำเนาาร่วมกันก็เรียกว่าเป็น “ครอบครัว” หรือ “ครัวเรือน” ไม่เป็น “ชุมชน” เพราะความรู้สึกที่ว่า “ชุมชน” ต้องประกอบด้วยหลายๆ ครัวเรือนที่อยู่ใกล้เคียงกัน ซึ่งทุกคนยอมรับว่าอยู่ร่วมในบริเวณเดียวกันนั่นเอง”

๒) ความหมายโดยรูปศัพท์

“ชุมชน” เป็นคำที่บัญญัติใช้ในภาษาไทยอย่างเป็นทางการเมื่อไม่นานมานี้เองจะเห็นได้จากไม่ได้บัญญัติไว้ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ เพิ่งบัญญัติไว้ครั้งแรกใน

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ โดยให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้อธิบายไว้ว่า “ชุมชน” เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ประชาคม” หมายถึง

๒.๑ กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกับลักษณะสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่าและมีความสนใจร่วมที่ประสานกันในวงแคบกว่า ชุมชน หมายถึงเขตพื้นที่ ระดับของความคุ้นเคยและการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้น ย่อมมีการสร้างสรรค์ใกล้ชิดชิดว่า และความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจมีเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่น เชื้อชาติ ตันกำเนิดเดิมของชาติ หรือศาสนา

๒.๒ ความรู้สึกและทัศนคติทั้งมวลที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่มความหมายของชุมชนโดยรูปศัพท์จึงมีลักษณะใกล้เคียงกับความหมายโดยสามัญสำนึก แต่ที่แตกต่างออกไปบ้างคือ การเป็นสังคมขนาดเล็กและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ส่วนคำว่า “สังคม” นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒^{๖๕} ให้ความหมายไว้ว่า การคบค้าสมาคมกันหมู่คนที่เจริญแล้วร่วมคบค้าสมาคมกัน

๓) ความหมายทางวิชาการ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ “ชุมชน” ไว้หลายท่าน ดังนี้

ประสาธน์ หลักศิลา ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มคนพวกหนึ่งซึ่งครอบครองบริเวณที่มีอาณาเขตแน่นอนโดยถือว่าตนมีความผูกพันอยู่กับอาณาบริเวณแห่งนั้น และมีความยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง^{๖๖}

ประเวศ วะสี ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงกาติดต่อสื่อสารกัน^{๖๗} จะเห็นได้ว่านักวิชาการได้ให้ความหมายของชุมชนแตกต่างกันออกไปโดยอาจแบ่งได้ เป็น ๓ แนวทาง คือ

^{๖๕} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด. หน้า ๑๓๒.

^{๖๖} ประสาธน์ หลักศิลา, **ชุมชนชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๘๖.

^{๖๗} ประเวศ วะสี, **มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อการปรับเปลี่ยนทิศทางในสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อเมรินท์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๕๕.

๑. ชุมชน หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคมมีความผูกพันกันและมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับความหมายโดยรูปศัพท์ และอาจหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์เดียวกัน เช่น ครอบครัว เผ่าชนต่างๆ ด้วย

๒.ชุมชน หมายถึง พื้นที่หรือบริเวณทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคน เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น

๓.ชุมชน หมายถึง องค์การทางสังคมที่มีวัตถุประสงค์แน่ชัด และรวมกันในระยะเวลานานพอสมควร จนเกิดระบบความสัมพันธ์และความผูกพันกันขึ้น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล พรรคการเมือง กลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นต้น

เสาวคนธ์ สุดสวาท ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” เป็นการมารวมกันอยู่เป็นกลุ่มตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็ก เช่น หมู่บ้าน ไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น เมือง ประเทศ หรือ หมายถึง อาณาบริเวณท้องถิ่นหนึ่งๆ ซึ่งผู้คนในท้องถิ่นนั้นมีภาษาพูดเดียวกัน มีจารีตประเพณีเดียวกัน มีความรู้สึกแบบเดียวกัน และมีพฤติกรรมไปตามเจตคติซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกัน^{๖๘}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” หมายถึงองค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่งที่ปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้^{๖๙}

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” พื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของคนและหมายความถึงกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น โดยมีความสนใจ มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และจุดหมายในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข^{๗๐}

จากความหมายโดยสามัญสำนึก ความหมายโดยรูปศัพท์ และความหมายทางวิชาการที่กล่าวมาแล้ว อาจจะให้ความหมายของชุมชนได้ว่า หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกันเช่น ครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอย่างอื่น มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน

๒.๔.๒ แนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน

^{๖๘} เสาวคนธ์ สุดสวาท, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๕๙.

^{๖๙} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙.

^{๗๐} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, ๒๕๒๖), หน้า ๔๓-๔๔.

การพัฒนาชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่นักพัฒนาจะต้องมีความเข้าใจในกระบวนการทำงาน และสิ่งสำคัญที่จะต้องเข้าใจในวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนที่เข้าไปดำเนินการ เพราะการพัฒนาชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่คนในชุมชนจะต้องให้การยอมรับและสามารถผสมผสาน เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อม ตามศักยภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ต่อไป การพัฒนาชุมชนมีแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้^{๗๑}

๑. คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นใน พลังความสามารถของคน การดำรงอยู่ หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือเสื่อมถอยของ ชุมชน ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นสำคัญ การพัฒนาชุมชนจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือ พัฒนาคนให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเอง และชุมชนจนมีมาตรฐานในการดำรงชีวิต หรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองในระดับหนึ่ง

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนใน ชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในทุกๆ ขั้นตอน ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าการพัฒนา ชุมชนเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็น แนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่ง ของการพัฒนาชุมชน

๓. การช่วยเหลือตัวเองของชุมชนจากความเชื่อในปรัชญาเรื่องศักยภาพและพลังความ สามารถของชุมชนการพัฒนาชุมชนจึงเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนให้ สามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตัวเอง การขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน ต้องเป็นสิ่งที่เกิด ขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ ศีลธรรม และสุขภาพ

๔. การใช้ทรัพยากรในชุมชนการพัฒนาชุมชนใดผลประโยชน์ย่อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้น ดังนั้นนอกจากการพัฒนาด้วยการช่วยตนเองของคนในชุมชนแล้ว ต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชน ไม่หวังพึ่งพาจาก ภายนอกชุมชน เพราะชุมชนอื่นๆ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนของตน เช่นเดียวกัน ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนนี้ ส่วนหนึ่งของรัฐบาลจะให้การ สนับสนุนแต่่มักจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ ต้องใช้ทรัพยากรมาก เป็นแผนและโครงการที่รัฐ ดำเนินการผ่านหน่วยงานราชการ ไม่ใช่เป็นแผน และโครงการพัฒนาของประชาชนในชุมชน

^{๗๑} พระมหาไพสิทธ์ สัตยาภู. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ศึกษากรณี : พระเทพสิมามรณ กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชา พัฒนาชนบทศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๒. หน้า บทคัดย่อ.

๕. การริเริ่มของประชาชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อในสิทธิเสรีภาพของคน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการจัดทำโครงการ ไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคล หรือหน่วยงานนอกชุมชน การดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่างๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ หน่วยงานอื่นๆ ควรเป็นหน่วยที่สนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้ จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีให้การศึกษาแก่ชุมชนจนมีความรู้ความสามารถ ในระดับที่เรียกว่า คิดเป็น ทำเป็น จนมีความสามารถที่จะค้นหาปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

๖. ชีตความสามารถของชุมชนและรัฐบาล การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคน และทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัด ทั้งบุคลากร งบประมาณ หรือทรัพยากร ระบบการบริหารและดำเนินงานพัฒนา ส่วนประชาชนในชุมชนเองก็มีขีดจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของตน และทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้น การจะดำเนินงานพัฒนาชุมชนในชุมชนใดจึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล กล่าวคือ ชุมชนที่มีความพร้อมมากก็พึ่งขีดความสามารถของตนเองมาก ชุมชนที่มีความพร้อมน้อยรัฐก็เข้าไปให้ความช่วยเหลือมากขึ้น ขีดความสามารถของชุมชน และรัฐนี้จะต้องเป็นสัดส่วนและสอดคล้องซึ่งกันและกัน

๗. การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ไม่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะทั้งรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีขีดความสามารถที่จำกัด ไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้ การร่วมมือระหว่างรัฐบาล และประชาชนต้องตั้งอยู่บนปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยเหลือตนเองการใช้ทรัพยากรในชุมชนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลอย่างเหมาะสม นอกจากการร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนในชุมชนแล้ว ยังสามารถขอการสนับสนุนจากภาคเอกชน และชุมชนภายนอกที่พร้อมจะให้การสนับสนุนได้อีกทางหนึ่ง

๘. การพัฒนาแบบเบ็ดเตล็ด การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันหลายๆ ด้าน จะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องสอดคล้องกันไปไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อการประหยัดแรงงาน งบประมาณและเวลาที่ใช้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลหน่วยงาน และองค์กรต่างๆ เป็นจำนวนมาก ต้องใช้การประสานงานที่ดี จึงจะประสบความสำเร็จ

๙. ความสมดุลในการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการหลายด้านไม่ใช่เพียงกิจกรรมเดียว ต้องดำเนินไปพร้อมกันทุกด้าน ไม่มุ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะทุกกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วยเช่นกัน ความ

สมดุระหว่างการพัฒนาคนกับสิ่งแวดล้อม ความสมดุระหว่างสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับนามธรรม ความสมดุระหว่างพัฒนาร่างกายกับจิตใจของคน ความสมดุระหว่างเพศและวัย เป็นต้น

๑๐. การพัฒนาภาคชีวิต การพัฒนาชุมชน มีลักษณะเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนจึงมีลักษณะที่เป็นกระบวนการเป็นวิธีการ เป็นโครงการ และเป็นขบวนการทางสังคม

๑๐.๑ การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) คือ มีความต่อเนื่องของปฏิกิริยาโต้ตอบต่อกันของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันจะขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้

๑๐.๒ การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (Method) ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานให้ชัดเจนมีความสอดคล้องกับแนวนโยบาย ของรัฐบาล ความต้องการของประชาชนในชุมชน และเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของชุมชน

๑๐.๓ การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (Program) ประกอบด้วยเนื้อหา และแผนงานย่อยที่เน้นความคิดริเริ่มของชุมชน การสนับสนุนส่งเสริมความก้าวหน้าของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสนับสนุนจากรัฐบาล และการประสานงานระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๑๐.๔ การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการทางสังคม (Social Process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การแพร่ระบาดทางอารมณ์ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้แรงจูงใจกระตุ้นให้ประชาชนมีความตื่นตัว เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา (Movement) ไม่เฉื่อยชา หรือท้อถอย

จะเห็นได้ว่าแนวคิดของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเป็นผู้ริเริ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันรับผลที่เกิดขึ้น แนวความคิดดังกล่าวนี้ เป็นแนวทางของการกำหนดความหมายของ “การพัฒนาชุมชน”

๒.๔.๓ ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย หน่วยงาน นักวิชาการ และนักปฏิบัติการด้านการพัฒนาชุมชนขององค์การระหว่างประเทศ และประเทศต่างๆ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้อย่างมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่มีความสอดคล้อง และคล้ายคลึงกัน ดังนี้^{๗๒}

^{๗๒} ทวิช เปล่งวิทยา. (ม.ป.ป.). จิตวิทยาผู้นำ. (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์. ๒๕๓๔),

๑.ที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญเรื่องการบริหารและการปกครองของประเทศในทวีปแอฟริกา ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ได้ให้ความหมายของ “การพัฒนาชุมชน” ไว้เป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘ ว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนแต่ถ้าประชาชนไม่เกิดความคิดริเริ่มก็ใช้เทคนิคกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง

๒. องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายไว้เป็นครั้งแรก เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๕๕ ว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นกระบวนการสร้างเสริมความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและการพึ่งตนเองอย่างแท้จริงโดยความคิดริเริ่มของประชาชนในชุมชน ในปีต่อมาได้ปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้นและเป็นที่ยอมรับทั่วไปว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นกระบวนการรวมกำลังระหว่างประกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลเพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น และผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเองเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

๓.องค์การบริหารวิเทศกิจของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายไว้เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๕๖ ว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นกระบวนการแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งประชาชนในชุมชนร่วมกันจักวางแผน และลงมือปฏิบัติการด้วยตนเอง โดยกำหนดว่ากลุ่มของตนและแต่ละบุคคลมีความต้องการอย่างไร มีปัญหาอะไรร่วมกัน แล้วจัดทำแผนของกลุ่มและของแต่ละบุคคล เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาเหล่านี้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นให้มากที่สุด แล้วเสริมด้วยบริการและวัสดุจากองค์การหรือหน่วยงาน ภาครัฐ และภาคเอกชนที่อยู่นอกชุมชน

๔.นักวิชาการและนักพัฒนาชุมชนในประเทศไทยได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า “การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่รัฐบาลและประชาชนในชุมชน ร่วมมือกันวางแผนเพื่อปรับปรุงสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมการเมือง การปกครองและสิ่งแวดล้อม ความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยอาศัยความคิดริเริ่ม การพึ่งตนเองของประชาชนเป็นสำคัญ แต่ถ้าประชาชนไม่เกิดความคิดริเริ่มด้วยตนเอง รัฐบาลก็ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้นและถ้ามีความจำเป็นก็อาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยงาน หรือองค์กรภายนอกชุมชนได้

จากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอ และร่วมมือกันปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน ตามแผนและโครงการที่กำหนดไว้โดยใช้ทั้งความสามารถของคนในชุมชนและสนับสนุนจากภายนอกชุมชน

๒.๔.๔ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือ “การพัฒนาคนให้มีความสุข และการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข” ดังนี้^{๗๓}

๑. การพัฒนาคนให้มีความสุข

คนมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมากเพราะคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ทั้งเป็นผู้ดำเนินงาน เป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้น และเป็นผู้ที่สืบทอดงานของการพัฒนาไม่ให้อุดตัน คนจึงเป็นเป้าหมายสุดยอด หรือเป้าหมายสูงสุด (Ultimate Goal) ของการพัฒนาชุมชน จึงต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม และมีความสุข โดยมีวิธีดังต่อไปนี้

๑.๑ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือ ทำให้คนมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการประกอบกิจการงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวมีความรู้ทางการเมืองและความรู้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เฉลียวฉลาด มีวิสัยทัศน์ สุขภาพดี บุคลิกภาพดี สามารถพึ่งตนเองได้ ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นต้น

๑.๒ การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม คือ ทำให้คนเป็นคนดีทั้งการคิด การพูด และการประพฤติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม เช่น ละเว้นอบายมุข ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เอื้ออาทรต่อผู้อื่น รู้จักความพอเพียงในสิ่งต่างๆ มีความอดทนสามารถยับยั้งตนเองไม่ให้ประพฤติน่าตำหนิ เป็นต้น

๑.๓ การพัฒนาคนให้มีความสุข คือ การทำให้คนมีความสุข สงบสุข มีจิตใจดีงาม เยือกเย็น มั่นคง ผ่องใส ไม่มีความเครียด มีความสุขเยือกเย็น มีเมตตากรุณา รู้จักประมาณเข้าถึงสัจธรรมของชีวิต มองโลกในแง่ดี ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ได้ เป็นต้นการทำให้คนมีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข นับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการที่จะสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

๒. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข

การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข คือการทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่าง ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ ให้เกิดความรู้สึกสำนึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็กๆ กระจุกกระจายกันก็ได้ แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร (Community Organization) และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อยๆ ขึ้น (Community Network) ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบที่เท่า

^{๗๓} ธงชัย สันติวงษ์. การวางแผน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๓๖), หน้า ๗๘.

เทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวดิ่งด้วยความสมานฉันท์แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น (Civill Community) ชุมชนที่เข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้^{๗๔}

๒.๑ มีจิตสำนึกชุมชน หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่างๆ กับบุคคลอื่น อย่างเท่าเทียมกันและมีมิตรภาพยอมรับในศักยภาพของกันและกันและยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย ระหว่างสมาชิกมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน

๒.๒ มีจิตวิญญาณชุมชน คือ การที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงแทนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัตถุประสงค์ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่างๆ ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ความมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความปิติ ความสุขอย่างล้นเหลือ และเกิดพลังอย่างมหาศาล เป็นพลังเหียวยา ที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข จิตวิญญาณชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึกชุมชน ซึ่งนอกจากจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยตรงแล้วยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชนในด้านอื่นๆ อีกด้วย เพราะเป็นเสมือนการทำให้สมาชิกในชุมชนมีจิตใจที่แข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะร่วมพลังกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

๒.๓ เป็นชุมชนเรียนรู้ คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชน และความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติ หรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน หรือเป็นกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การเป็นชุมชนเรียนรู้ ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพราะผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดหาวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเอง

๒.๔ มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชน และจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

๒.๕ มีการจัดการชุมชนที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง และชุมชนได้ วางแผน และจัดกระบวนการดำเนินงาน และประเมินผลการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒.๖ มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการประชาสัมพันธ์ด้วยความ

^{๗๔} ปรัชญา เวสารัชช. ผู้นำองค์กร. (กรุงเทพมหานคร : รัฐศาสตร์สาร, ๒๕๒๓), หน้า ๒๗.

สมานฉันท์ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึก และจิตวิญญาณของสมาชิก และองค์กรชุมชนต่างๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง

๒.๗ มีภาวะผู้นำชุมชน คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความคิด หรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นกับผู้อื่น ฝึกตัวเองเข้ากับชุมชนเพียงผู้เดียว และทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุป ผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือผู้ที่เชื่อมประสาน แนวความคิดต่างๆ ของสมาชิก และองค์กรชุมชน เพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมนั่นเอง

๒.๘ เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือ หรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม และวัฒนธรรม ทั้งในยามที่ปกติและประสบกับภาวะวิกฤติต่างๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึ่งประสงค์

๒.๙ เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งมีผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสุข บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

๒.๑๐ เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ และดำรงต่อไปได้ โดยไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง

๒.๔.๕ กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนา

๑. ส่งเสริมศักยภาพคณะกรรมการชุมชนในการเป็นแกนนำสร้าง ความเข้มแข็ง ในการพัฒนาชุมชน ของชุมชนโดย

๑.๑ สร้างจิตสำนึกของคณะกรรมการชุมชน ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาผลกระทบของวิกฤต

๑.๒ เพิ่มความสามารถของคณะกรรมการ/ผู้นำชุมชน ในการวิเคราะห์สถานการณ์การจัดทำแผนและการดำเนินงานตามแผน

๑.๓ จัดเวทีการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชน ชาวบ้าน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ผลกระทบของวิกฤตที่มีต่อชุมชน วางแผนแก้ไขปัญหาดังกล่าว ติดตามการปฏิบัติตามแผนและประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกัน

๑.๔ ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด

๒. ส่งเสริมศักยภาพ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการเป็นแกนสนับสนุน การเสริมสร้างผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาชุมชน โดย

๒.๑ พัฒนาแนวคิดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ยอมรับและสนับสนุน กระบวนการที่มีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

๒.๒ ส่งเสริมให้องค์กรปกครองท้องถิ่นให้มีความสามารถในการบริหาร จัดการใน กระบวนการแก้ปัญหาให้กับชุมชน

๓. สนับสนุนการส่งเสริมศักยภาพของคณะกรรมการชุมชน

๓.๑ สนับสนุนการบริหาร จัดการ พัฒนาวิชาการให้กับคณะกรรมการชุมชน

๓.๒ สร้างและพัฒนาเครือข่ายระหว่างคณะกรรมการชุมชน องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สนับสนุนข้อมูลในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ได้ ดังนี้

๑. สมาชิกมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และชุมชนที่จะแก้ปัญหาและพัฒนา ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

๒. สมาชิกมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง เอื้ออาทร รัก และห่วงใยซึ่งกันและกัน และ พร้อมที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาของตนและชุมชน

๓. สมาชิกมีการคัดเลือกผู้นำที่หลากหลายด้วยตนเองและต่อเนื่อง

๔. ชุมชนมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำ องค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดกว้าง โปร่งใส และมีการแสดงความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้

๕. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ ร่วม คิด ร่วมตัดสินใจ ติดตามประเมินผลการแก้ปัญหา และการพัฒนาชุมชนผ่านกระบวนการของ ชุมชน

๖. มีแผนของชุมชนในการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ ต่อสมาชิกทุกคน และหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน

๗. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ไม่ใช่ พึ่งพาตลอดไปมีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาชุมชน ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่ เท่าเทียม

จากแนวคิดและความหมายของการพัฒนาชุมชนเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนและ กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งหากคณะกรรมการชุมชน ในอำเภอมีการพัฒนา ชุมชนให้ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกชุมชน รักและห่วงแหนชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วม รับผิดชอบปัญหาต่างๆ กับบุคคลอื่น เสียสละทำงานเพื่อชุมชนมีการจัดการวางแผน ในการทำงาน ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองในปัจจุบันและพัฒนากลุ่มคนให้มีความ เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ตลอดจนทำให้คนในชุมชนมีความสุข จากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของ ชุมชน ย่อมถือได้ว่าชุมชน มีผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาชุมชน และมีความยั่งยืนในการพัฒนาต่อไป

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ตามหลักการทางศาสนา

องค์ประกอบของพุทธศาสนา คือ พระรัตนตรัย อันได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และ พระสงฆ์ พระพุทธ คือ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้พระธรรมแล้วสั่งสอนให้ประชาชนประพฤติชอบด้วยการ วาจาใจ ตามพระธรรมวินัย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน และเป็นผู้ปลุกให้ผู้อื่นตื่นด้วย ได้สมญานาม เรียกขานว่า “พระพุทธเจ้า” ส่วนพระธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ค้นพบ และพระสงฆ์ คือ กลุ่มคนที่เกิดศรัทธาเลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ยอมสละเพศฆราวาส เข้าอุปสมบท ตามพระบรมพุทธานุญาต^{๗๕} และเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสืบทอดและเผยแผ่ พระพุทธศาสนาสืบต่อกันมา

พระมหาประยูร ปยุตโต^{๗๖} ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ มิได้อยู่อย่างตัวใครตัวมัน แต่พระสงฆ์ได้กลายเป็นสถาบันศาสนา ซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ๒ ประการ คือ

๑. บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเอง
๒. บทบาทหรือหน้าที่ต่อผู้อื่น

๑. บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเองของพระสงฆ์

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภถึงฐานะหรือกิจที่พึงกระทำของ พระสงฆ์ ๒ ประการ คือ^{๗๗}

๑.๑ คันถฐานะ หมายถึง การศึกษาถึงหลักธรรมต่าง ๆ ที่พระองค์ได้แสดงไว้ จนสามารถจำได้ บอกกล่าวและถ่ายทอดได้ เรียกว่า บทบาทในการศึกษา

๑.๒ วิปัสสนาฐานะ หมายถึง การปฏิบัติ การพิจารณาถึงทุกขลักษณะ อนิจจ ลักษณะ และอนัตตลักษณะ ด้วยความพากเพียรพยายามจนกว่าจะบรรลุถึงพระนิพพาน เรียกว่า บทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติตน ปกครองตน

จึงอาจกล่าวได้ว่าหน้าที่ของพระสงฆ์ต่อตนเองนั้นสามารถแบ่งได้ ๒ ประการ คือ บทบาทในการศึกษา และบทบาทในการปฏิบัติตน

บทบาทหน้าที่ในการศึกษา หมายถึง การเรียนรู้พระไตรปิฎกอันเป็นคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าทั้งในส่วนของพระวินัยปิฎก พระสุตตร และพระอภิธรรม หรือการเรียนรู้ถึงศีล สมาธิ

^{๗๕} คุณ โทจันทร์. พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๗๑.

^{๗๖} พระมหาประยูร ปยุตโต, พระ, บทบาทพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคสดีไทย, ๒๕๒๓), หน้า ๖๐.

^{๗๗} กิตติมา ปรีดีติลล. ทฤษฎีการบริหารองค์กร. (กรุงเทพมหานคร : ธนการพิมพ์. ๒๕๒๙), หน้า ๔๓.

ปัญญา ที่เรียกกันว่า สิกขา ๓ และการศึกษานี้ต้องครอบคลุมข้อปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา หลักธรรมภาคปฏิบัติ ศึกษาถึงความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ทางจิตและทางปัญญา มีความรู้ ความคิดเห็น ความเข้าใจในถูกต้อง ซึ่งในคัมภีร์ขุททกนิกาย มหานิทเทศ ความว่า “บุคคลย่อมศึกษา อธิศีล คือ ศึกษาเรื่องความประพฤติดีทางกาย วาจาให้สูงขึ้นบ้าง ศึกษาในการฝึกอบรมจิตในให้ ดีขึ้นบ้าง ศึกษาในการอบรมปัญญาให้เจริญขึ้นบ้าง เมื่อหน่วงจิตคำนึงถึงการศึกษา ๓ อย่างนี้ ก็ ชื่อว่า ศึกษา”

สมัยพุทธกาลการศึกษาของพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกเป็นผู้ทำหน้าที่ แนะนำเป็นครู เป็นกัลยาณมิตร แม้แต่พระอริยสาวกต่างก็มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์ต่อกัน การศึกษาเป็นการศึกษาถึงหลักพระธรรมและพระวินัย เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ และการเผยแผ่ต่อไป เมื่อพระพุทธเจ้าได้ปรินิพพานลง พระสงฆ์สมัยต่อมา ได้ศึกษาจากพระสงฆ์ผู้ เป็นภันเต (ผู้มีอุปสมบทก่อนเรียนกว่า “ภันเต” เรียกผู้ที่อุปสมบททีหลังว่า “อาวุโส”) มีการท่องจำ พระวจนะของพระพุทธองค์สืบต่อกันมา จนถึงสมัยการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๕ ที่ประเทศ ลังกาจึงมีการบันทึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรก ซึ่งต่อมามีการแปลเป็นภาษาต่าง ๆ ทั่วโลก พระไตรปิฎก คือได้ว่าส่วนใหญ่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระสงฆ์ควรแก่การศึกษา ปัจจุบันพระไตรปิฎกฉบับภาษาทามมีทั้งหมด ๔๕ เล่ม และมีการบันทึกเป็นพระไตรปิฎกฉบับ คอมพิวเตอร์บนแผ่นซีดี ซึ่งจัดทำโดยสำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) และสำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มีย่อพระไตรปิฎกสำหรับประชาชน หรือฉบับเยาวชน รวมถึงมีการจัดทำคำ บรรยายโดยพระสงฆ์ที่นำหลักธรรมจากพระไตรปิฎกมาขยายความพระสงฆ์ที่ได้รับการยอมรับใน การศึกษาพระไตรปิฎกที่แตกฉานและมีผลงานเป็นที่แพร่หลาย เช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านพระ ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) เป็นต้น

การศึกษาที่เป็นอยู่ของพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ได้มีการจัดระบบในรูปแบบใหม่ คือ^{๗๘}

๑. การศึกษาที่เป็นระบบของคณะสงฆ์เองโดยเฉพาะเป็นอิสระต่างหากจากระบบของรัฐ โดยคณะสงฆ์เป็นผู้จัดดำเนินการเอง ประกอบด้วย

๑.๑ การศึกษาที่เรียกว่า “ปริยัติธรรมแผนกนักธรรม” ได้แก่ “นักธรรม” มี ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก เป็นการศึกษาในเนื้อหาที่เกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้า รวมถึง พระสาวกสำคัญ ๆ หลักธรรมของพระพุทธเจ้าในหัวข้อต่าง ๆ วินัยและข้ออรรถประเพณีปฏิบัติของ พระสงฆ์ ศาสนพิธีที่ว่าด้วยขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และเพื่อเป็นการฝึกฝนในการ

^{๗๘} กิติ ตัญญาคานนท์. เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เพลออักษร. ๒๕๕๓), หน้า ๒๓.

แสดงธรรม ก็มีวิชาการต่างกระทั้ซึ่งเป็นการแต่งขยายพุทธศาสนสุภาษิตเพื่อการแสดงธรรมนอกจากนี้ ยังได้มีการจัดเพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ศึกษาด้วย เรียกว่า “ธรรมศึกษา” และมีหลักสูตรเหมือนกับ นักธรรมโดยเปลี่ยนเฉพาะส่วนของวิชาวินัยเท่านั้น

๑.๒ การศึกษาที่เรียกว่า “ปริยัติธรรมแผนกบาลี” ซึ่งเรียกว่า “ประโยค” มีตั้งแต่ ประโยค ๑-๒ ถึง เปรียญธรรม ๙ ประโยค เป็นการศึกษาภาษาบาลี คำ หลักการของภาษา การ แปล การแต่งประโยค เป็นต้น เมื่อผู้เรียนได้ประโยค ๓ ขึ้นไป จะเรียกว่า “มหา” และถือว่าเปรียญ ธรรม ๙ ประโยค คือการศึกษาสูงสุดในระบบนี้ ซึ่งปัจจุบันมีการเทียบความรู้เท่ากับปริญญาตรี ในทางโลก

๒. การศึกษาที่อยู่ในระบบของรัฐหรือที่คณะสงฆ์จัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐ แบ่ง เป็น

๒.๑ การศึกษาที่คณะสงฆ์จัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐ โดยหน่วยงานหรือ บุคคลในพระพุทธศาสนาเป็นผู้จัดดำเนินงาน ได้แก่

๑) การศึกษาที่คณะสงฆ์รับเข้าเป็นการศึกษาคณะสงฆ์ได้แก่ มหาวิทยาลัย สงฆ์ คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็น การสถาปนาขึ้นโดยพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้เป็น สถานศึกษาสำหรับพระสงฆ์ สามเณร ซึ่งปัจจุบันได้มีการขยายวิทยาเขตสู่จังหวัดต่าง ๆ เป็นการจั ดการศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ที่รวมหลักสูตรทั้งวิชาการทางโลกและทาง ธรรมเข้าด้วยกัน

๒) การศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ ได้แก่ โรงเรี ยน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (มัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖) โดยจัดหลักสูตรที่รวมกันระหว่าง วิชาสามัญกับวิชาพุทธศาสนา โดยยกเว้นวิชาพลศึกษาและเพิ่มวิชาธรรมะ วินัย ภาษาบาลีแทน

๒.๒ การศึกษาในระบบของรัฐ ซึ่งหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลจัดให้แก่พระสงฆ์ สามเณร ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งปัจจุบัน เปิดกว้างให้เข้าศึกษาได้ตลอดหลักสูตร

๓. การศึกษาที่วัดจัดขึ้นเป็นอิสระต่างหากจากระบบคณะสงฆ์และระบบรัฐ เช่น จิต ตภาวันวิทยาลัย โรงเรียนอภิธรรม เป็นต้น เป็นการจัดการศึกษาที่เปิดอิสระของแต่ละสำนัก^{๗๙}

บทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติตน คือ การประพฤติตามหลักธรรมเพื่อความบริสุทธิ์ของตน และของสถาบันสงฆ์ เป็นการน้อมนำธรรมะและวินัยมาปฏิบัติเป็นการอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัยให้มีความสุขจิตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่า ปฏิบัติศีล รวมถึงการสำรวม ตา

^{๗๙} พระราชวรมุนี, สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : กรุ่ งสยามการพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๑๓๙-๑๔๐.

หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีสติสัมปชัญญะ การปฏิบัติสมาธิภาวนาหรือเรียกว่าวิปัสสนาธุระอันเป็นการฝึกฝนอบรมจิตให้เป็นสมาธิให้มีพลังเพื่อนำไปใช้ในการกำจัดกิเลสความเศร้าหมองแห่งจิตและเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงซึ่งเป็นการปฏิบัติตามทฤษฎีที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาข้างต้น (ปริยัติ) ได้ผลคือ การดับทุกข์เป็นขั้น ๆ จนดับได้สิ้นเชิงพัฒนาคุณภาพจิตเสริมสร้างคุณภาพจิตและรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนการสมาธิ และการอบรมทางปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระ มองดู รู้จักและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ทำการต่าง ๆ ด้วยปัญญา เป็นบทบาทในการปกครองบริหารตนและคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสพระวาทะเกี่ยวกับลักษณะของพระสงฆ์ผู้เป็นสมณะในทางพระพุทธศาสนาไว้ใน มหายมวรรค มูลปณณาสก มัชฌิมนิกาย ใจความว่า^{๘๐}

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แหละที่จะทำให้พวกเราให้เป็นสมณะ

๑. ภิกษุทั้งหลาย จริงแท้ พวกเธอต้องสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยhiriและโอตตปปะ

๒. ภิกษุทั้งหลาย กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้นคืออะไร คือ สำเหนียกว่า กายสมาจาร ประพฤติชอบสม่าเสมอด้วยกาย

๓. สำเหนียกว่า วจีสมาจาร การประพฤติชอบสม่าเสมอด้วยวาจา

๔. สำเหนียกว่า มโนสมาจาร การประพฤติชอบสม่าเสมอด้วยใจ

๕. สำเหนียกว่า อาชีวะของเราบริสุทธิ์แล้ว

๖. สำเหนียกว่า เราเป็นผู้สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย

๗. สำเหนียกว่า เราเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะอยู่เสมอ

๘. สำเหนียกว่า เราจักตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องตื่น เราจักชำระจิตให้หมดโดยสิ้นเชิง

๙. สำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ

๑๐. สำเหนียกว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในศาสนานี้ มาเสพเสนาสนะอันสงัด คอยระวังจิต

๑๑. เธอก็น้อมจิตไปเฉพาะต่ออัสวักขยญาณ”

^{๘๐} ชูบ กาญจนประการ. **แบบของผู้นำ.** วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ ฉบับพิเศษ ๒๕๐๗. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๗). หน้า ๙๐.

เพื่อให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗, ๓๘ กล่าว คือ “มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม”

ถ้าหากผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม เจ้าอาวาสก็มีอำนาจตามมาตรา ๓๘ คือ

“เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

๑. ห้ามบรรพชิต คฤหัสถ์ซึ่งมิได้อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสเข้าไปอาศัยอยู่ในวัด
๒. สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
๓. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม”

๒. บทบาทหรือหน้าที่ต่อผู้อื่น

หลังจากที่พระสิทธัตถะได้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงเสวยวิมุตติสุขอยู่บริเวณรอบต้นโพธิ์เป็นเวลาอีกระยะหนึ่ง เพื่อเป็นการทบทวนสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสรู้ พระองค์ได้มีความวิตกรำพึงว่า

“ธรรมที่เราบรรลุแล้วนี้เป็นธรรมอันลึก สัตว์อื่นเห็นได้ยาก ยากที่สัตว์อื่นจะรู้ตาม เป็นธรรมระบับและประณีต ไม่เป็นวิสัยที่จะหยั่งลงง่าย ๆ แห่งความตรึก เป็นของละเอียด เป็นวิสัยรู้ได้เฉพาะบัณฑิต ก็สัตว์เหล่านี้มีอาลัยเป็นที่ยินดี ยินดีแล้วในอาลัย เพลิดเพลินแล้วในอาลัย สำหรับสัตว์ผู้มีอาลัยเป็นที่ยินดี ยินดีเพลิดเพลินในอาลัยนั้นยากนักที่จะหาปฏิจกสมุปปาทอนมีสิ่งนี้ (คือมีอาลัย) เป็นปัจจัย ยากนักที่จะเห็นธรรม เป็นที่สงบระบับแห่งสังขารทั้งปวง คือ ธรรมอันถอนอุปธิทั้งสิ้น ความสิ้นต้นเหตุ ความคลายกำหนัด ความดับไม่เหลือและนิพพาน หากเราพึงแดสงธรรมแล้ว สัตว์อื่นพึงไม่รู้ทั่วถึงซึ้งนั้น จักเป็นความเหนื่อยเปล่าแก่เรา เป็นความลำบากแก่เรา”

๒.๕.๑ หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านสังคม

ในแง่ของการพัฒนาสังคม โดยกว้าง ๆ แล้วเราสามารถกล่าวได้ว่าพุทธธรรมทั้งหมดเป็นคำสอนเกี่ยวกับสังคม เพราะพุทธธรรมเป็นเรื่องของการสอนให้คนในสังคมทุกคนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงามและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข อีกนัยหนึ่ง พุทธธรรมเป็นคำสอนที่ครอบคลุมชีวิตและสังคมทั้งหมด^{๔๑} หรือเป็นหลักปฏิบัติสำหรับสังคมทั้งหมดนั่นเอง

^{๔๑} พระราชวรณีย์. (ปยุตต์ ปยุตโต), **ลักษณะสังคมแบบพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๓๘-๓๙.

การอยู่ร่วมกันทำให้เกิดความสัมพันธ์ในระดับสังคมขึ้นมานั้นคือ ทุกคนในสังคมจะมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อคนอื่น ๆ ในบทบาทต่าง ๆ กันเช่น ในฐานะเป็นพ่อ เป็นนาย เป็นพลเมือง เป็นต้น ความสัมพันธ์ของคนในระดับสังคมจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย วาจา เป็นหลัก ดังนั้นพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนในสังคมจึงเน้นในเรื่องศีล หรือธรรมะชั้นศีล เป็นสำคัญ

หากพิจารณาจากโครงสร้างหลักของคำสอนในพุทธศาสนา พุทธธรรมที่เป็นแกนกลางของหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนในสังคมก็คือ สัมมาวาจา (วาจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) และสัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) ซึ่งเป็นองค์มรรคในหมวดศีล จากหลักธรรมหรือคำสอนที่เป็นแกนกลางในด้านการพัฒนาสังคมนี้ พุทธธรรมก็กระจายออกเป็นข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ มากมาย เป็นศีล เป็นวินัย หรือเป็นธรรมะชั้นศีล การพิจารณาหลักคำสอนในแง่ของการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านสังคมนี้ จะพิจารณาเฉพาะหลักคำสอนที่เป็นพื้นฐานที่ส่งเสริมการพัฒนาสังคมและเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติตามหลักคำสอนข้ออื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมเป็นหลัก

หลักการกว้าง ๆ ในระดับสังคม พุทธศาสนาจะสอนให้ทุกคนทำหน้าที่ของตนต่อคนอื่นที่อยู่รอบ ๆ ข้าง หรือคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมให้ครบถ้วนบริบูรณ์เป็นหลัก หลักคำสอนที่เป็นพื้นฐานที่ส่งเสริมการพัฒนาสังคม ก็คือ

ก. คุณธรรมที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกัน (สัมปรายิกัตถะ) ^{๘๒} ๔ ประการ ได้แก่

๑. สัทธาสัมปทา ความมีศรัทธาในสิ่งที่ถูกต้อง หรือเป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังคม การที่คนในสังคมที่ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เช่น ศาสนา ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของสังคม เป็นต้น ย่อมจะทำให้สังคมนั้น ๆ มีความสงบสุข มีเสถียรภาพสังคมที่มีเสถียรภาพและสงบสุขย่อมเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสังคมเป็นอย่างดียิ่งเป็นประการแรก

๒. สีลสัมปทา การเคารพกฎหมายและศีลธรรม การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์และศีลธรรมเป็นกรอบหรือเป็นมาตรฐานแห่งความประพฤติร่วมกัน เพราะว่าคนในสังคมนั้นย่อมมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความคิดเห็นและอุปนิสัยใจคอ ดังนั้นพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและวาจาจะแตกต่างกันออกไปด้วย ถ้าหากสังคมไม่มีกฎหมายและศีลธรรมเป็นกรอบของความประพฤติแล้ว สังคมนั้นจะเดือดร้อนวุ่นวายมาก ในแง่นี้เราจะเห็นได้ว่าการเคารพกฎหมายและศีลธรรมของสังคม ย่อมจะทำให้สังคมสงบสุข และเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสังคมเป็นประการที่สอง

๓. จาคสัมปทา การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เหตุผลประการหนึ่งของการมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของคน ก็คือเพื่อความอยู่รอดของชีวิต คนมีความจำเป็นที่จะต้องรวมกันเพื่อต่อสู้กับภัย

^{๘๒} อก.อรรถก. ๒๓/๑๑๔/๒๕๔-๒๖๐.

ธรรมชาติและพึ่งพาอาศัยกันในการแสวงหาปัจจัยต่าง ๆ มาเพื่อการดำรงชีพ ในลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าโดยธรรมชาติแล้วคนเราจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันสามารถทำได้หลายลักษณะ เช่นช่วยเหลือกันในด้านทรัพย์สิน เงินทอง แรงกาย แรงใจ เป็นต้น การช่วยเหลือเกื้อกูลกันนี้ ย่อมจะทำให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข และอำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาสังคมเป็นประการที่สาม

๔. ปัญญาสัมปทา ความมีปัญญารู้เท่าทันเหตุการณ์ สิ่งที่สำคัญที่สุดในการที่จะทำให้นักตรชนถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในสิ่งที่ถูกต้อง การเคารพกฎหมายและศีลธรรม และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมคือ “ปัญญา” ในการอยู่ร่วมกันในสังคมนี้ บุคคลจะต้องมีสติปัญญารู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ แล้วเลือกกระทำในสิ่งที่ถูกต้องและคุณภาพด้านสติปัญญาของคนในสังคมมีความจำเป็นยิ่งสำหรับการพัฒนาในทุกด้าน การพัฒนาและการส่งเสริมคุณภาพด้านสติปัญญาให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ ย่อมจะช่วยให้การพัฒนาคนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นคุณธรรมที่จำเป็น เป็นประการที่สี่

นอกจากคุณธรรมที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกัน (สัมปรายิกัตถะ) ๔ ประการนี้แล้ว พุทธศาสนายังมีคำสอนอื่น ๆ ที่เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ส่งเสริมการพัฒนาสังคมอีก คือ

ข. การอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยหลักสาราณียธรรม ๖ ประการ^{๘๓} คือ

๑. เมตตาการุณยธรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงความหวังดีและไม่ตรีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมทำกิจกรรม ช่วยชุมชนโดยการช่วยเหลือในการทำกิจธุระต่าง ๆ โดยเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวิจิตรธรรม พุดต่อกันด้วยเมตตา คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สักสอนหรือแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตาโมกขธรรม ติดต่อกันด้วยเมตตา คือตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคี แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ คือปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นสิ่งที่เล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕. สีลสามัญญตา ความมีศีลเหมือนเขาคือมีความประพฤติสุจริตงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทิฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเขากันได้ คือเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

^{๘๓} ที.ปา. ๑๑/๓๑๗/๒๔๒-๒๔๖.

หลักสารณียธรรม ๖ ประการนี้ เป็นหลักการพื้นฐานที่ส่งเสริมการพัฒนาสังคม เป็นหลักการประยุกต์สำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยหลักการแล้วสารณียธรรม ๖ ประการนี้ เน้นหนักไปในด้านศีล แต่ก็สามารถสงเคราะห์ลงในหลักศีล สมาธิ ปัญญาได้ คือสงเคราะห์เมตตา กายกรรม เมตตาวจีกรรม สาธารณโภคี และศีลสามัญญตา ลงในหมวดศีล สงเคราะห์เมตตาที่ ประกอบอยู่กับการแสดงออกทางกาย วาจา และเมตตาตามโนกรรม ลงในหมวดสมาธิ และ สงเคราะห์ทวิญญูสามัญญตาลงในหมวดปัญญา เมื่อบุคคลประพฤติตนอยู่ในหลักสารณียธรรม ๖ ประการนี้แล้ว ย่อมจะสามารถปฏิบัติธรรมในด้านสังคมข้ออื่น ๆ ได้ง่ายยิ่งขึ้น

ค. ปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อคนในครอบครัวและคนที่อยู่ใกล้ชิดกันให้สมบูรณ์ ด้วย หลักธรรมที่ชื่อว่า ทิศา ๖^{๘๔} หลักธรรมในหมวดนี้เป็นธรรมะในระดับศีล แสดงหน้าที่ความสัมพันธ์ ของคนในสังคม ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา
๒. ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา
๓. ความสัมพันธ์ระหว่างมิตรกับมิตร
๔. ความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์
๕. ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง
๖. ความสัมพันธ์พุทธศาสนิกกับพระสงฆ์

การที่บุคคลปฏิบัติหน้าที่ของตนตามความสัมพันธ์ หรือตามบทบาทหน้าที่ต่อคนที่มี ความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดให้สมบูรณ์นี้ ก็เป็นรากฐานของความสันติสุขในสังคม ทำให้สังคมมี เสถียรภาพ ซึ่งก็จะส่งผลดีต่อการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ด้วย รายละเอียดบทบาทหน้าที่ที่บุคคลพึง ปฏิบัติต่อกันให้สมบูรณ์

ง. ปฏิบัติตามหลักสังคมสงเคราะห์ ที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ ประการ^{๘๕} คือ

๑. ทาน คือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปันช่วยเหลือสงเคราะห์กันด้วย ปัจจัย ๔ ด้ายทุน หรือทรัพย์สินของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจและศิลปวิทยา
๒. ปิยวาจา พูดจาไพเราะน่ายก คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่ายก ชี้แจงแนะนำ สิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้ กำลังใจ พูดให้เกิดความเข้าใจดีต่อกัน สมานสามัคคีไมตรี ทำให้เกิดความรักใคร่นับถือ และ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

^{๘๔} ทิ. ปา. ๑๑/๑๔๘/๑๖๔-๑๗๒.

^{๘๕} ทิ. ปา. ๑๑/๑๔๐/๑๒๐-๑๒๑.

๓. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่สังคม คือช่วยเหลือด้วยร่างกาย ขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔. สมานัตตตา วางตนเสมอต้นเสมอปลาย หรือเอาตัวเข้าสมาน คือทำตัวให้เข้ากันได้ ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาวัดเอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือร่วมสุข ร่วมทุกข์ ช่วยรับรู้ ช่วยแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

หลักธรรมพื้นฐานในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านสังคมทั้ง ๔ หมวด ตามที่กล่าวมานั้น ช่วยส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านสังคม ในลักษณะดังต่อไปนี้

๑. ช่วยให้คนในชุมชน หรือในสังคม มีความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน และเป็นมิตรกัน (ด้วยการปฏิบัติธรรมหมวดสังคหวัตถุ ๔ เมตตา กายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม ในสารณียธรรม ๖ และสัทธาสัมปทา)

๒. ช่วยให้คนในชุมชนมีความเห็นอกเห็นใจกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน (ด้วยหลักสาธารณโภคี และหลักจาคสัมปทา)

๓. ช่วยให้คนในชุมชน เป็นคนเคารพระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม เคารพกฎหมาย ช่วยให้ชุมชนมีความสงบสุข (ด้วยหลักศีลสามัญญุตตา และหลักศีลสัมปทา)

๔. ช่วยให้คนในชุมชน มีความคิดที่ถูกต้องในแนวทางเดียวกัน มีอุดมการณ์ร่วมกัน เป็นสัมมาทิฐิ (ด้วยหลักทิฐิสามัญญุตตา และหลักปัญญาสัมปทา)

๕. ช่วยให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นไปอย่างแน่นแฟ้นสอดคล้องกับวัฒนธรรม โดยทุกคนต่างก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ มีความอบอุ่นมั่นคงในการอยู่ร่วมกัน (ด้วยการปฏิบัติธรรมตามหลักทศ ๖)

ลักษณะที่หลักธรรมช่วยส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านสังคมทั้ง ๕ ประการที่กล่าวมานี้ เป็นสิ่งที่จะเอื้ออำนวยในการดำเนินงานพัฒนาพระชนะ ความคิด ความเชื่อของประชาชนให้เป็นที่ไปในทิศทางที่ถูกต้อง เชื่อมั่นในตนเอง และมีจิตใจ และวัฒนธรรมอันดีงาม อันเป็นจุดเน้นหนักของการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน^{๘๖} เป็นไปได้โดยง่ายและบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนในด้านสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โดยสรุป หลักธรรมทั้ง ๔ ประการที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นหลักธรรมพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนในด้านสังคม เมื่อประชาชนปฏิบัติตามหลักธรรมที่กล่าวมาย่อมจะสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมในด้านสังคมข้ออื่น ๆ ได้ง่าย และทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความอบอุ่น มั่นใจ และเป็นสุข บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนในด้านสังคมตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

^{๘๖} กรมการพัฒนาชุมชน, กระทรวงมหาดไทย, การพัฒนาชุมชน/หลักการและวิธีการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บางกอกกล๊อค, ๒๕๔๐), หน้า ๙๗.

๒.๕.๒ หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ

พุทธศาสนา สอนให้คนทุกคนให้ดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิต ๓ ประการ คือ ทิณฐิธัมมิกัตถะ เป็นประโยชน์ที่พึงได้รับในปัจจุบัน คือ ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี คู่ครอง สัมปรายิกัตถะ เป็นประโยชน์เบื้องต้นหรือเป็นประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิต เป็นความงอกงามทางด้านคุณธรรมคือ มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา ปรมัตถะ เป็นประโยชน์สูงสุด เป็นสาระแท้ของชีวิต เป็นจุดหมายขั้นสุดท้ายควรจะเข้าถึง คือการดับกิเลส และกองทุกข์ได้ ที่เรียกสั้น ๆ นิพพาน^{๘๗}

สำหรับประโยชน์ที่บุคคลพึงจะได้รับในปัจจุบัน เป็นประโยชน์หรือความสุขในโลกียะ เป็นประโยชน์จากการที่บุคคลมีและใช้ทรัพย์สมบัติในทางที่ถูกต้อง ความสุขอันเป็นโลกียะนี้เป็นความสุขที่จำเป็นสำหรับปุถุชน ในแง่ของการแสวงหาความสุขอันเป็นโลกียะของปุถุชนนี้ พุทธศาสนามีหลักธรรมจำนวนมากที่ส่งเสริมให้บุคคลแสวงหา และใช้สอยทรัพย์อย่างถูกต้อง เพื่อให้พุทธบริษัทที่เป็นอุบาสก อุบาสิกา สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข หลักธรรมที่เป็นแกนกลางของคำสอนในแง่เศรษฐกิจนี้ คือ กลักสัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) อันเป็นองค์มรรคข้อหนึ่งในหมวดศีล และจากกลักคำสอนที่เป็นแกนกลางนี้ พุทธศาสนาก็ได้กระจายคำสอนเกี่ยวกับการจัดการด้านเศรษฐกิจออกไปมากมาย สำหรับหลักธรรมที่เกี่ยวกับการจัดการด้านเศรษฐกิจอันเป็นสัมมาอาชีวะที่กล่าวถึงนี้ จะศึกษาเฉพาะสัมมาอาชีวะของฆราวาส อันเป็นไปเพื่อโลกียสุขและเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก

ในแง่โลกียธรรม พุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธความสุขทางโลกเลย ตรงกันข้ามกับสนับสนุนให้คนในสังคมพยายามสร้างตนให้มีความมั่งคั่งในด้านเศรษฐกิจ ในขอบเขตของสัมมาอาชีวะ ดังพระพุทธดำรัส ดังต่อไปนี้

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวก เมื่อเจริญด้วยความเจริญ ๑๐ ประการ ย่อมเจริญด้วยความเจริญอันประเสริฐและเป็นผู้ถือเอาสิ่งที่เป็นสาระ ความเจริญ ๑๐ ประการเป็นไฉน คือ อริยสาวก ย่อมเจริญด้วยนาและสวน ๑ ย่อมเจริญด้วยทรัพย์และข้าวเปลือก ๑ ย่อมเจริญด้วยบุตรและภรรยา ๑ ย่อมเจริญด้วยทาส กรรมกรและคนใช้ ๑ ย่อมเจริญด้วยสัตว์สี่เท้า ๑ ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ๑ ย่อมเจริญด้วยศีล ๑ ย่อมเจริญด้วยสุตตะ ๑ ย่อมเจริญด้วยจาคะ ๑ ย่อมเจริญด้วยปัญญา ๑ ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวก เมื่อเจริญด้วยความเจริญ ๑๐ ประการนี้ ย่อมเจริญด้วยความเจริญอันประเสริฐ”^{๘๘}

^{๘๗} พุ. จุ. ๓๐/๗๕๕/๓๐๒.

^{๘๘} อง.ทสก. ๒๔/๗๔/๑๓๙-๑๔๐.

๓. จตุตถฌ ติราเปยย อีกหนึ่งส่วนพึงเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น หรือคราวฉุกเฉิน^{๙๐}

ค. การจับจ่ายทรัพย์

ในการจับจ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภคหรือเพื่อการบำรุงเลี้ยง เพื่อการใช้จ่ายที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตนั้น พุทธศาสนามีหลักคำสอนเป็นแนวทางในการจัดจ่ายทรัพย์ ดังนี้

๑. เลี้ยงตัว เลี้ยงบิดามารดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข
๒. บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข
๓. ใช้ปกป้องรักษาสวัสดิภาพ ทำงานให้มีความปลอดภัยจากอันตราย
๔. ทำพละ คือ สละเพื่อบำรุงและบูชา ๕ อย่างได้แก่

- ๑) ญาติพละ สงเคราะห์ญาติ
- ๒) อติถิพละ ต้อนรับแขก
- ๓) บุพพเปตพละ ทำบุญอุทิศแก่ผู้ล่วงลับไปก่อน
- ๔) ราชพละ บำรุงราชการเช่นเสียภาษี เป็นต้น
- ๕) เทวตาพละ ทำบุญอุทิศแก่สิ่งที่เคารพเชื่อถือ

๕. อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์และเหล่าบรรพชิตผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบ ผู้ไม่ประมาทมัวเมา^{๙๑}

นอกจากนี้ พุทธศาสนายังสอนให้บุคคล ระวังรักษาตนไม่ให้ตกไปอยู่ในอบายมุข อันเป็นหนทางแห่งความเสื่อมของโรค โดยให้งดเว้นจากอบายมุข ๖ และให้คำนึงถึงความจริงของความสุขในระดับฆราวาส หรือระดับโลกียะว่าเกิดจากอะไร มิให้ประมาทมัวเมา ในอบายมุข มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ง. หลีกเว้นอบายมุข

การจะรักษาทรัพย์สมบัติให้คงอยู่และใช้ประโยชน์ได้เป็นเวลานาน ไม่ฉิบหายล่มจมนั้น ทางแรกคือ การรู้จักเก็บรักษาและรู้จักจับจ่ายใช้สอย ส่วนทางที่สองก็คือ การหลีกเว้นอบายมุข ๖ ประการ

การรู้จักหลีกเว้นจากอบายมุขนี้ เป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของอริยสาวก พุทธศาสนิกชนที่ดี ในการที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงคุณสมบัติข้อนี้ของอริยสาวกว่า อริยสาวกย่อมไม่เสพทางเสื่อมแห่งโรคะ (อบายมุข) ๖ ประการ คือ

- ๑) การดื่มมึนเมา
- ๒) การเที่ยวกลางคืน

^{๙๐} ที.ปา. ๑๑/๑๙๗/๑๔๔.

^{๙๑} อง. ปญจก. ๒๒/๔๑/๔๔-๔๖.

- ๓) การเที่ยวดูมหรสพ
- ๔) การเล่นการพนัน
- ๕) การคบคนชั่วเปี่ยมมิตรและ
- ๖) ความเกียจคร้าน^{๙๒}

จ. สร้างสรรค์ความสุขของคฤหัสถ์ ๔ ประการ

สิ่งที่พึงปรารถนามากที่สุดในสังคมของคฤหัสถ์ ก็คือ “ความสุข” การมีทรัพย์สิน และมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ก็เพื่อความสุข (โลกียสุข) ความสุขจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการที่บุคคลรู้จักสร้างให้มันเกิดขึ้นอย่างถูกวิธี

ความสุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือน หรือฆราวาสควรพยายามทำให้เกิดขึ้นแก่ตนมี ๔ ประการ คือ^{๙๓}

๑. สุขเกิดจากความที่ทรัพย์ คือ ความภูมิใจ เอิบอิ่มและอุ่นใจว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียรของตนและโดยทางชอบธรรม (อติสุข)

๒. สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ คือ ความภูมิใจว่าตนได้ใช้จ่ายทรัพย์ในทางที่ชอบที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์อย่างคุ้มค่า (ภคสุข)

๓. สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือ ภูมิใจว่า ตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร (อนนสุข)

๔. สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ คือความภูมิใจว่า ตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายใครติเตียนไม่ได้ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ (อนวัชสุข)

หลักปฏิบัติของฆราวาสในการแสวงหาทรัพย์ เก็บรักษาจัดแจง จับบายใช้สอย ทรัพย์และดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขนี้ เป็นไปเพื่อโลกียสุข อย่างไรก็ตาม หลักการเหล่านี้เป็นหลักการที่สอดคล้องกับ หลักธรรมที่เป็นแกนกลางคือ สัมมาอาชีวะ อยู่นั่นเอง

การปฏิบัติตามหลักธรรมหรือหลักการที่กล่าวข้างต้นนี้ เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้

๑. ช่วยให้ประชาชนมีความเชื่อมั่น ในผลของการทำงานขยันขันแข็งในการทำมาหากินในทางสุจริต และคิดปรับปรุงคุณภาพของงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

๒. ช่วยให้ประชาชนรู้จักการออมและการลงทุน

๓. ช่วยทำให้เกิดความเป็นธรรมในการกระจายรายได้มากยิ่งขึ้น

๔. ช่วยให้เศรษฐกิจของสังคมนั้น ๆ มีเสถียรภาพ

^{๙๒} ที. ปา. ๑๑/๑๗๘/๑๖๔.

^{๙๓} อัง. จตุตถก. ๒๑/๖๒/๗๙-๘๐.

จากลักษณะทั้ง ๔ ประการเหล่านี้ การปฏิบัติตามหลักธรรมในด้านเศรษฐกิจของชุมชน มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง ประชาชนอยู่ดีกินดี และสามารถพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจได้ อันเป็นเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่าหลักธรรมในด้านเศรษฐกิจของพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างดี

๒.๕.๓ หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาด้านการเมือง

งานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่เสริมสร้างความมั่นคงของรัฐ ด้วยการส่งเสริมพลังความมั่นคงในชุมชนให้เข้มแข็ง งานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ใช้หลักประชาธิปไตยเป็นหัวใจของวิธีการดำเนินงาน สนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นให้ครองตนตามระบอบประชาธิปไตย และเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารองค์กรต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่นในด้านการเมือง งานพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายที่จะพัฒนาให้ประชาชนมีความคิด ตื่นตัว เข้าใจในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๙๔}

สำหรับพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม ย่อมจะมีความสัมพันธ์กับการเมืองการปกครองด้วย ในแง่ของการเมืองพุทธศาสนามีได้มองถึงรูปแบบ หรือระบอบการปกครองมากนักแต่มองการปกครองในรูปของความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ปกครอง กับพลเมืองเป็นหลัก การปกครองไม่ว่าจะเป็นระบอบใด ถ้าหากผู้ปกครองมีคุณธรรม และพลเมืองมีคุณธรรม ย่อมจะเป็ระบอบการปกครองที่ดีทั้งสิ้น ดังนั้นพุทธศาสนาจึงมองเห็นองค์ประกอบของการปกครองคือ ผู้ปกครอง กับพลเมือง เป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่ารูปแบบการปกครอง พุทธศาสนาได้กำหนดหลักปฏิบัติสำหรับผู้ปกครองและพลเมืองไว้หลายประการ โดยสรุปแล้วย่อมเป็นไปเพื่อการพัฒนาเพื่อความสงบสุข และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเป็นสำคัญ

หลักธรรมที่เป็นแกนกลางของคำสอนที่เกี่ยวกับการเมืองก็คือ หลักอริยสัจสี่สิกขา หรืออริยมรรคหัตถศิล อันได้แก่สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ จากหลักธรรมที่เป็นแกนกลางนี้พุทธศาสนาได้กระจายคำสอนออกเป็นหลักปฏิบัติสำหรับผู้ปกครอง และพลเมืองมากมายโดยสอนให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่ดี มีส่วนร่วมและสนับสนุนการปกครอง และสอนให้ผู้ปกครองตั้งตนอยู่ในคุณธรรม ดำเนินการปกครองเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน หลักธรรมเหล่านี้เป็นหลักปฏิบัติกลาง ๆ ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในทุกรูปแบบของการปกครอง

หลักธรรมสำหรับผู้ปกครอง

^{๙๔} กรมการพัฒนาชุมชน, กระทรวงมหาดไทย, *คู่มือพัฒนากร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๑.

พุทธศาสนา ได้สอนหลักปฏิบัติสำหรับผู้ปกครอง ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมที่เป็นคุณสมบัติและข้อปฏิบัติ ดังนี้

ก. มีคุณธรรมของผู้ปกครองหรือราชธรรม ๑๐ ประการ ได้แก่^{๙๕}

- ๑) ทาน ให้ปันช่วยประชา
- ๒) ศีล รักษาความสุจริต
- ๓) ปริจาคะ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ
- ๔) อาชวะ ปฏิบัติภาระโดยซื่อตรง
- ๕) มัทวะ ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน
- ๖) ตปะ พ้นมัวเมาด้วยเผากิเลส
- ๗) อักโกธะ ถือเหตุไม่โกรธา
- ๘) อวิหิงสา มือหิงสานำร่มเย็น
- ๙) ขันติ ขำนะเชื้อด้วยขันติ
- ๑๐) อวิโรธนะ ไม่ปฏิบัติคลาดจากธรรมา

ข. ปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ หรือบำเพ็ญจักรวรรดิวัตร ๕ ประการ คือ^{๙๖}

๑) ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ เคารพเชิดชูธรรม ประพฤติธรรมด้วยตนเอง

๒) ธรรมิการักษา ให้ความคุ้มครองโดยธรรม คือ จัดอำนวนการรักษาคุ้มครอง ป้องกันอันชอบธรรมแก่ชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน ตลอดจนสัตว์เท่าสัตว์ปีกอันควรสงวนพันธ์ทั้งหลาย

๓) มา อธรรมการ ห้ามกั้นการอันอธรรม คือ จัดการ ป้องกัน แก้ไขมิให้มีการกระทำที่ไม่เป็นธรรม การเบียดเบียนข่มเหง และความผิดอันร้ายแรงเดือดร้อนเกิดขึ้นในบ้านเมือง ชักนำประชาชนให้ตั้งมั่นอยู่ในสุจริตธรรม

๔) ธนานุพทาน ปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ผู้ยากไร้ทรัพย์ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแผ่นดิน เช่น จัดให้ราษฎรทั้งปวงมีอาชีพทำมาหากินได้โดยสุจริต

๕) ปริปูจณา สอบถามปรึกษาพระสงฆ์และนักปราชญ์ที่มีปรีชาทรงคุณธรรมทรงวิชาการ หมั่นพบถามไถ่หาความรู้ ความจริง และแก้ปัญหาตามโอกาสอันควร เพื่อชักซ้อมตรวจสอบตนให้ก้าวหน้า และดำเนินกิจการในทางที่ถูกที่ชอบธรรม และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุข

ค. ทำนุบำรุงประชากรราษฎร ด้วยหลักราชสังคหวัตถุ ๔ ประการคือ^{๙๗}

^{๙๕} อก.ทสก. ๒๔/๗๔/๑๓๙-๑๔๐.

^{๙๖} ที.ปา. ๑๑/๓๕/๔๕-๔๖.

^{๙๗} ส.ส. ๑๕/๓๕๑/๙๖-๙๗.

๑) สัสสมะระ ฉลาดบำรุงธัญญาหาร คือปรีชาสามารถในการบำรุงพืชพันธุ์ ธัญญาหารส่งเสริมการเกษตรให้อุดมสมบูรณ์

๒) ปุริสเมระ ฉลาดบำรุงข้าราชการ คือปรีชาสามารถในการบำรุงข้าราชการด้วยการส่งเสริมคนดีมีความสามารถ และจัดสวัสดิการให้ดี

๓) สัมมาปาสะ ผูกประสานปวงชา คือ ผดุงผสานประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพของประชาชน ไม่ให้ประชาชนมีฐานะเหลื่อมล้ำกันมากจนแตกแยกกัน

๔) วาขไปยะ มีวาหะดุตตีมีใจ คือ รู้จักพูดรู้จักชี้แจงแนะนำ ไถ่ถามทุกข์สุขของประชาชน พุดจาไพเราะน่าฟัง มีเหตุผล มีประโยชน์ ทำให้เกิดความเข้าใจดี ความเชื่อถือ และความนิยมนับถือ

ง. งดเว้นอคติ ๔ ประการ คือ^{๙๘}

- ๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
- ๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
- ๓) โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา
- ๔) ภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาดกลัว

หลักธรรมสำหรับพลเมือง

ส่วนพลเมืองผู้อาศัยอยู่ในเมือง หรือในรัฐ ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการปกครองพุทธศาสนาได้วางแนวทาง ซึ่งพลเมืองพึงรู้และปฏิบัติ ดังนี้

ก. รู้หลักอริปไตย พลเมืองพึงรู้หลักความเป็นใหญ่ หรือ อริปไตย ๓ ประการ คือ^{๙๙}

๑) อัตตาริปไตย ถือตนเองเป็นใหญ่ คือการถือเอาความคิดความเห็นของตนเองเป็นหลัก

๒) โลการิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือเอาความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทา และสรรเสริญไม่มีจุดยืนที่ถูกต้อง

๓) ธัมมาริปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือถือเอาหลักการ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงามและเหตุผลเป็นใหญ่ กระทำการสิ่งใดก็ด้วยการปรารภศึกษาตรวจสอบตามข้อเท็จจริง พิจารณารอบคอบและรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง มองเห็นด้วยความบริสุทธิ์ใจว่าเป็นไปได้โดยชอบธรรมและเพื่อความดีงามเป็นประมาณ

เมื่อบุคคลรู้หลักอริปไตยทั้ง ๓ ประการนี้แล้ว พึงเลือกปฏิบัติตามหลักธัมมาริปไตยในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง

^{๙๘} ที.ปา. ๑๑/๑๗๖/๑๑๓๙.

^{๙๙} ที. ปา. ๑๑/๒๒๘/๑๓๔.

ข. มีส่วนร่วมในการปกครอง บุคคลที่เป็นพลเมืองที่ดีของรัฐ นอกจากจะปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี มีความสุจริตทั้งกาย วาจา และใจแล้ว พึงมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการปกครอง ด้วยการปฏิบัติหลัก อปรีหานิยธรรม ๗ ประการ คือ^{๑๐๐}

๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

๒) พร้อมเพื่อกันประชุม พร้อมเพื่อกันเลิกประชุม และพร้อมเพื่อกันทำกิจที่พึงทำร่วมกัน

๓) ไม่บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงกันได้ และไม่เหยียบย่ำล้าสิ่งที่ยกบัญญัติตกลงกันได้ ถือปฏิบัติอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมเนียม

๔) ให้เกียรติยกย่อง นับถือท่านผู้ใหญ่ที่มีความรู้และประสบการณ์อันยาวนาน มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง

๕) ให้เกียรติและคุ้มครองกุลสตรี มิให้มีการข่มเหงรังแก

๖) เคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปูนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติ อันเป็นเครื่องหมายเตือนความทรงจำ เราให้ทำดี และเป็นที่ยอมรับของหมู่ชน ไม่ละเลยพิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณี

๗) จัดการให้ควาสมารักขา บำรุง คุ้มครองอันชอบธรรมแก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลธรรมบริสุทธิ์เป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

หลักธรรมในการทางการเมือง ทั้งที่เป็นหลักปฏิบัติสำหรับผู้ปกครอง และเป็นหลักปฏิบัติสำหรับพลเมือง ตามที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นหลักธรรมที่สำคัญยิ่งที่จะส่งเสริมให้การปกครองเป็นการปกครองโดยคุณธรรม คือเป็นการปกครองที่ผู้ปกครองตั้งตนอยู่ในคุณธรรม แล้วให้การคุ้มครอง บำรุงรักษาพลเมืองให้มีความสุข มั่นคง ปลอดภัย และพลเมืองก็เป็นคนที่ยึดมั่นในคุณธรรม และเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมของส่วนรวม การปกครองที่เน้นคุณธรรมย่อมจะทำให้สังคมสงบสุข ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเมืองของสังคมนั้น ๆ มีเสถียรภาพและพัฒนาแล้วในระดับหนึ่ง

สำหรับสังคมประชาธิปไตย หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาการเมืองในระบบประชาธิปไตยได้เด่นชัดที่สุดคือ หลักธรรมาธิปไตย และหลักอปรีหานิยธรรม ๗ หลักอปรีหานิยธรรม ๗ ประการที่เน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น การประชุม การคิดตัดสินใจ รับผิดชอบร่วมกัน เป็นต้น และการเคารพในกฎหมายเป็นหลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาการเมืองโดยตรง ดังนั้น หากมองในแง่การเมือง หลักธรรมทั้งหมดในด้านการเมืองที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ล้วนส่งเสริมการพัฒนาการเมืองได้เป็นอย่างดีทั้งสิ้น

^{๑๐๐} ที่.ม. ๑๐/๖๘/๖๖-๖๗.

๒.๕.๔ หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

หากมองในแง่ของการพัฒนาชุมชน จะพบว่า การก่อสร้างอาคารสิ่งสาธารณประโยชน์ การบำรุงดูแลรักษา และการจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมานั้น ก็คือ การพัฒนาชุมชนในด้าน การพัฒนาสิ่งแวดล้อมนั่นเอง

การพัฒนาชุมชนในด้านพัฒนาสิ่งแวดล้อมในพุทธศาสนา มีข้อความในพระไตรปิฎกมาก แห่งที่กล่าวถึง จึงไม่สามารถที่จะนำมาเสนอได้ทั้งหมด ในที่นี้จะนำเอาข้อความในพระไตรปิฎก ประมาณ ๒-๓ แห่งมาเสนอเพื่อเป็นตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

๑) ในพระวินัยปิฎก พระพุทธองค์ทรงมีพุทธานุญาตหลายประการให้พระภิกษุสงฆ์ จัดระเบียบชุมชนของสงฆ์ให้มีความสะอาดเรียบร้อย ถูกสุขลักษณะเป็นที่สมควรแก่การปฏิบัติธรรม และเป็นที่น่าเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น เช่น

“ในสมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายต่างถ่ายอุจจาระลงในที่นั้น ๆ (ไม่เป็นที่เข้าทาง) ใน อารามสกปรก ภิกษุทั้งหลายกราบทุลเรื่อนั้นแก่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้ถ่ายอุจจาระในที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อารามที่เกล็นเหม็น ตรัสว่าภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตหลุมถ่ายอุจจาระ ปากขอบหลุมพัง ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อกร ๓ อย่าง คือ ก่อด้วยอิฐ ก่อด้วยศิลา ก่อด้วยไม้ หลุมอุจจาระ มีพื้นต้ำน้ำท่วมได้ ตรัสว่าภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ถมพื้นให้สูง ดินที่ถมพื้นพัง ตรัสว่าภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อกร ๓ อย่าง คือ ด้วยอิฐ ก่อด้วยศิลา ก่อด้วยไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงลำบาก ตรัสว่า เราอนุญาตบันได ๓ อย่าง คือ บันไดอิฐ บันไดหิน บันไดไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงพัดตกลงมา ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ราวสำหรับยึด ภิกษุทั้งหลายนั่งถ่ายอุจจาระที่ริมหลุมพัดตกลงไป ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ลาดพื้นแล้วเจาะช่องถ่ายอุจจาระตรงกลาง ภิกษุทั้งหลาย นั่งถ่ายอุจจาระลำบาก ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตเชียงเท้าถ่ายอุจจาระ ภิกษุทั้งหลายถ่ายปัสสาวะออกไปข้างนอก ภิกษุ ทั้งหมดเราอนุญาตวางรองปัสสาวะ ไม้ชำระไม่มี ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้ชำระ ตะกร้าไม้ชำระ หลุมอุจจาระไม่ได้ปิด มีกลิ่นเหม็น ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฝาปิด”^{๑๐๑}

“สมัยนั้น บริเวณ (อาราม) เป็นตม ภิกษุทั้งหลายกราบทุลเรื่อนั้นแต่พระผู้มีพระภาค ๆ ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้โรยกรวดแร่ กรวดแร่ไม่เต็ม ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายเรา อนุญาตให้ปูศิลาเรียบ น้ำขัง ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตท่อระบายน้ำ”

นอกจากตัวอย่างที่ยกมานั้น ยังมีเรื่องการพัฒนาชุมชน อีกมากมายเช่น การจัด เสนาสนะ การสร้างโรงไฟ การรักษาความสะอาด เป็นต้น

^{๑๐๑} วิ.ม. ๗/๑๔๐/๕๘.

การจัดระเบียบชุมชนในพระวินัยปิฎกที่ยกมาแสดงนี้จะเห็นว่า พระพุทธองค์ทรงตระหนักดีถึงการทำให้ชุมชนสะอาด ถูกสุขลักษณะที่เป็นที่รื่นรมย์ เหมาะสมเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่เรียกว่าเสนาสนะสัปปายะ เพราะว่า เมื่อสภาพของชุมชนสะอาดเรียบร้อย เป็นที่เจริญตาเจริญใจแล้วย่อมเป็นสิ่งที่ช่วยให้จิตใจของคนผู้อยู่ในสถานที่นั้น ๆ รู้สึกสดชื่น เบิกบาน แจ่มใส เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรมมากยิ่งขึ้น

๒) ในพระสูตรตันตปิฎก พุทธศาสนาได้สนับสนุนให้คนโดยทั่วไปบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมส่งเสริมให้มีการปรับปรุงรักษา เสริมสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน การบำเพ็ญกรณียกิจหรือสร้างสิ่งที่มีผลานิสงส์ที่ไพศาล เช่นในวนโรปสูตร พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า

“ชนเหล่าใด สร้างอาราม (สวนไม้ ดอกไม้) ปลุกहुไม้ สร้างสะพาน และชนเหล่าใด ให้โรงน้ำเป็นทาน และบ่อน้ำทั้งบ้านที่พักอาศัย ชนเหล่านั้นย่อมมีบุญ เจริญในกาลทุกเมื่อ ทั้งกลางวันและกลางคืน ชนเหล่านั้นตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นผู้ไปสวรรค์”^{๑๐๒}

ในอัมมปัทฏฐกถา พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงประวัติของบุคคลที่ได้บำเพ็ญทานโดยการสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์แก่ประชาชนไว้เป็นอันมาก คือ พระอินทร์ หรือท้าวสักกเทวราช ว่า “(เรื่องย่อ) ท้าวสักกะ เดิมเป็นมนุษย์ชื่อ มหะอยู่ในอจลคาม แคว้นมคธ มขมานพ พร้อมกับสหาย ๓๓ คน ได้ร่วมกันบำเพ็ญบุญโดยการก่อสร้างและทำสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ไว้เป็นอันมาก คือ

- ๑) ปรับปรุง ซ่อมแซม ถนนทาง (ให้ราบเรียบ) และสร้างถนน
- ๒) สร้างศาลาให้เป็นที่พักของคนเดินทาง
- ๓) บริการ อำนวยความสะดวกแก่คนเดินทาง (เอื้อเพื่อให้อาคาร ที่พักอาศัย และบริการปีบวนด)
- ๔) ปลุกต้นไม้ เพื่อชุมชน
- ๕) ขุดบ่อน้ำ สร้างสระน้ำ ให้มีน้ำกินน้ำอาบใช้สอย
- ๖) สร้างสวนดอกไม้สาธารณะ

ได้บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์อื่น ๆ อีกมากมาย สิ่งที่มีมขมานพและสหายทำร่วมกันนี้ได้ส่งผลให้มขมานพไปเกิดเป็นท้าวสักกเทวราชหรือพระอินทร์ในวรรคชั้นดาวดึงส์ และสหายของมขมานพก็ได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ด้วย^{๑๐๓}

^{๑๐๒} ส. ส. ๑๕/๑๔๖/๓๗-๓๘.

^{๑๐๓} คณะกรรมการแผนกตำรา, อัมมปัทฏฐกถา (แปล ภาค ๒), (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๔๘.

นอกจากนี้ในพระสุตตันตปิฎกยังได้กล่าวถึงการบำเพ็ญสิ่งสาธารณประโยชน์อื่น ๆ เป็นอันมาก เช่น การสร้างศาลา การสร้างอาศรม การสร้างสะพาน เป็นต้นว่าเป็นการกระทำที่เป็นบุญกุศลยิ่ง มีผลมาก มีอานิสงส์มาก

จากตัวอย่างที่นำเสนอในที่นี้ จะเห็นว่าพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนเป็นจำนวนมาก หลักธรรมในด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมดังที่กล่าวมานั้น ย่อมจะทำให้ประชาชนตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านการจัดระเบียบชุมชน การเสริมสร้างการใช้สอย และการบำรุงรักษาสิ่งสาธารณประโยชน์ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าพุทธศาสนาส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างยิ่ง

๒.๕.๕ หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ

การพัฒนาจิตใจ เป็นแผนงานที่สำคัญยิ่งแผนงานหนึ่งของงานพัฒนาชุมชน การพัฒนาคุณภาพของคนตามอุดมการณ์ของงานพัฒนาชุมชนจะเป็นไปไม่ได้ ถ้าหากปราศจากการพัฒนาจิตใจ การพัฒนาจิตใจตามแผนงานพัฒนาชุมชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง มีจิตใจที่มั่นคง และยึดมั่นในคำสอนของศาสนา รวมทั้งธรรมาภิบาลวัฒนธรรมค่านิยมของสังคมไว้สืบไป

ในแง่ของการพัฒนาจิตใจนี้ พุทธศาสนามองเห็นความสำคัญของจิตใจว่าเป็นส่วนสำคัญ และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนมาก เราจะเห็นได้ว่า คำสอนของพุทธศาสนาส่วนใหญ่มุ่งสอนให้คนพัฒนาจิตใจ หรือแก้ปัญหาของชีวิตโดยเริ่มต้นที่จิตใจของคนเป็นสำคัญ^{๑๐๔} เพราะว่าเมื่อจิตใจของบุคคลได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมจะทำให้การพัฒนาในด้านอื่น ๆ หรือการแก้ไขปัญหาในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม เป็นต้นทำได้ง่ายขึ้น ความสำคัญของการพัฒนาจิตใจนี้เป็นลักษณะที่สำคัญของคำสอนในพุทธศาสนาข้อหนึ่งในสามข้อที่ท่านเรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์ คือ^{๑๐๕}

๑) สพฺพปาปสฺส อภินิ	การไม่ทำความชั่วทั้งปวง
๒) กุสลสฺสุปสมฺปทา	การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม
๓) สจิตฺตปริโยทปนํ	การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์

คำสอนของพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตใจ คือ อริยมรรค มีองค์ ๘ ประการ ซึ่งได้แก่

- ๑) สัมมาทิฏฐิ เห็นถูกต้อง

^{๑๐๔} พระราชวรมณี. (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๑๒.

^{๑๐๕} ที. ม. ๑๐/๕๔/๔๙.

- ๒) สัมมาสังกัปปะ คิดถูกต้อง
- ๓) สัมมาวาจา พูดถูกต้อง
- ๔) สัมมากัมมันตะ กระทำถูกต้อง
- ๕) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพถูกต้อง
- ๖) สัมมาวายามะ พยายามถูกต้อง
- ๗) สัมมาสติ มีสติถูกต้อง
- ๘) สัมมาสมาธิ ตั้งจิตไว้ถูกต้อง

การพัฒนาจิตใจตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการนี้จะต้องดำเนินไปอย่างเป็นขบวนการ พร้อม ๆ กัน ทั้งในแง่ของปัญญา ศีล สมาธิ จากวิธีการพัฒนาจิตใจตามหลักอริยมรรคนี้ เราจะเห็นได้ว่าองค์มรรคในหมวดปัญญา (สัมมาทิฐิ, สัมมาสังกัปปะ) และหมวดสมาธิ (สัมมาวายามะ, สัมมาสติ, สัมมาสมาธิ) เป็นเรื่องของการพัฒนาจิตใจโดยตรง ส่วนองค์มรรคในหมวดศีล (สัมมาวาจา, สัมมากัมมันตะ, สัมมาอาชีวะ) เป็นเรื่องของการพัฒนาทางสังคม ซึ่งเป็นส่วนที่ช่วยให้การพัฒนาจิตใจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในอริยมรรคหมวดปัญญา พุทธศาสนามีแนวทางที่จะสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นแก่บุคคลได้โดยการให้การศึกษา และชักจูงให้มีศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นอันดับแรก (ปรโตโฆสะ) และชี้แนะให้บุคคลสามารถใช้สติปัญญาของตนวิเคราะห์ไตร่ตรองให้เห็นความเป็นจริงเป็นประการที่สอง (โยนิโสมนสิการ) เมื่อบุคคลเกิดสัมมาทิฐิแล้ว บุคคลย่อมจะคิดได้ถูกต้องตามความเป็นจริงเป็นสัมมาสังกัปปะต่อไป

ในอริยมรรคหมวดสมาธิ พุทธศาสนามีวิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดสมาธิ เกิดญาณ ความรู้แจ้ง หรือปัญญา (สัมมาญาณ) ได้โดยการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน สมถกัมมัฏฐานเป็นการปฏิบัติสมาธิขั้นต้น เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติสมาธิในขั้นสูง คือวิปัสสนากัมมัฏฐานต่อไป

สมถกัมมัฏฐาน เป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อให้จิตใจสงบ เป็นสมาธิ วิธีปฏิบัติเพื่อให้จิตใจในสงบที่เรียกว่า สมถกัมมัฏฐานนี้มีหลายวิธี พระอรหันตศาจารย์ได้รวบรวมวิธีปฏิบัติไว้ถึง ๔๐ วิธีคือ

- ๑) กสิณ ๑๐ เป็นการใช่วัตถุภายนอกเข้าช่วย โดยการเพ่ง เพื่อให้จิตหยุดนิ่ง วัตถุที่ใช้เพ่งได้แก่ ดิน น้ำ ไฟ ลม สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีขาว อากาศ และแสงสว่าง
- ๒) อสุภะ ๑๐ พิจารณาซากศพในระยะต่าง ๆ รวม ๑๐ ประเภท
- ๓) อนุสติ ๑๐ ระลึกถึงอารมณ์ที่ควรระลึก ๑๐ ประการ เช่นระลึกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น
- ๔) อัปมัญญา ๔ เจริญพรหมวิหาร ๔ อย่างไม่มีขอบเขต
- ๕) อาหาเรปฏิกูลสัญญา พิจารณาความปฏิกูลของอาหาร
- ๖) ธาตุวัฏฐาน พิจารณากำหนดธาตุ ๔

๗) อนุรูป ๔ พิจารณาอารมณ์ของอนุรูปมาน ๔

เมื่อบุคคลเพ่งอารมณ์ของกรรมฐาน ๔๐ ประการเหล่านี้จนจิตเป็นสมาธิแล้ว ก็ยกระดับจิตขึ้นสู่วิปัสสนา โดยพิจารณาให้เห็นอารมณ์นั้น ๆ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ต่อไป

ส่วนวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นวิธีปฏิบัติเพื่อให้จิตใจสงบ เกิดปัญญา รู้เห็นและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เกิดความหน่าย (นิพพิทา) เกิดความคลายกำหนด (วิราคะ) และบรรลุมุคตติ (นิพพาน) ดับกิเลส ได้โดยสิ้นเชิงในที่สุด

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นการพิจารณา กาย เทวนา ติต และธรรม ให้รู้ให้เห็นตามความเป็นจริงว่า สิ่งเหล่านี้เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ นั่นเอง^{๑๐๖}

การพัฒนาจิตใจตามนัยของพุทธศาสนา ตามที่กล่าวมานี้ย่อมทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติบรรลถึงความสะอาด สว่าง สงบแห่งจิตใจ เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการจนบรรลถึงความสะอาด สว่าง สงบอันเป็นประโยชน์สูงสุดที่บุคคลพึงได้รับในชีวิตแล้วบุคคลย่อมได้ชื่อเป็นผู้บรรลุความสุขที่สมบูรณ์ ย่อมจะมีศรัทธาในสิ่งที่ถูกต้อง มีจิตใจที่มั่นคง และจะทำ พูด คิด ในสิ่งที่ถูกต้องอันเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนด้านจิตใจ ด้วยเหตุนี้เราจึงสามารถกล่าวได้ว่า พุทธศาสนาส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านการพัฒนาจิตใจเป็นอย่างดี

จากการศึกษาคำสอนของพุทธศาสนาในแง่ที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนตามที่กล่าวมา เราจะได้เห็นว่า พุทธศาสนามีคำสอนที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในทุกด้าน คือ ด้านการพัฒนาตัวบุคคล ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้านการพัฒนาสังคม ด้านการพัฒนาการเมือง ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และด้านการพัฒนาจิตใจ

จากการที่พุทธศาสนามีคำสอนที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนทุกด้านเช่นนี้ ย่อมเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า พุทธศาสนามีแนวคิด หลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนอยู่ในระบบคำสอนของพุทธศาสนาเอง สำหรับแนวคิด หลักการ และวิธีการพัฒนาชุมชนของพุทธศาสนานั้น จะได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ในบทต่อไป

นอกจากพุทธศาสนา จะมีคำสอนที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนามีแนวคิด หลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนแล้ว สิ่งที่น่าสนใจที่จะศึกษาต่อไปก็คือ พุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของสังคมที่ดี หรือสังคมพัฒนาในอุดมคติหรือไม่ หากมี รูปแบบของสังคมพัฒนาในอุดมคติของพุทธศาสนาเป็นเช่นไร เป็นต้น

^{๑๐๖} พระญาณนิภะ, หัวใจกรรมฐาน, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของสังคมพัฒนาในอุดมคติของพุทธศาสนาในที่นี้ จะศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของสังคมพัฒนาตามที่ปรากฏพระไตรปิฎกเป็นหลัก และจากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของสังคมที่ดีจากพระไตรปิฎก เราสามารถพิจารณาถึงรูปแบบของสังคมพัฒนาในอุดมคติของพุทธศาสนาได้ดังต่อไปนี้

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันพุทธศาสนาในประเทศไทยมีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของสังคมและเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้แทนของวัดที่คอยชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติตนของพุทธมามกะ ให้ไปในทางที่ดี เพื่อก่อให้เกิดความศรัทธาเชื่อถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่างๆ เหนือกว่าประชาชนทั่วไปซึ่งสามารถให้คำปรึกษาแก่ประชาชนที่มาขอคำปรึกษาได้เพราะโดยปกติแล้วประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยนับถือพุทธศาสนาและยอมรับนับถือความสามารถของพระสงฆ์ตลอดมาดังในสมัยสุโขทัย พระเจ้าแผ่นดินได้ใช้วัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรมประชาชนควบคู่ไปกับการทำพิธีทางศาสนา ส่วนพระสงฆ์ก็จะทำหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาและอบรมประชาชนควบคู่ไปกับการทำพิธีทางศาสนาส่วนพระสงฆ์ ก็จะทำหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาและอบรมให้ประชาชนมีคุณภาพ เพื่อสนองนโยบายบ้านเมือง และต่อมาให้สมัยกรุงศรีอยุธยาสภาพสังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นทำให้วัดมีบทบาทต่อประชาชนมากตามไปด้วย โดยเฉพาะในด้านให้การศึกษาแก่ประชาชน วัดจะจัดให้ตามความสามารถเท่าที่พระสงฆ์ในวัดนั้นๆจะจัดให้ได้หรือถ้าประชาชนมีความต้องการความรู้เพิ่มเติม ก็จะแสวงหาพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถตรงกับความต้องการของเขาเหล่านั้น และนิยมฝากลูกหลานให้เป็นศิษย์ เข้ารับการศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้ในด้านที่เกี่ยวกับการป้องกันตัว และการเขียนหนังสือทั้งภาษาไทยและภาษาบาลีเพื่อเตรียมเข้าสู่การอุปสมบทต่อไปและในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงรัชกาลที่ ๔ การศึกษาต่างๆ ก็ยังจัดให้อยู่ในวัด ดังจะเห็นได้จากการสร้างหอมนเทียรธรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนจิตสอยพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร และสร้างวัดโพธิ์ขึ้นพร้อมกับวาดภาพฤกษ์ดีดัดตน เขียนตำรายาต่างๆ ไว้ตามระเบียบโบสถ์และวิหารเพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาหาความรู้^{๑๐๗}

^{๑๐๗} พระราชวรมณี. (ประยุทธ์ ปยุตโต), มหาวิทยาลัยสงฆ์ในสังคมไทย การศึกษาบทบาทของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : สหประชาพาณิชย์, ๒๕๒๗), หน้า ๓๔.

จะเห็นได้ว่าวัดและพระสงฆ์กับชุมชนนั้นเป็นของคู่กันมาแต่สมัยโบราณของไทย เพราะวัดนอกจากจะให้การศึกษาแก่ชุมชน ยังเป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมหรือทำพิธีทางศาสนา อีกด้วย วัดยังมีบทบาทหน้าที่ด้านอื่นๆ ดังที่ พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต กล่าวไว้ดังนี้^{๑๐๘}

๑) เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน ส่งกุลบุตรมารับใช้พระ รับการอบรมทางด้านศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้นๆ รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชน

๒) เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่ศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด

๓) เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายยา รักษาผู้เจ็บป่วย

๔) เป็นที่พักคนเดินทาง

๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจ หากความรู้เพิ่มเติม

๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน

๗) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ

๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์

๙) เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของใช้ไว้ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดและขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่างๆ

๑๐) เป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ

๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่างๆ

จันทน์ อติวัฒนสิทธิ์ กล่าวถึง ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และวัดในสังคมปัจจุบันว่า พระสงฆ์และวัดมีบทบาทมาก พระสงฆ์และวัดต้องอยู่ข้างเคียงกัน ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ดังนั้น เมื่อเอ่ยถึงวัดก็หมายถึงพระสงฆ์ด้วย วัดเป็นศูนย์กลางสำคัญในชีวิตพระสงฆ์ในฐานะผู้อยู่อาศัยและปกป้องรักษาวัดก็ย่อมจะมีบทบาทที่สำคัญมากในชุมชนโดยอัตโนมัติ บทบาทตามประเพณีของพระสงฆ์ประกอบด้วยการสอนธรรม เป็นพิธีกรในการประกอบพิธีกรรม ช่วยส่งเสริมความสามัคคีของชาวบ้าน ปลอดภัยประชาชนในยามเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเป็นทุกข์และช่วยตัดสินใจปัญหาข้อพิพาทระหว่างสมาชิกของหมู่บ้าน พระสงฆ์มีการติดต่อกับชาวบ้านทุกวันและพัวพันกับ

^{๑๐๘} พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, **บทบาทพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๓), หน้า ๑๖.

ปัญหาทางโลกของชาวบ้าน บทบาททางสังคมของพระสงฆ์จะเป็นการสนองตอบต่อช่องว่างที่รัฐบาลไม่อาจช่วยเหลือประชาชนได้เช่น ขาดสถานที่เรียนหนังสือ ขาดที่รักษาพยาบาล ไม่มีระบบตำรวจและศาลยุติธรรมในการบริการทางสังคมและสวัสดิการชุมชน เมื่อไม่มีสิ่งดังกล่าวพระสงฆ์จึงเป็นผู้ตัดสินใจปัญหาความขัดแย้ง ทำการอบรมเด็กด้อยที่พ่อแม่ไม่อาจจะอบรมได้และช่วยอนุเคราะห์เด็กกำพร้า พระสงฆ์ช่วยสร้างและสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐานซึ่งเรียนได้ในวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน ช่วยปรับปรุงการเกษตรและรักษาโรคด้วยยาแผนใหม่ จากข้อเท็จจริงดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์เป็นผู้รับใช้ประชาชนในชนบท ช่วยรักษาประเพณีและพิธีกรรม นำเสถียรภาพมาสู่สังคมและช่วยสร้างความทันสมัยให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ดังนั้น ผู้นำที่แท้จริงคือพระสงฆ์ ซึ่งช่วยวางแผนแนะนำและสนับสนุนงานของชาวบ้าน^{๑๐๙}

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ กล่าวถึงงานของพระสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติไทยในสังคมปัจจุบัน แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ การพัฒนาคุณภาพของพลเมือง การสงเคราะห์ประชาชน และการช่วยเหลืองานของทางราชการ ดังต่อไปนี้^{๑๑๐}

๑) การพัฒนาคุณภาพของพลเมือง คุณภาพของพลเมืองโดยเฉพาะด้านคุณธรรมจริยธรรม มีความสำคัญต่อความมั่นคงแห่งชาติอย่างยิ่ง งานของพระสงฆ์ในด้านนี้ ได้แก่

(๑) การให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรของชาติทุกระดับอายุให้เข้ามาอยู่ในพระธรรมวินัยศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัย

(๒) การเทศนา อบรม สั่งสอนประชาชนที่มาทำบุญที่วัดในวันธรรมสวนะและในงานทำบุญบำเพ็ญกุศลต่างๆ ตามประเพณีหรือในงานเทศกาลต่างๆ การเทศน์ทางวิทยุ โทรทัศน์ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม การเขียนบทความเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ การเรียบเรียงหนังสือธรรมะเผยแพร่ในงานและโอกาสต่างๆ ตลอดจนกิจกรรมเผยแพร่พุทธศาสนาทั่วไป เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานตามโครงการอบรมประจำตำบล

(๓) การจัดสอนศาสนาศึกษาแก่เด็กและประชาชน

(๔) การดำเนินกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาของวัดต่างๆ ทั่วประเทศ

๒) การสงเคราะห์ประชาชน เป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ พระสงฆ์ได้สงเคราะห์ประชาชนทั้งทางด้านขวัญและกำลังใจและวัตถุอีกด้วย ดังนี้

^{๑๐๙} จำนง อติพัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๒.

^{๑๑๐} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (เอกสารวิจัยวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๒๖), หน้า ๓๘-๔๐.

(๑) การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และตามประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวม

(๒) การช่วยประกอบศาสนพิธีในงานทำบุญ บำเพ็ญกุศลต่างๆ

(๓) การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องถิ่นที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาตัว การให้ที่ดินหรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกให้ประชาชนที่ขาดเงินปลูกบ้านอาศัย

(๔) การดูโชคชะตาราศี การประพรมน้ำพระพุทธรูป การให้ฤกษ์ยาม

(๕) การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่ของวัดประชุมราษฎร เป็นหน่วยเลือกตั้งจัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศล ตลอดจนการให้ใช้ที่ดินของวัดสร้างสาธารณสถานต่างๆ

(๖) การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาในหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น

(๗) การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยจากธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของจากผู้บริจาคไปให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบภัยต่างท้องถิ่น

๓) การช่วยเหลืองานทางราชการ พระสงฆ์พยายามที่จะช่วยเหลืองานทางราชการทั้งในด้านการปกครอง การสงเคราะห์ประชาชน และการรักษาความปลอดภัยของชาติ เช่น

(๑) ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎรให้รู้จักผิดชอบชั่วดี การปฏิบัติตามคำแนะนำชักชวนของรัฐบาลหรือผู้ปกครองบ้านเมืองระดับต่างๆ

(๒) ช่วยสงเคราะห์ประชาชนโดยรับช่วงงานจากเจ้าหน้าที่รัฐบาลให้การสงเคราะห์ในท้องถิ่นกันดารที่วัดตั้งอยู่

(๓) การช่วยทางราชการเกี่ยวกับกิจการอันเกี่ยวกับความมั่นคง

พระมหาสุภา อุทโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๕๐)” โดยพิจารณาจากทัศนะของนักวิชาการถึงแนวโน้มของสังคมในอีก ๒๐ ปีข้างหน้าว่า กระแสโลกจะเป็นกระแสที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อสังคมไทยในอนาคต นั่นคือ กระแสทุนนิยม บริโภคนิยม การศึกษาที่เน้นอิสระเสรี ธรรมชาติและองค์กรรวม การพัฒนาแบบยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการเข้ามาลงทุนของบริษัทข้ามชาติต่างๆ จากเหตุนี้ ทำให้เศรษฐกิจไทยยังมีแนวโน้มเติบโต แม้ว่าจะไม่มากเท่าที่ผ่านมา มีการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น การติดต่อสื่อสารของคนในสังคมจะผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยมากขึ้น การพัฒนาประเทศจะเน้นการพัฒนาแบบยั่งยืนมากขึ้น ขณะเดียวกันกระแสบริโภคนิยม ความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมและโรคเอดส์จะแพร่กระจายอย่างรุนแรงและกว้างขวาง ในเมืองจะมีกลุ่มชนหลายเชื้อชาติที่มีวัฒนธรรมหลากหลาย มีระบบการศึกษาที่หลากหลาย มีปัญหาสังคมต่างๆ ที่ซับซ้อนเพิ่มขึ้น และ

ปัญหามลพิษ จะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมด้านสุขภาพจิตของคนในเมืองมากยิ่งขึ้น ส่วนชนบทจะมีการต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ลดลง การกระจายบริการด้านสาธารณสุขจะยังไม่ทั่วถึง และชนบทยังคงเป็นฐานรองรับการผลิตของเมืองต่อไป^{๑๑๑}

ดังนั้นพระสงฆ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยจึงควรที่จะเข้ามามีบทบาทให้สอดคล้องและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยพระสงฆ์ควรดำเนินบทบาทต่อสังคมที่ไม่ขัดกับหลัก การของพระธรรมวินัย ดังต่อไปนี้^{๑๑๒}

๑) บทบาทผู้เรียนรู้และวิจัย คือ การแสวงหาความรู้และความเข้าใจอย่างเป็นระบบในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การพัฒนาชุมชน กฎหมาย การสื่อสาร เทคโนโลยีการสื่อสาร เป็นต้น เพื่อการทำงานพัฒนาและช่วยเหลือสังคมหรือชุมชนของพระสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) บทบาทผู้สอนศีลธรรม คือ การชี้แจงหรืออธิบายหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ถูกต้องให้แก่บุคคลระดับต่างๆ ได้

๓) บทบาทผู้ให้การศึกษา คือ พระสงฆ์ควรส่งเสริมการให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยที่ถูกต้องแก่ประชาชนด้วยว่าในอนาคตการเมืองจะมีลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ประชาชนจะมีอำนาจการปกครองตนเอง มีบทบาทในการตรวจสอบการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ และนักการเมืองมากขึ้น

๔) บทบาทผู้เป็นที่ปรึกษา คือ การให้คำปรึกษาในปัญหาชีวิตส่วนตัวแก่ประชาชนทุกระดับเพราะในอนาคต ปัญหาต่างๆ มีแนวโน้มว่ามีความรุนแรงและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

๕) บทบาทผู้ปลุกจิตสำนึก คือ การปลุกจิตสำนึกให้คนมีความขยัน ประหยัด และรับผิดชอบและไม่ให้ตกเป็นทาสบริโภคนิยม โดยการประยุกต์หลักธรรมทางศาสนาที่สอดคล้องและทันสมัย

๖) บทบาทผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ พระสงฆ์ควรจัดวัดให้ร่มรื่น สงบ สะอาดและมีที่ปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสถานที่เหมาะสำหรับพัฒนาศีลธรรมและจิตใจ

๗) บทบาทผู้สงเคราะห์ชุมชน คือ พระสงฆ์ควรสร้างสถานที่รักษาผู้ป่วย เพราะในอนาคตปัญหาโรคภัยต่างๆ จะแพร่กระจายรวดเร็ว เช่น คนป่วยโรคเอดส์ จะถูกครอบครัวยุติและสังคมทอดทิ้งมากขึ้น ปัญหาคนชราถูกทอดทิ้ง ปัญหาเด็กเร่ร่อน จะมีความรุนแรงมากขึ้น

๘) บทบาทผู้ประสานงาน คือ พระสงฆ์ควรประสานงานทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นประชาชนเจ้าหน้าที่เอกชน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชน

^{๑๑๑} พระมหาสุภา อุทโท, พระสงฆ์ไทยในสองทศวรรษหน้า พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๖๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขใจ, ๒๕๔๒), หน้า ๖๑.

^{๑๑๒} ธรรมรส โชติคุณุช. มนุษย์สัมพันธ์. (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์การพิมพ์. ๒๕๑๙), หน้า ๒๕.

๙) บทบาทผู้ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ พระสงฆ์ควรเป็นผู้นำในการใช้ยาสมุนไพร ให้คำแนะนำและส่งเสริมอาชีพการปลูกสมุนไพร รวมทั้งส่งเสริมการฝึกอบรมเรื่องยาสมุนไพร เป็นต้น

๑๐) บทบาทผู้รวมกลุ่ม คือ พระสงฆ์ควรกระตุ้นให้คนร่วมกันคิดแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในชุมชน

สรุปว่า การที่พระสงฆ์ได้เข้ามามีหน้าที่ในการพัฒนาสังคมนั้น เนื่องมาจากเป็นหน้าที่และความผูกพันกันระหว่างพระสงฆ์และประชาชนที่ว่า ชีวิตความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ต้องอาศัยประชาชนเลี้ยงชีพ ในด้านหลักพุทธธรรมก็เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ กล่าวคือเมื่อพระสงฆ์มีชีวิตเนื่องด้วยประชาชน จำเป็นจะต้องช่วยเหลือประชาชนให้ด้านต่างๆ เช่น ให้การศึกษา เผยแผ่ธรรมและการสงเคราะห์ประชาชนในรูปแบบต่างๆ กนตามความรู้ความสามารถของพระสงฆ์แต่ละรูป

ในปัจจุบันพระสงฆ์ได้เริ่มมีหน้าที่ในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้นนั้น ย่อมเกิดมาจากหลายสาเหตุซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้คือจากแรงจูงใจภายนอกที่ผู้อื่นไปมอบหมายหน้าที่ให้พระสงฆ์ทำ ขอร้องให้พระสงฆ์ช่วย และจากแรงจูงใจภายในส่วนตัวของพระสงฆ์เอง ที่พระสงฆ์ได้อยู่ในชุมชน ได้เห็นความทุกข์ยากของชาวบ้าน พระสงฆ์ทนไม่ได้จึงต้องออกมาช่วยชุมชนที่พระสงฆ์อยู่เพื่อให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและจากแรงจูงใจทำให้ได้อาศัยแนวพุทธธรรมที่ตนได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่างๆ ทางพุทธศาสนา ประกอบกับประสบการณ์ที่เกิดจากการปฏิบัติธรรม จึงทำให้เริ่มขบวนการพัฒนาสังคมโดยมีหลักพุทธธรรม คือ ปัญญา และความเมตตากรุณาเป็นแกนนำ มุ่งประโยชน์สุขทั้งโลกนี้ทั้งในอนาคตและประโยชน์สูงสุด กล่าวได้ว่า พระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา ก็กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือและการร่วมมือ โดยนัยนี้ พระสงฆ์ถือว่าเป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติในฐานะเป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนให้มีความสามัคคีและให้รวมตัวกันเข้าเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม

๒.๗ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนเป็นผลจากการศึกษาค้นคว้าทดลองจากสาขาวิชาสังคมศาสตร์ต่างๆ เช่น มานุษยวิทยา สังคมวิทยา จิตวิทยาสังคม เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ กำาดำเนินงานพัฒนาชุมชนนอกจากจะยึดถือ แนวความคิด หลักการ วิธีการ และกระบวนการพัฒนาชุมชนแล้ว ต้องนำทฤษฎีต่างๆ มาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้วย จึงจะประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนมาประกอบการศึกษา ดังนี้

๒.๗.๑ ทฤษฎีพัฒนาการ (Developmental Theories)

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาที่อาศัยกรอบความคิดของทฤษฎีวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งนำเสนอโดย Moore (๑๙๖๓) Rostow (๑๙๖๐) และ Smelser (๑๙๖๓) มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (ในระดับสังคม) ในประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นการเคลื่อนที่อย่างค่อยเป็นค่อยไปและสะสมการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลกระทบของโครงสร้างเศรษฐกิจแบบตะวันตกที่มีต่อโครงสร้างแบบดั้งเดิมในประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้นรูปแบบการพัฒนาประเทศกำลังพัฒนาจึงจะดำเนินไปตามรูปแบบที่เกิดขึ้นแล้วในประเทศตะวันตก และกลไกในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือกฎเกณฑ์สำคัญของการพัฒนา คือ การกลายเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization)

๒.๗.๒ ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างง่ายๆ ไปสู่โครงสร้างที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ ตามสภาพสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง มีนักสังคมวิทยาหลายท่านได้ให้แนวคิดไว้ ดังนี้

๑. ทฤษฎีวิวัฒนาการของ Macy, Joanna.

แมคซี, โจแอนนา. (Macy, Joanna)^{๑๑๓} นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสเป็นคนแรกที่นำทฤษฎีวิวัฒนาการมาใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเชื่อว่าสังคมมีโครงสร้างที่สำคัญ ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ไม่เปลี่ยนแปลง หรือสังคมสถิต (Social Statics) กับส่วนที่เปลี่ยนแปลง หรือสังคมพลวัต (Social Dynamics) ส่วนที่เปลี่ยนแปลงนี้เองทำให้สังคมต้องเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สังคมได้วิวัฒนาการจากการมีโครงสร้างง่ายๆ ไปสู่โครงสร้างที่เพิ่มความซับซ้อนขึ้นเสมอเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบราบเรียบต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ จากครอบครัวขยายเป็นชุมชนและสังคม ซึ่งมีความซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ สังคมมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงมาแล้ว ๓ ยุคสมัย คือ

๑.๑ ยุคแห่งเทววิทยา (Theological Stage) เกิดขึ้นแรกมีสังคมมนุษย์จนถึง ค.ศ. ๑๓๐๐ อันเป็นยุคแรกสุดของมนุษย์ที่ใช้ความเชื่อถือในอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น เทพเจ้าต่างๆ

^{๑๑๓} Macy, Joanna. *Charma and Development*. Connecticut : Kumarian Press, ๑๙๘๕.

และผู้ที่มีพลังกำลังเข้มแข็งเป็นผู้ปกครองสังคม หรือเป็นยุคแห่งอำนาจทหาร และความเชื่อในเทพเจ้านั้นเอง

๑.๒ ยุคแห่งอภิปรัชญา (Metaphysical Stage) เกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. ๑๓๐๐-๑๘๐๐ เป็นยุคสมัยที่มนุษย์เชื่อในพลังของสิ่งต่างๆ ที่เป็นนามธรรม เช่น ธรรมชาติ มากกว่าเทพเจ้าซึ่งเป็นบุคคล เป็นยุคแห่งปรัชญาและกระบวนการทางกฎหมาย มนุษย์เริ่มรู้จักใช้ปัญญาและมีเหตุผลมากขึ้นไม่เชื่อในพลังกำลัง และอำนาจเหนือธรรมชาติว่าเหนือกว่ามนุษย์

๑.๓ ยุคแห่งวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม (Science and Industry Stage) เกิดขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๐๐ เป็นต้นมา เป็นยุคสมัยที่มนุษย์นำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ และระบบอุตสาหกรรมขึ้น สังคมยุคนี้แตกต่างไปจากยุคที่ผ่านมาโดยสิ้นเชิง เช่น เกิดอาชีพใหม่ ๆ มากขึ้น มีสถานบันใหม่ๆ มากขึ้น มีการจัดช่วงชั้นทางสังคมชัดเจนขึ้น มีปัญหาและความขัดแย้งมากขึ้น เป็นต้น

๒. ทฤษฎีวิวัฒนาการของ เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer)

เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer)^{๑๑๔} นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษเสนอว่า “สังคมจะวิวัฒนาการเจริญก้าวหน้าขึ้นเสมอ จึงควรปล่อยให้มีการเปลี่ยนแปลงแบบเป็นไปเอง โดยไม่มีการแทรกแซงจากภายนอก การเปลี่ยนแปลงแบบนี้สมาชิกที่ปรับตัวได้อย่างเหมาะสมเท่านั้นจึงจะอยู่รอด และเจริญ รุ่งเรือง ส่วนที่ไม่เหมาะสมก็จะสูญหายไปจำนวนสมาชิกในสังคมจะเพิ่มมากขึ้น สังคมจะมีลักษณะเหมือนอินทรีย์(Organism)ของสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยโครงสร้างซึ่งมีความสลับซับซ้อนและวิวัฒนาการ ไปสู่ความแตกต่างกันมากขึ้น มีความหลากหลายในสังคมมากขึ้น แนวความคิดวิวัฒนาการนี้เป็นที่ยอมรับ ของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน และนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างทฤษฎีวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตอีกด้วย

๓. ทฤษฎีวิวัฒนาการของ เอมีลี เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim)

เอมีลี เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim)^{๑๑๕} นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสเชื่อว่า “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางอย่างทำให้เกิดความไร้ระเบียบทางสังคมขึ้น เช่น การนัดหยุดงานของผู้ใช้แรงงานการล่มสลายของชนชั้นปกครอง และการต่อต้านทางการเมือง เป็นต้น ความไร้ระเบียบทางสังคมนี้อาจลดลงได้ด้วยการปฏิรูปทางสังคม คือ การจัดระเบียบทางสังคมในรูปของสถาบันต่างๆ ตามข้อเท็จจริงทางสังคม เน้นการมีศีลธรรม การมีจิตสำนึกร่วมกัน การแบ่งงานกันและการพึ่งพาอาศัยกัน”

^{๑๑๔} Herbert Spencer. *System of Synthetic Philosophy*. London : oxford University, ๑๙๖๙.

^{๑๑๕} Emile Durkheim. *The Rules of Sociological Method*. University of Bordeaux, ๑๙๙๕.

๔. ทฤษฎีวิวัฒนาการของ Bechert, Heinz,

เบเคิร์ต, ไฮน์. (Bechert, Heinz)^{๑๑๖} นักมนุษยวิทยาชาวอังกฤษมีความเชื่อในทฤษฎีวิวัฒนาการเช่นเดียวกับนักทฤษฎีที่กล่าวมาแล้ว โดยยกตัวอย่างวิวัฒนาการทางด้านศาสนาของมนุษย์ โดยเสนอว่า “ศาสนาแรกสุด ได้แก่ ลัทธิวิญญาณ (Animism) อันรวมถึงความเชื่อในเรื่องผี หรือวิญญาณต่างๆ ว่าสิ่งอยู่ในวัตถุธรรมชาติต่างๆ เช่น ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ พื้นดิน ลำธาร เป็นต้น ต่อมาได้วิวัฒนาการมาเป็นศาสนาที่นับถือพระเจ้าหลายองค์ และพระเจ้าองค์เดียวตามลำดับ”

๕. ทฤษฎีวิวัฒนาการของ Mulder, J.A. Niels.

มุลเดอร์, เจ.เอ. นีลส์. (Mulder, J.A. Niels)^{๑๑๗} นักมานุษยวิทยายุคปัจจุบันชาวอเมริกัน ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของสังคมต่างๆ ทั้งในด้านรูปแบบ (Form) การทำหน้าที่ (Function) และความต่อเนื่อง (Sequence) แล้วสรุปว่า “วิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นผลรวมของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคม กับบุคลิกภาพส่วนรวมของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มที่รวมกันเป็นสมาชิกของแต่ละสังคม การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมเกิดจากการปรับตัวของมนุษย์ให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมธรรมชาติ เศรษฐกิจการเมือง สังคม และวัฒนธรรม เรียกว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) โดยมีปัจจัยที่สำคัญ คือ

๕.๑ เทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต หรือใช้แสวงหาผลประโยชน์จากสภาพแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิต

๕.๒ พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยี

๕.๓ แบบแผนวัฒนธรรมต่างๆ ที่เป็นผลกระทบ หรือสืบเนื่องมาจากเทคโนโลยีที่ใช้และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยี เช่น แบบแผนในการตั้งถิ่นฐาน โครงสร้างของระบบเครือญาติ การจัดที่ดิน การใช้ที่ดิน เป็นต้น นิเวศวิทยาวัฒนธรรมนับว่าเป็นสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม จะเห็นได้จากสังคมที่อยู่ในยุคของการล่าสัตว์ และหาทางของป่าซึ่งมีเครื่องมือเครื่องใช้ระดับเดียวกัน เช่น หอก ธนู ลูกดอก และกับดักสัตว์ อาจมีแบบแผนทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการล่าสัตว์แตกต่างกันได้ เมื่ออยู่ในสภาวะแวดล้อมแตกต่างกันมากในเรื่องของภูมิประเทศ จำนวน และชนิดของสัตว์ที่มี กล่าวคือ ถ้าสัตว์ที่มีให้ล่าเป็นสัตว์อยู่อย่างกระจัดกระจายทั่วไป การตั้งบ้านเรือนก็อาจอยู่ห่างๆ กันและต่างคนต่างล่า แต่ถ้าสัตว์ที่ต้อง

^{๑๑๖} Bechert, Heinz, *The World of Buddhism*. London : Thames & Hudson, ๑๙๘๔.

^{๑๑๗} Mulder, J.A. Niels. *Monks Merit and Motivation : Buddhism and National Development in Thailand*. Special Report No.๑๒ d (rev) ed.

ล่าเป็นประจำ เป็นสัตว์ใหญ่และอยู่รวมกันเป็นฝูง เช่น ควายป่า เป็นต้น วิธีการล่าก็อาจจะต้องเป็นแบบร่วมมือกันระหว่างครอบครัวต่างๆ ในสังคม การตั้งบ้านเรือนก็อาจอยู่รวมกันหรือใกล้ๆ กันเป็นต้น

ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมมีความเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจะเป็นแบบช้าๆ ในเวลายาวนานเช่นเดียวกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต โดยจะเปลี่ยนจากสังคมที่มีโครงสร้างง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อนไปสู่โครงสร้างที่มีความหลากหลายซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ ส่วนที่ไม่สามารถปรับตัวได้ก็จะสูญหายไป ส่วนที่ปรับตัวได้ก็จะวิวัฒนาการสืบต่อไป และยังเพิ่มความหลากหลายและความซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ

๒.๗.๓ การนำทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหลายประการ ดังนี้^{๑๑๘}

๑. การศึกษาประวัติความเป็นมาของสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน เป็นวิธีการหนึ่งของการพัฒนาชุมชน ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเกิดขึ้นในระยะเวลาที่ยาวนาน สามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนได้

๒. ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม มุ่งศึกษาปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมและวัฒนธรรมดำรงอยู่ได้ ซึ่งเป็นแนวทางในการนำมาใช้วางแผนและโครงการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี

๓. ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ทราบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมต้องเกิดขึ้นในโครงสร้างหรือระบบของสังคมและวัฒนธรรมอย่างกว้าง ขวางมีขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงและใช้เวลายาวนานเมื่อจะดำเนินงานพัฒนาชุมชนก็ต้องคำนึง ถึงลักษณะดังกล่าวนี้ คือ ต้องดำเนินงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและระบบที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ คน กลุ่ม และองค์กรชุมชน ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาและต้องใช้เวลาเดียวกัน แต่การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ในรูปของแผนและโครงการ จึงสามารถกำหนดระยะเวลาได้ไม่ต้องยาวนานเหมือนทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม

๔. ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม มีข้อจำกัดบางประการ เช่น ไม่มีการวางแผนและโครงการ เป็นการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ บางกลุ่มมีความเจริญเติบโต บางกลุ่มไม่

^{๑๑๘} พิภพ กาญจนะ. คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ. (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา. ๒๕๔๒), หน้า ๗๖.

สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ นักทฤษฎีหลายคน แต่ละคนอธิบายสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมไว้แตกต่างกันออกไปทำให้เป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาชุมชนและสามารถดำเนินงาน โดยป้องกันไม่ให้เกิดข้อบกพร่องเกิดขึ้นได้

ทฤษฎีความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag Theory) มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น ทฤษฎีความล่าช้าทางวัฒนธรรม ทฤษฎีความเฉื่อยทางวัฒนธรรม เป็นต้น เจ้าของทฤษฎีนี้ คือ วิลเลียม เอฟ.ออกเบิร์น (William F. Ogburn) นักทฤษฎีชาวอเมริกัน มีสาระสำคัญ ดังนี้

๑. ประเภทวัฒนธรรม วัฒนธรรมโดยรูปลักษณะมี ๒ ประเภท คือ

๑.๑ วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Cultural) ได้แก่ แบบอย่างทางวัตถุ เช่น สิ่งประดิษฐ์ สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น

๑.๒ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non – Material cultural) ได้แก่ แบบอย่างทาง พฤติกรรมและแบบอย่างทางความคิด ความเชื่อต่างๆ เช่น บรรทัดฐานทางสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ ค่านิยม อุดมการณ์ต่างๆ เป็นต้น

สังคมแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้ เป็นของตนเองแตกต่างกันออกไปหรือมี ความเป็นตัวของตัวเองทางวัฒนธรรม (Cultural Autonomy)

๒. การเกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม

ความล่าช้าทางวัฒนธรรมเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เมื่อสังคมรับวัฒนธรรมจากสังคมอื่นเข้ามานั้นจะรับวัฒนธรรมทางวัตถุได้ เร็วกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ทำให้เกิดภาวะปรับตัวไม่ทันกันระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุกับ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุขึ้นเสมอโดย วัฒนธรรมทางวัตถุจะเปลี่ยนแปลงได้เร็วกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เพราะสาเหตุสำคัญ คือ ผลประโยชน์ที่อยู่กับวัฒนธรรมเดิม ความกลัวการเปลี่ยนแปลงของคนใน สังคม ความไม่กล้าเปลี่ยนนิสัย ขาดการศึกษา ความกลัวถูกกดดันทางสังคม และการหลีกเลี่ยง ความไม่สบายใจที่จะตามมา เป็นต้น วัฒนธรรมทางวัตถุจึงเป็นที่ยอมรับของสังคมก่อนวัฒนธรรมที่ ไม่ใช่วัตถุเสมอ ทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายในสังคม^{๑๑๙}

กล่าวโดยสรุป คือ การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ หรือไม่ต้องยึด ติดกับวัตถุหรือไม่ต้องยึดติดอยู่กับความเคยชินหรือขนบธรรมเนียมประเพณีใด ย่อมเปลี่ยนแปลงได้

^{๑๑๙} สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๑๗), หน้า ๗๗.

ง่ายกว่าการเปลี่ยนแปลงคน หรือกฎระเบียบที่คนยึดถือ หรือกล่าวได้ว่าเปลี่ยนแปลงคนได้ยาก เปลี่ยนแปลงวัตถุได้ง่ายกว่า ตัวอย่างเช่น การที่คนในสังคมยอมรับรถยนต์เข้ามาใช้แต่มีคนไม่เพียงพอ ไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร ขาดความรู้ในการบำรุงรักษา เป็นต้น ทำให้เกิดอุบัติเหตุสูญเสียทรัพย์สินเงินทองโดยใช่เหตุหรือการนำระบบประชาธิปไตยเข้ามาใช้ ทำให้มีรัฐธรรมนูญ ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา ศาล และอื่นๆ ทางวัตถุในสังคมมากมายแต่ประชาธิปไตยตามอุดมคติที่แท้จริงยังไม่ได้เกิดขึ้นในสังคมเหล่านั้น เป็นต้น

การนำทฤษฎีไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

ทฤษฎีความล้าหลังทางวัฒนธรรมสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้ ดังนี้^{๑๒๐}

๑. ทฤษฎีความล้าหลังทางวัฒนธรรมเชื่อว่าวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในการจัดทำแผนการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของชุมชน กล่าวคือ ต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนและเป็นที่ยอมรับของประชาชน ชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงจะประสบความสำเร็จ

๒. ทฤษฎีความล้าหลังทางวัฒนธรรม เชื่อว่าวัฒนธรรมทางวัตถุเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและเร็วกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุทำให้เกิดการปรับตัวไม่เท่าเทียมกันและเกิดปัญหาขึ้นในสังคมนับว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนก็มีทั้งการพัฒนาทางวัตถุและที่ไม่ใช่วัตถุเช่นเดียวกัน การพัฒนาทั้งสองส่วนนี้ต้องดำเนินไปพร้อมๆ กันและสมดุลกันเพื่อไม่ให้เกิดความล้าหลังทางวัฒนธรรมขึ้น

๓. ทำให้ทราบว่าการเปลี่ยนแปลงคนทำได้ยากการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุได้ง่ายการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาคนและกลุ่มคนจึงเป็นงานที่ย่างยาก ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคล กลุ่ม องค์กร หลายฝ่าย ต้องใช้เวลา แต่ถ้าพัฒนาได้สำเร็จแล้วการพัฒนาวัตถุจะไม่เป็นเรื่องยุ่งยากแต่ประการใด ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีเป้าหมายที่การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรมก่อน แล้วความสุขก็จะตามมา

๔. ทำให้ทราบถึงสาเหตุของปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนว่า ส่วนหนึ่งเนื่องจากความล้าหลังทางวัฒนธรรม จึงสามารถเตรียมการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นได้ ทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๑๒๐} ระวี เนตรโพธิ์แก้ว. องค์การและการจัดการ. (กรุงเทพมหานคร : พิชัยอักษร. ๒๕๒๘), หน้า

ทฤษฎีว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการ (Theory of Evolutionary Potential) เจ้าของทฤษฎี คือ เอลมัน อาร์. เซอร์วิส (Elman R. Service) นักมนุษยวิทยายุคปัจจุบันชาวอเมริกัน สารสำคัญของทฤษฎี มีดังนี้^{๑๒๑}

๑. กระบวนการวิวัฒนาการมี ๒ ประเภท คือ วิวัฒนาการทั่วไป กับวิวัฒนาการเฉพาะ วิวัฒนาการทั่วไป (General Evolution) เป็นวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ มีลักษณะเช่นเดียวกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตที่นักทฤษฎีวิวัฒนาการคนก่อนๆ เสมอไว้ กล่าวคือ วัฒนธรรมของมนุษย์เริ่มต้นจากวัฒนธรรมดั้งเดิม ยุคก่อนอารยธรรม (Primitive Cultural) มาสู่ยุคอารยธรรม (Civilization) ยุคอุตสาหกรรม และยุคภาวะทันสมัยในปัจจุบันตามลำดับ ซึ่งเป็นความเจริญก้าวหน้าทางสังคมโดยทั่วไป ส่วนวิวัฒนาการเฉพาะ (Specific Evolution) นั้นเป็นวิวัฒนาการของสังคมแต่ละสังคมและมีส่วนสัมพันธ์กับวิวัฒนาการโดยทั่วไปในรูปของความ สัมพันธ์ที่ตรงข้ามกัน

๒. กระบวนการวิวัฒนาการเฉพาะมี “หลักการว่าด้วยความอึดตัว” (Principle of Stabilization) ซึ่งเกิดขึ้นในตอนท้ายของการปรับตัว (Adaptation) เป็นสิ่งจำกัดความขยายตัว กล่าวคือกระบวนการวิวัฒนาการเฉพาะเป็นการปรับตัวของระบบให้เข้ากับภาวะแวดล้อมได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงขั้นสูงสุด ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อีกต่อไป ดังนั้น ถ้าหากวัฒนธรรมแบบต่างๆ สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ดีอย่างเต็มที่แล้ว กระบวนการวิวัฒนาการก็จะหยุดนิ่งไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้นอีกแต่ในความเป็นจริงวิวัฒนาการทั้งจากอดีตและปัจจุบันยังคงเกิดขึ้นและคงจะมีต่อไปในอนาคตเนื่องจากการปรับตัวโดยส่วนรวมไม่สามารถกระทำได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่นั้นเองเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้นอีก แต่ในความเป็นจริงวิวัฒนาการทั้งในอดีตและปัจจุบันยังคงเกิดขึ้นคงจะมีต่อไปในอนาคต เนื่องจากการปรับตัวโดยส่วนรวม ไม่สามารถกระทำได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่นั้นเอง

๓. กระบวนการวิวัฒนาการครอบงำ (Dominance) วัฒนธรรมที่ด้อยกว่าโดยวัฒนธรรมที่สูงกว่าทำให้วัฒนธรรมที่ด้อยกว่าได้ปรับปรุงวัฒนธรรมของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น แต่ถ้าวัฒนธรรมนั้นอ่อนแอเกินไปก็ถูกครอบงำจนสูญสิ้นไป

๔. วัฒนธรรมที่ยังพัฒนาไม่เต็มที่ จะมีศักยภาพสูงกว่าวัฒนธรรมที่พัฒนาเต็มที่แล้ว ทิศทางของวิวัฒนาการจึงจะเป็นแบบสลับไปสลับมา (Zigzag) มากกว่าที่จะเป็นแบบเส้นตรงเส้นเดียว (Unilinear) ในทิศทางเดียวกัน จะเห็นได้จากการเคลื่อนย้ายแหล่งอารยธรรมของโลกจากดินแดนแถบเมโสโปเตเมียไปสู่ดินแดนต่างๆ เช่น บาบิโลเนีย อียิปต์ ในช่วงระยะเวลาต่อมาเกิดความอึดตัวจึงวิวัฒนาการเชิงขาลง วัฒนธรรมของกรีกซึ่งด้อยกว่ากลับวิวัฒนาการได้เจริญก้าวหน้าสูงกว่าเมื่อ

^{๑๒๑} ศิริอร ชันธหัตถ์. **องค์กรและการจัดการ**. (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิพัฒน์. ๒๕๔๑), หน้า ๘๖.

ถึงจุดอิ่มตัววัฒนธรรมของอาณาจักรโรมันได้เจริญก้าวหน้าแทนที่แล้วสลายตัวลงไปอีกจนกระทั่งปัจจุบันยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือกำลังเป็นบริเวณที่มีระดับวิวัฒนาการเจริญก้าวหน้าและทันสมัยมากที่สุดของโลกแต่เมื่อถึงจุดอิ่มตัวก็จะมีสังคมอื่นเจริญ ก้าวหน้าแทนที่เช่นเดียวกันกระบวนการวิวัฒนาการของแต่ละสังคมจึงไม่จำเป็นต้องเจริญก้าวหน้าตลอดไป แต่อาจจะมีทั้งความเจริญและเสื่อมโทรมตามความสามารถในการปรับตัวในแต่ละยุคแต่ละสมัย

การนำทฤษฎีไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

ทฤษฎีว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนได้ดังนี้^{๑๒๒}

๑. ทฤษฎีว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการเชื่อว่าเมื่อสังคมและวัฒนธรรมเจริญก้าวหน้าถึงขีดสุดก็จะถึงจุดอิ่มตัว และค่อยๆ หยุดความเจริญก้าวหน้าลง ความเจริญก้าวหน้าจะเปลี่ยนไปสู่สังคมและวัฒนธรรมแหล่งอื่นๆ เสมอ ดังนั้นถ้าจะดำเนินงานพัฒนาชุมชนแล้ว ต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดภาวะชะงักงันขึ้น แต่ต้องพยายามให้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันในลักษณะของการศึกษาภาคชีวิต คือ ไม่มีการสิ้นสุด

๒. ทฤษฎีว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการเชื่อว่าสังคมที่ล้าหลังอ่อนแอยังไม่พัฒนาเต็มที่ก็สามารถพัฒนาให้ประสบผลสำเร็จได้ และมีศักยภาพสูงกว่าสังคมที่พัฒนาแล้ว ดังนั้น ในการกำหนดชุมชนเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนจึงควรมุ่งไปที่ชุมชนที่ยังล้าหลัง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน หลักการ และวิธีการพัฒนาชุมชน

๓. ทฤษฎีว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการเชื่อว่าสังคมที่เจริญก้าวหน้าจะครอบงำ สังคมที่เจริญหน้าน้อยกว่าและสังคมที่เจริญหน้าน้อยกว่าจะปรับปรุงสังคมของตนให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น ในการพัฒนาชุมชนพึงระมัดระวังไม่ให้เกิดการครอบงำทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชนขึ้นพัฒนาชุมชนอื่นๆ เป็นแบบอย่างในการดำเนินงานได้ แต่ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับชุมชนของตนไม่ใช่ลอกเลียนแบบมาทั้งหมดเพราะชุมชนแต่ละแห่งมีศักยภาพในการพัฒนาแตกต่างกัน

๔. ทฤษฎีว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการเชื่อว่าวิวัฒนาการของแต่ละสังคมไม่จำเป็นต้องเจริญก้าวหน้าตลอดไป เมื่อวิวัฒนาการถึงขีดสุดแล้วจะถึงจุดอิ่มตัวและเสื่อมถอยลง สังคมที่ล้าหลังจะเจริญก้าวหน้าขึ้นแทนที่เสมอในการพัฒนาชุมชนจึงไม่จำเป็นที่จำต้องนำตัวแบบของชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาไปใช้ทั้งหมด แต่ควรแสวงหาตัวแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนของตน ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

^{๑๒๒} กิติ ตัณคานนท์. เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แปลอักษร. ๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

๒.๘ ข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลท่าเกษม

ประวัติความเป็นมาโดยสังเขป

เทศบาลตำบลท่าเกษมอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองสระแก้ว ระยะทางประมาณ ๑๓ กิโลเมตร ปัจจุบันมีสำนักงานตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๒๗๐๐๐

สาส์นจากนายกเทศมนตรี ตำบลท่าเกษม

ความกินดีอยู่ดีของประชาชน ถือเป็นปณิธานที่ผมถือเสมอมาตลอดระยะเวลาแห่งการทำงานที่ผ่านมา ผมและคณะผู้บริหารเทศบาลตำบลท่าเกษมได้ทำหน้าที่บริหารงานเทศบาลฯ ด้วยความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและสร้างความเจริญให้เทศบาลตำบลท่าเกษมของเราทัดเทียมกับเมืองอื่น

เทศบาล เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ผมจึงเน้นการบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาล พร้อมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารเทศบาล เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา การจัดทำแผนพัฒนา การแสดงความคิดเห็นตลอดจนการตัดสินใจที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ อันมีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน

ทั้งนี้ ผมพยายามปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพในการบริการประชาชนให้รวดเร็วทั่วถึงด้วยความมุ่งมั่นและจริงใจ ในฐานะนายกเทศมนตรีตำบลท่าเกษม ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะสามารถนำพาบ้านเมืองของเราสู่ความเป็นเมืองหน้าด่านได้อย่างยั่งยืน

ณ โอกาสนี้ ผมขอขอบคุณทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนด้วยดีเสมอมา ทุกย่างก้าวแห่งการพัฒนาจะประสบความสำเร็จไม่ได้เลยหากขาดซึ่งความร่วมมือร่วมใจจากทุกท่าน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สมาชิกเทศบาล พนักงานเทศบาล รวมถึงพี่น้องประชาชนชาวเทศบาลตำบลท่าเกษมที่ให้ความร่วมมือร่วมใจและมีส่วนร่วมใจการพัฒนาเทศบาลตำบลท่าเกษมให้มีความเจริญก้าวหน้า บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อ หมู่ที่ ๙ บ้านหัวกุญแจ ตำบลท่าเกษม

ทิศใต้ ติดต่อ หมู่ที่ ๒ บ้านท่าเกษม ตำบลท่าเกษม

ทิศตะวันออก ติดต่อ อำเภอวัฒนานคร

ทิศตะวันตก ติดต่อ กรมทหารราบที่ ๑๒ รักษาพระองค์

เขตการปกครอง

เทศบาลตำบลท่าเกษม แบ่งเขตการปกครองออกเป็นชุมชนย่อยรวม ๕ ชุมชน มีประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนฝ่ายต่าง ๆ ทำหน้าที่ตัวแทนชุมชน เพื่อประสานการทำงาน

และเป็นผู้ช่วยคณะผู้บริหารเทศบาลในการทำงานพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วยชุมชนต่าง ๆ ดังนี้

- ชุมชนย่อยที่ ๑ ชุมชนกรุงเกษม
- ชุมชนย่อยที่ ๒ ชุมชนตลาดท่าเกษม
- ชุมชนย่อยที่ ๓ ชุมชนวัดท่าเกษม
- ชุมชนย่อยที่ ๔ ชุมชนเฉลิมพระเกียรติ
- ชุมชนย่อยที่ ๕ ชุมชนหัวกุ่มแจ

ประชากร

ชาย	๑,๖๔๕	คน
หญิง	๑,๗๘๐	คน
รวมทั้งหมด	๓,๔๒๕	คน
รวมครัวเรือนทั้งหมด	๙๘๓	ครัวเรือน

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

- แนวทางที่ ๑ การจัดการศึกษา และการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา
- แนวทางที่ ๒ การส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ
- แนวทางที่ ๓ การสงเคราะห์ การส่งเสริมสวัสดิการ และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตสตรี เด็ก คนชรา คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ติดเชื้อเอดส์ และผู้ยากจน
- แนวทางที่ ๔ การส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันควบคุมโรค
- แนวทางที่ ๕ การส่งเสริมและพัฒนาสถาบันครอบครัว
- แนวทางที่ ๖ การส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพของเด็ก เยาวชน ชุมชน อาสาสมัคร และองค์กรเอกชน
- แนวทางที่ ๗ การส่งเสริมสนับสนุนและการพัฒนาการประกอบอาชีพ

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว

- แนวทางที่ ๑ ส่งเสริมการท่องเที่ยว
- แนวทางที่ ๒ การอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลป วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- แนวทางที่ ๓ การยกระดับโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว

แนวทางที่ ๔ จัดให้มี และการบำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยว สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ

แนวทางที่ ๕ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อบริการด้านการท่องเที่ยว

แนวทางที่ ๖ จัดให้มีศูนย์บริการข้อมูลสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ ๓ ด้านการพัฒนาการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

แนวทางที่ ๑ การปรับโครงสร้างพื้นฐาน ระบบการผลิตทางการเกษตรและปศุสัตว์

แนวทางที่ ๒ การพัฒนาคุณภาพและรูปแบบผลิตภัณฑ์

แนวทางที่ ๓ การพัฒนาตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางที่ ๔ การแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน

แนวทางที่ ๕ การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์

แนวทางที่ ๖ การส่งเสริมการฝึกอบรมการประกอบอาชีพ

แนวทางที่ ๗ การส่งเสริมการผลิตสินค้า หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)

แนวทางที่ ๘ การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการจัดการด้านการตลาด

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

แนวทางที่ ๑ ก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษาเส้นทางคมนาคม แหล่งน้ำ ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

แนวทางที่ ๒ การจัดทำผังเมืองแนวทางที่ ๓ การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

แนวทางที่ ๓ การบริการประชาชน

แนวทางที่ ๔ การแก้ปัญหาเสพติด การทุจริต คอร์รัปชัน

แนวทางที่ ๕ การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

แนวทางที่ ๖ การอนุรักษ์ฟื้นฟูและบำบัดทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

แนวทางที่ ๗ การส่งเสริมประชาธิปไตยและกระบวนการประชาสังคม

แนวทางที่ ๘ การพัฒนาองค์กรและบุคลากร

แนวทางที่ ๙ การจัดหาและพัฒนารายได้

แนวทางที่ ๑๐ การพัฒนาท้องถิ่น ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานอื่น

แนวทางที่ ๑๑ การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

แนวทางที่ ๑๒ สนับสนุน ส่งเสริม และคุ้มครองผู้บริโภค

วิสัยทัศน์

“วาริชภูมิเมืองน่าอยู่ สู่การคมนาคม ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม นำการศึกษาพัฒนาสิ่งแวดล้อม ประชากรมีอาชีพ”

นโยบาย

๑. นโยบายการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาในด้านการก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษาถนน สะพาน ทางเท้า ท่อระบายน้ำ ให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน

๒. นโยบายการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนมีรายได้เสริม ซึ่งจะเป็นการช่วยให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

๓. นโยบายการพัฒนาด้านสังคม

มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย พัฒนาการบริหารให้มีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาเทศบาล

ภารกิจเทศบาล

๑. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๑.๑ การจัดการศึกษา

๑.๒ การส่งเสริมกีฬา สุขภาพการป้องกันควบคุมโรค

๑.๓ การส่งเสริม สวัสดิการคุณภาพชีวิตและพัฒนาสถาบันครอบครัว

๑.๔ การพัฒนาการประกอบอาชีพ

๒. ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว

๒.๑ การส่งเสริมการท่องเที่ยว

๒.๒ บำรุงรักษา อนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปะ ศาสนา วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิ

ปัญญาท้องถิ่น

๒.๓ การยกระดับโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว

๒.๔ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อบริการด้านการท่องเที่ยว

๓. ด้านการพัฒนาการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

- ๓.๑ การพัฒนาแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง
- ๓.๒ การส่งเสริมการฝึกอบรมการประกอบอาชีพ
- ๓.๓ การส่งเสริมการผลิตสินค้า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)

๔. ด้านการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

- ๔.๑ การจัดให้มีการบำรุงรักษาเส้นทางคมนาคม แหล่งน้ำ ระบบ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการก่อสร้างอื่นๆ
- ๔.๒ การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน
- ๔.๓ การแก้ปัญหาเสพติด การทุจริต คอร์รัปชัน
- ๔.๔ การสนับสนุน ส่งเสริม และคุ้มครองผู้บริโภค
- ๔.๕ การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ๔.๖ การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่น
- ๔.๗ การพัฒนาองค์กรและบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

พันธกิจเทศบาล

- ๑. จัดให้มีการพัฒนาเทศบาลไปสู่เมืองน่าอยู่
- ๒. จัดให้มีระบบโครงสร้างพื้นฐาน
- ๓. ให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
- ๔. ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ๕. การส่งเสริมการศึกษา
- ๖. ส่งเสริมการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ๗. บำรุงส่งเสริมคุณภาพชีวิต
- ๘. ประชาชนมีรายได้เพียงพอ

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ”จากการสำรวจพบว่า มีผู้ศึกษาไว้ ดังนี้

อาสาฬห เกษมทรัพย์^{๑๒๓} ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม รวมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนของผู้ปกครองในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนชุมชนภูมิวิทยา ผลการศึกษาพบว่า จำนวนบุตรของผู้ปกครองที่มากกว่ามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนของผู้ปกครอง นอกจากนี้รายได้ของผู้ปกครอง การเป็นผู้นำท้องถิ่นของผู้ปกครอง และการติดต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐของผู้ปกครอง มีส่วนเกี่ยวข้องกับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนของผู้ปกครอง

สุจินต ดาววีระกุล^{๑๒๔} ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ตำแหน่งทางสังคมในหมู่บ้าน การรู้สึกตนมีความสำคัญต่อหมู่บ้าน การมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมในการพัฒนาในกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน ความต้องการเกียรติ การได้รับการชักจูงจากกรรมการหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน และพัฒนากรอำเภอ

สกนธ จันทรักษ^{๑๒๕} ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยบางประการที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล จังหวัดตรัง ผลการศึกษาพบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่ม การติดต่อกับพัฒนากร การได้รับฟังสื่อข่าวสาร การติดต่อกับผู้นำท้องถิ่น หรือการเคยเป็นผู้นำท้องถิ่นจะมีส่วนรวมในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล

วรรณา เจียรตันศิริกุล^{๑๒๖} ได้ศึกษาอิทธิพลของรายการโทรทัศน์ที่มีต่อความตระหนักในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชน ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาขึ้นไปมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความตระหนักในการ ส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการรับชมข่าวสารและรายการส่งเสริมความรู้ทั่วไปมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความตระหนักในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

^{๑๒๓} อาสาฬห เกษมทรัพย์. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนของผู้ปกครองในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๔. หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๒๔} สุจินต ดาววีระกุล. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ คณะสังคมสงเคราะห์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๗. หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๒๕} สกนธ จันทรักษ. ปัจจัยบางประการที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๘. หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๒๖} วรรณา เจียรตันศิริกุล. อิทธิพลของรายการโทรทัศน์ที่มีต่อความตระหนักในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๑. หน้า บทคัดย่อ.

ยุวดี สิทธิพาที^{๑๒๗} ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตร โครงการปฏิรูปที่ดินสาธารณะประโยชน์ดงเทพรัตน์ ตำบลดงดอน อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมมาก ได้แก่ จำนวนผลผลิตข้าว สมรรถภาพในการอ่าน สวนทัศนคติต่อการมีส่วนร่วม และโอกาสการมีส่วนร่วมเป็นตัวแปรที่อธิบายเพิ่มได้เป็นอันดับรองลงมา

ดารณี อารณพัฒนา^{๑๒๘} ศึกษาเรื่อง ความรู้และความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น ศึกษากรณีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เก็บข้อมูลจากประชาชน อ. เมือง อ. นครชัยศรี และอ. ดอนตูม จำนวน ๔๒๐ คน พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นในระดับปานกลาง และความแตกต่างในเรื่องอาชีพ แหล่งที่พักอาศัย การให้คุณค่าศิลปกรรม พฤติกรรมการรับข่าวสารก่อให้เกิดความแตกต่างกันเป็นเรื่องความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๑

ปรกณ พันธุ์^{๑๒๙} ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชาวเขาในกิจกรรมพัฒนาของหมู่บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลแคมปสน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษา ปรากฏว่า ชาวเขาร้อยละ ๕๖.๗๒ มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาในระดับต่ำ ร้อยละ ๓๑.๓๔ มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และร้อยละ ๑๑.๙๔ มีส่วนร่วมในระดับสูง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชาวเขาจะเข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการโดยตรงเท่านั้น ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการวางแผน ติดตามและการรับประโยชน์ ได้แก่ การเป็นผู้นำในหมู่บ้าน การได้รับข่าวสารและการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเสียสละทรัพยากร ได้แก่ การเป็นผู้นำในหมู่บ้านและการติดต่อกับเจ้าหน้าที่

วิไลพร สมบูรณ์ชัย^{๑๓๐} ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำอาสาพัฒนา ชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน มีส่วนร่วมอยู่ใน

^{๑๒๗} ยุวดี สิทธิพาที. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรโครงการปฏิรูปที่ดินสาธารณะประโยชน์ดงเทพรัตน์ ตำบลดงดอนอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๙. หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๒๘} ดารณี อารณพัฒนา. ความรู้และความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น : ศึกษากรณีพระปฐมเจดีย์. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๓. หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๒๙} ปรกณ พันธุ์. การมีส่วนร่วมของชาวเขาในกิจกรรมพัฒนา:ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลแคมปสน กิ่งอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๔. หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๓๐} อ้างแล้ว. หน้า ๑๑๐.

ระดับปานกลาง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมได้แก่ เพศ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น การมีตำแหน่งทางสังคมและการรับรู้ข่าวสาร

ชัยโรจน ธนสันติ^(๑๓๑) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษากรณีจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัย พบว่า กรรมการสภาตำบลส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระดับปานกลางผลการวิเคราะห์ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น สถานภาพในตำบล จำนวนพื้นที่ถือครองจำนวนครั้งของการได้รับข่าวสาร การเป็นกรรมการในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การได้รับการอบรมเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ระดับ ๐.๐๐๑ และรายได้ที่แตกต่างกันก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ระดับ ๐.๐๕

สถาพร อิทธิพงษ์^(๑๓๒) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ป่าชายเลน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอท่าใหม่ และกิ่งอำเภอนายอ จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการสภาตำบลมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในระดับปานกลาง และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุ จำนวนบุตร ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น อาชีพ สถานภาพในตำบล การมีตำแหน่งอื่นๆ ในชุมชน ประสบการณ์ที่ได้รับจากการอบรม ความรู้ การไขประโยชน์และการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชายเลน

อุดม แยมชื่นพงษ์^(๑๓๓) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่งน้ำ แม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า คณะกรรมการสภาตำบลมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์แหล่งน้ำ แม่น้ำท่าจีนในระดับน้อย การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ต่างๆ จำนวนพื้นที่ถือครองมีผลต่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนอกจากนี้ยังพบว่า อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง อาชีพหลัก รายได้ต่อปี ของ คณะกรรมการสภาตำบล มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน

^(๑๓๑) ชัยโรจน ธนสันติ. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรณีศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๕. หน้า ๑๑๓.

^(๑๓๒) อ่างแล้ว. หน้า ๑๖๔.

^(๑๓๓) อุดม แยมชื่นพงษ์. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่งน้ำท่าจีน ศึกษาเฉพาะกรณีแม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม . วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๗. หน้า บทคัดย่อ.

นงเยาว์ หลีกพันธุ์^{๑๓๔} ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในจังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ในจังหวัดจันทบุรีอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ สถานภาพทางสังคม การรับรู้ข่าวสาร เพศ จำนวนพื้นที่ทำกิน และลักษณะการถือครองที่ดิน

วิมลรัตน์ ศรีสิงห์^{๑๓๕} ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มสตรีกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มสตรีกาญจนบุรีมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง และปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมได้แก่ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ และการได้รับข่าวสาร

พรทิพย์ อังกุลดี^{๑๓๖} ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของสตรีผู้นำในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในจังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำสตรีมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การมีสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ความรู้ความเข้าใจและการได้รับข่าวสาร

อำภรณ์ ขางเกวียน^{๑๓๗} ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาปายาเลนชุมชน ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจสำคัญที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาปายาเลนชุมชน คือ การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน ความตระหนักถึงผลเสียของความเสื่อมโทรมของปายาเลนต่อชีวิตครอบครัว และการที่เพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้องชักชวนให้เข้าร่วมในการพัฒนาปายาเลนชุมชน ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาปายาเลนชุมชน คือ แรงจูงใจภายใน แรงจูงใจทางสังคม การเป็นสมาชิกกลุ่ม สถานภาพทางสังคม การรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากสื่อ อายุ สถานภาพสมรส และเพศ

นาคม ธีรสุวรรณจักร^{๑๓๘} ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา: อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่ม

^{๑๓๔} อ้างแล้ว. หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๓๕} วิมลรัตน์ ศรีสิงห์. การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มสตรี กาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๘. หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๓๖} พรทิพย์ อังกุลดี. การมีส่วนร่วมของสตรีผู้นำในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๙. หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๓๗} อำภรณ์ ขางเกวียน. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาปายาเลนชุมชน ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๖. หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๓๘} นาคม ธีรสุวรรณจักร. ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา ช อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๑. หน้า บทคัดย่อ.

ตัวอย่างสวนใหญ่เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับปานกลาง สำหรับผลการวิเคราะห์การค้นพบทางเดียว พบว่าอายุ ระยะเวลา ที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการให้คุณค่า ต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๑

ศุภรารณ ธรรมชาติ^{๑๓๙} ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง : กรณีศึกษา อำเภอละงู จังหวัดสตูล ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นขึ้นอยู่กับ เพศ อายุ อาชีพ ความคิดเห็นและการได้รับข่าวสาร

พิสันต ณะสารสมบูรณ์^{๑๔๐} ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชน ท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณีเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า อายุ ภูมิฐานะเดิม การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม

สุนทรา หลบภัย^{๑๔๑} ศึกษาเรื่อง จิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกของผู้ประกอบการค้าบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัย พบว่าผู้ประกอบการค้ามีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกในระดับปานกลาง โดยมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เนื่องจากตัวแปร อายุ ระดับการศึกษา ประเภทของผู้ประกอบการ และผู้ประกอบการค้ามีการปฏิบัติในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกในระดับต่ำ โดยมีการปฏิบัติในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เนื่องมาจากตัวแปรเพศ ระดับการศึกษา ภูมิฐานะเดิม บริเวณที่ขายสินค้า ประเภทของผู้ประกอบการ และการรับข้อมูลข่าวสาร ด้านการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวก

^{๑๓๙} ศุภรารณ ธรรมชาติ. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งกรณีศึกษาอำเภอละงู จังหวัดสตูล . วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๑. หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๔๐} พิสันต ณะสารสมบูรณ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณี เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี . วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๒. หน้า ๑๔๗.

^{๑๔๑} สุนทรา หลบภัย. จิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกของผู้ประกอบการค้าบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๓. ๑๒๔.

เอี่ยมพร พูนขวัญ^{๑๔๒} ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาของพระปฐมเจดีย์ : จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลาง และพบว่าการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านบุคคล ระยะเวลาที่พักอาศัย รายได้ ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พฤติกรรมการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วม คือ การขาดความรู้ และการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีบทบาทรวมในกิจกรรม การอนุรักษ์ได้อย่างถูกต้องตามโอกาสและเวลาที่เหมาะสม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยได้นำมาไขเป็นแนวทางในการตั้งสมมติฐานและกรอบแนวคิดในการวิจัยของผู้วิจัย เพื่อศึกษาหาระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

กรรณิการ์ โอมุณเ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์” พบว่า พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่มีความสามารถทรงคุณค่าในการพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เพราะประชาชนเห็นว่าพระสงฆ์น่าไว้วางใจ มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารและความกระตือรือร้นในการพัฒนาท้องถิ่น และเสนอว่า น่าจะได้สนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำทางความคิด เพื่อนำการพัฒนาชุมชน^{๑๔๓}

พินิจ ลาภรณานนท์ ได้ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ที่ดำเนินกิจกรรมสังคมพัฒนาในชุมชนต่างๆ ของภาคอีสานจากพระสงฆ์ใน ๓๘ วัด ๙ จังหวัด สรุปผลการศึกษาได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนามี ๔ ลักษณะ คือ

๑) บทบาทผู้ส่งเสริมการพัฒนา คือ พระสงฆ์เป็นผู้จัดหาทรัพยากรและบริหารโครงการกิจกรรมด้วยตนเองประชาชนเป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกโครงการซึ่งลักษณะนี้มีส่วนในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนน้อยมาก

๒) บทบาทผู้นำการพัฒนา โดยพระสงฆ์เป็นผู้คิดโครงการหรือติดต่อโครงการต่างๆ ให้เข้ามาดำเนินการประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมปรึกษาหารือบ้างและพบว่าพระสงฆ์มีบทบาทลักษณะนี้มากที่สุด

^{๑๔๒} อ้างแล้ว. หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๔๓} กรรณิการ์ โอมุณเ, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๖. บทคัดย่อ.

๓) บทบาทผู้ประสานงาน โดยชักนำความร่วมมือและสนับสนุนจากหลายๆ ฝ่ายในการพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการชักจูงประชาชนให้มีส่วนร่วมพัฒนาตนเองมากขึ้น แต่มักพบว่าประชาชนยังคงคล้อยตามผู้นำชุมชนและพระสงฆ์เป็นส่วนใหญ่

๔) บทบาทเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนการพัฒนาโดยมีประชาชนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาตนเองตั้งแต่การคิดโครงการ การดำเนินงานและการติดตามผลงาน ซึ่งลักษณะนี้พระสงฆ์มีบทบาทอยู่น้อยมาก^{๑๔๔}

มานิช ตัณขวนิชย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” พบว่า พระสงฆ์มีอิทธิพลและบทบาทต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เป็นเพราะวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับศาสนาพุทธมาโดยตลอดในส่วนรูปแบบการพัฒนาที่ชาวบ้านและผู้นำท้องถิ่นมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าควรทำเป็นรูปคณะกรรมการ โดยมีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ส่วนการพัฒนาที่ชาวบ้านต้องการคือ ด้านพัฒนาอาชีพและศีลธรรมมากกว่าพัฒนาทางด้านการศึกษาและสาธารณสุข^{๑๔๕}

สมชาย สุรชาติ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมการใช้สมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเองของชาวชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดอุบลราชธานี” ได้พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า พระสงฆ์สามารถแนะนำการใช้สมุนไพรแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี เพราะพระสงฆ์อยู่ในฐานะที่เป็นเชื่อถือศรัทธาของประชาชนมาโดยตลอด บทบาทในการส่งเสริมการใช้สมุนไพร เช่น การแจกพันธุ์พืชสมุนไพรให้ชาวบ้านไปปลูก พระสงฆ์อาจเป็นผู้นำในการปลูกสวนสมุนไพร และควรมีการเผยแพร่ความรู้ทางสาธารณสุขและการใช้สมุนไพรแก่พระสงฆ์ เป็นต้น ในการใช้สมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเองของชาวชนบท เห็นควรใช้สถานที่ของวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนอยู่แล้วในรูปของสหกรณ์ยา หรือคลังสมุนไพรประจำหมู่บ้าน อาจใช้วัดเป็นที่อบรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพร การผลิตบุคลากรทางแพทย์แผนโบราณ^{๑๔๖}

พรประภา กิจโกศล ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา” พบว่า พระสงฆ์ ดำเนินการพัฒนาประชาชนในชนบท โดยเป็นการพัฒนาจิตใจเป็นหลัก จัดตั้งโครงการ

^{๑๔๔} พินิจ ลาภธนานนท์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท”, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙). หน้า ๑๒๖-๑๒๗.

^{๑๔๕} มานิช ตัณขวนิชย์. รายงานการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๒๙. หน้า ๑๑๐.

^{๑๔๖} สมชาย สุรชาติ, “บทบาทของพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมการใช้สมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเองของชาวชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาศาสนาเปรียบเทียบ (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล). ๒๕๓๐. บทคัดย่อ.

รณรงค์ลดละอบายมุขและโครงการส่งเสริมเพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนได้แก่ โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการสหกรณ์ร้านค้าและโครงการออมทรัพย์ ประชาชนให้ความร่วมมือในทุกโครงการเนื่องจากเห็นว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อตนเองและหมู่บ้านโดยพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการ การปฏิบัติตามคำสอนทางพุทธศาสนาของประชาชนเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังจากที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนา พบว่าประชาชนมีการปฏิบัติตนดีขึ้นด้านการปฏิบัติกิจทางศาสนา การลดอบายมุขและการพัฒนาจิตใจ โดยยอมรับพระสงฆ์มีบทบาทต่อการปฏิบัติในทางที่ดี^{๑๔๗}

ภัทรพร สิริกาญจน ได้ทำการวิจัยเรื่อง “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโร ในการพัฒนาชุมชน” ได้กล่าวถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ ในแง่ของการพัฒนาที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องเหมาะสมกัน ซึ่งตามพุทธบัญญัติหรือพระวินัย พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติธรรม เผยแผ่พุทธธรรม และช่วยเหลือฆราวาสทั่วไปให้พ้นทุกข์ ตามความเหมาะสมและความสามารถ ในปัจจุบัน สภาพสังคมมีความซับซ้อนและประชาชนมีปัญหาชีวิตมากขึ้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทช่วยเหลือสังคมอย่างใกล้ชิดยิ่งกว่าแต่ก่อนและเป็นผู้แก้ปัญหาเกือบทุกเรื่องของชาวบ้าน เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาความยากจน เป็นต้น ดังนั้น พระสงฆ์ย่อมจะมีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคมและพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม และไม่จำเป็นจะต้องขัดแย้งกับพระวินัย จนขาดความเป็นสมณะ หากรัฐและคณะสงฆ์เข้าใจบทบาทและเห็นความสำคัญของพระนักพัฒนาอย่างถ่องแท้พระนักพัฒนาย่อมจะได้รับความสนับสนุนให้มีบทบาทช่วยเหลือสังคมอย่างกว้าง ขวางต่อไป^{๑๔๘}

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี” พบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานีมีบทบาทในการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาทั้ง ๓ ด้าน คือ ๑) การพัฒนาด้านวัตถุ พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทในการพัฒนาภายในบริเวณวัดเป็นหลัก เช่น การวัดวัดที่อำนวยความสะดวกแก่พระสงฆ์และญาติเจ้าวัดจัดการ ศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและบุคคลทุกวัยทุกระดับการจัดปลูกป่าบริเวณวัดเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ส่วนนอกวัดได้บริจาคเป็นเงินกองทุน การศึกษาหรือสมทบทุนอาหารกลางวันและสนับสนุนการก่อสร้างศาลาประชาคมในตำบลและหมู่บ้าน ๒) การพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้อบรมประชาชนใน

^{๑๔๗} พรประภา กิจโกศล, “บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอนามนสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการส่งเสริมการเกษตร, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๓๔). บทคัดย่อ.

^{๑๔๘} ภัทรพร สิริกาญจน, รายงานการวิจัยเรื่อง “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโร ในการพัฒนาชุมชน”, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๓๕). หน้า ๑๓๑.

การสวดมนต์รักษาศีลและแสดงธรรมเทศนาในวันพระรวมทั้งการแนะนำชักชวนให้ลดละเลิกอบายมุข ๓) การพัฒนาด้านสังคม พระสงฆ์ ส่วนใหญ่ได้ช่วยกระตุ้นจิตใจประชาชนให้ทำความดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ร่วมประชุม และให้ข้อเสนอแนะการทำงานแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างสามัคคีและความสงบสุขในชุมชน^{๑๔๙}

พระมหาไพสิทธิ์ สัตยาวัธ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท กรณีพระเทพสีมาภรณ์” โดยมีจุดมุ่งหมายศึกษาบทบาทในฐานะที่เป็นเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ในการ ใช้บทบาทสถานภาพของตนผลักดันให้คณะสงฆ์ในจังหวัดเข้ามาสนับสนุนงานพัฒนาของหน่วยงานต่างๆ ตามแนวทางในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ (มาตรา ๑๕ ตรี) พบว่า รูปแบบการพัฒนาของพระเทพสีมาภรณ์ เน้นเป้าหมายที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยใช้หลักการพัฒนาในรูปแบบของการให้การศึกษา เพื่อกระตุ้นให้คนได้รู้จักคิด รู้จักทำ และแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง วิธีการพัฒนาของท่านมุ่งเน้นให้สอดคล้องกับนโยบายของคณะสงฆ์และบ้านเมืองโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทในงานพัฒนาของท่านประกอบด้วย ๑) การเข้ากับคน ได้แก่ ความมีมนุษยสัมพันธ์ และความสามารถในการประสานงาน ๒) การเข้ากับงาน ได้แก่ ความมุ่งมั่นและเชื่อมั่นในตนเองสูง ๓) การเข้ากับแผน ได้แก่ ความฉลาดรอบรู้และรอบคอบในการประยุกต์งาน, จุดเด่นของงานพัฒนาอยู่ที่การประยุกต์หลักพุทธธรรมและวัฒนธรรมการประสานงานองค์กรและการไม่มีผลประโยชน์ส่วนตน ขณะที่จุดด้วยของงานพัฒนาอยู่ที่บุคลากรผู้รับสนองงานขาดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดและนโยบายที่จะนำมาปรับใช้รวมทั้งยังไม่มีการจัดตั้งองค์กรคณะสงฆ์ในการช่วยประสานงานพัฒนา^{๑๕๐}

พระมหาบุญเกิด มะพารมย์ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทย กรณีศึกษา : หลวงพ่อเม้า อีสสโร วัดป่าเลไลยก์และเครือข่าย จังหวัดบุรีรัมย์” ได้สรุปผลการศึกษาไว้ว่า การพัฒนาชุมชนชนบทของหลวงพ่อเม้า อีสสโร นั้น ท่านได้นำเอาหลักพุทธธรรมและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์บูรณาการให้เป็นองค์ความรู้ เป็นวัฒนธรรม เป็นบรรทัดฐานของชุมชนตามวิถีชีวิตของท้องถิ่น การพัฒนาและการบริหารชุมชนของท่านท่านนั้น ได้เน้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เพื่อนำไปสู่ภาคปฏิบัติ วิธีการทำงานเน้นแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านโดยยึดหลักธรรมชาติของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

^{๑๔๙} เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์, “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะ กรณีจังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕-๔๖.

^{๑๕๐} ไพสิทธิ์ สัตยาวัธ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสีมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๕๙.

ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จึงสามารถแก้ปัญหาและลดปัญหาต่างๆ ลงได้ ส่วนการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองตามหลักพุทธธรรม คือการพัฒนาจิตวิญญาณชาวชุมชนที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบนั้น ท่านก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยสติปัญญา ความเสียสละอดทน ตามศักยภาพของท่าน เพื่อนำชาวบ้านชุมชนและสังคมไปสู่สันติได้^{๑๕๑}

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถสรุปงานวิจัยได้ดังนี้ คือ บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน มีบทบาทในการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาทั้ง ๓ ด้าน คือ ๑) การพัฒนาด้านวัตถุ พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทในการพัฒนาภายในบริเวณวัดเป็นหลัก เช่น การรวบรัดที่อำนวยการประโยชน์แก่พระสงฆ์และคฤหัสถ์จัดการ ศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและบุคคลทุกวัยทุกระดับการจัดปลูกป่าบริเวณวัดเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ส่วนนอกวัดได้บริจาคเป็นเงินกองทุน การศึกษาหรือสมทบทุนอาหารกลางวันและสนับสนุนการก่อสร้างศาลาประชาคมในตำบลและหมู่บ้าน ๒) การพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้อบรมประชาชนในการสวดมนต์รักษาศีลและแสดงธรรมเทศนาในวันพระ รวมทั้งการแนะนำชักชวนให้ลดละเลิกอบายมุข ๓) การพัฒนาด้านสังคม พระสงฆ์ ส่วนใหญ่ได้ช่วยกระตุ้นจิตใจประชาชนให้ทำความดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ร่วมประชุม และให้ข้อเสนอแนะการทำงานแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างสามัคคีและความสงบสุขในชุมชน และตามพุทธบัญญัติหรือพระวินัย พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติธรรม เผยแผ่พุทธธรรม และช่วยเหลือชาวบ้านทั่วไปให้พ้นทุกข์ ตามความเหมาะสมและความสามารถ

๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย

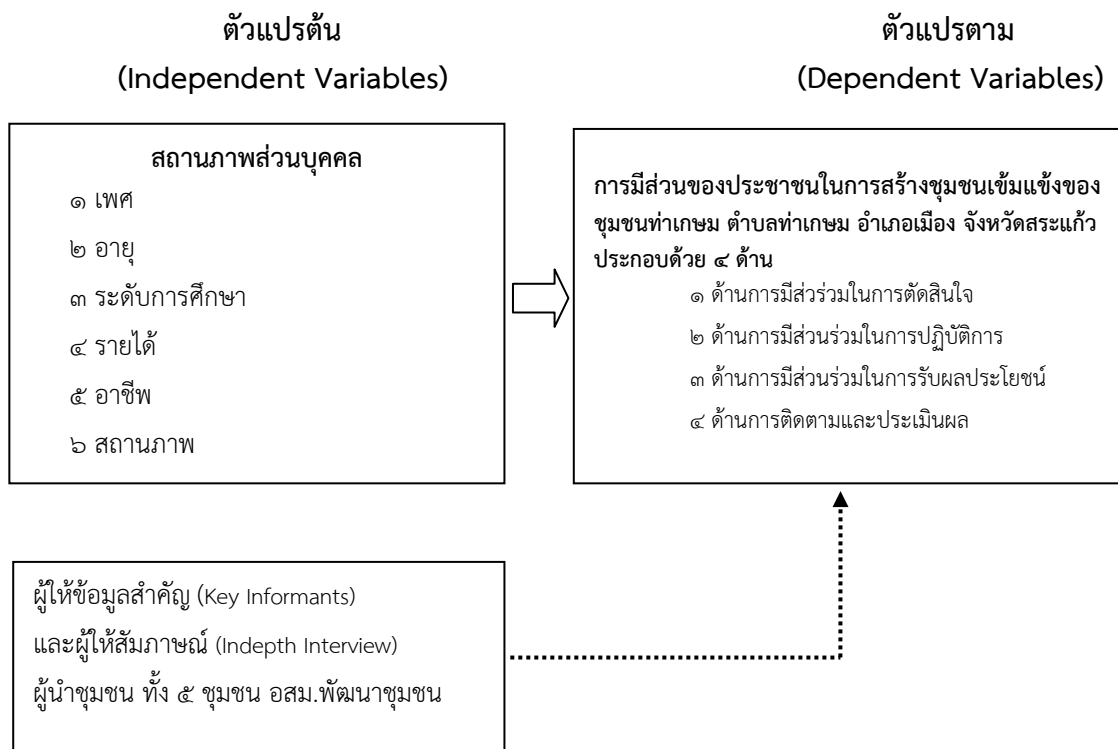
งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ และสถานภาพของบิดา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ และด้านการติดตามและประเมินผล ดังแผนภาพที่ ๒.๒

^{๑๕๑}

บุญเกิด มะพารมย์, “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทย กรณีศึกษา : หลวงพ่อเม้า อีสโร วัดป่าเลไลยก์ และเครือข่ายจังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) แบบ Consequential โดยดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณก่อนแล้วจึงทำการวิจัยเชิงคุณภาพ กล่าวคือ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยทำการวิจัยแบบเลือกกรณีศึกษา (Case Study) และใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) กับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งในส่วนแรกจะทำการวิจัยเชิงปริมาณ (Empirical analysis) เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในเชิงประจักษ์ข้อมูล และวิเคราะห์ให้ทราบถึงเหตุผลที่มีส่วนสัมพันธ์กันกับข้อมูลในเชิงคุณภาพ และอุดช่องจุดด้อยของข้อมูลเชิงคุณภาพ ส่วนที่สอง จะทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาอย่างครบถ้วน พร้อมกันนั้น ในการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลบุคคลเชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะได้ (Analytic induction) ดังนั้น เพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามระเบียบวิธีการ ผู้วิจัยจะนำเสนอวิธีการวิจัยประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

(๑) **วิจัยเชิงปริมาณ** (Quantitative Research) เชิงสำรวจ (Survey Research) ข้อมูลสถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

(๒) **วิจัยเชิงคุณภาพ** (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการสัมภาษณ์บุคคลแบบเจาะลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับการ

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยดำเนินการให้สอดคล้องกับปัญหาและครอบคลุมความคิดการวิจัยตาม ขั้นตอนต่อไปนี้

๓.๑.๑ การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๑.๒ การรวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑) การวิจัยวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research)

๒) การค้นคว้ารวบรวมข้อมูล ด้านการการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๓.๑.๓ วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอ โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor analysis) และวิธีวิเคราะห์เนื้อหา

๓.๑.๔ สรุปผลการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว เป็นไปได้สำหรับนำไปใช้กับองค์การอื่นๆ

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาถึงประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

๑) **งานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)** โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามที่มีคำถามครอบคลุมวัตถุประสงค์ของงานวิจัย กล่าวคือมุ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจัดเป็นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) โดยผู้วิจัยจะใช้การวิจัยเชิงสำรวจจากกลุ่มประชากร ข้อมูลที่รวบรวมได้จะได้นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติเบื้องต้น

การกำหนดขอบเขตการวิจัย การศึกษาเอกสารด้านเนื้อหาการวิจัยและบุคคลที่มีส่วนได้เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ดังกล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า การจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องหรือมีความเป็นไปได้ ผู้ให้ข้อมูลควรจะต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือทราบเกี่ยวกับการดำเนินงาน และใช้วิธีการประสานงานกับชุมชน เพราะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและทราบว่ากลุ่มเป้าหมายที่มีการทำกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมและมีการรับรู้การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเป็นผู้ช่วยในการประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายนั้น เพื่อการรวบรวมข้อมูล สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

๑) **ประชากร** ที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้นำชุมชน อสม. พัฒนาชุมชนและประชาชนในชุมชนท่าเกษมทั้ง ๕ ชุมชน จำนวน ๓,๓๑๑ คน อายุระหว่าง ๑๘-๗๐ ปี ทั้งชายและหญิง เป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

๒) กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้นำชุมชน อสม. พัฒนาชุมชนและประชาชนในชุมชนท่าเกษมทั้ง ๕ ชุมชน จำนวน ๓,๓๑๑ คน อายุระหว่าง ๑๘-๗๐ ปี ทั้งชายและหญิง เป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำการวิจัยโดยสุ่มตัวอย่างประชาชนทั้งชายและหญิงจำนวน ซึ่งได้ ๓๔๑ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) และเพื่อเป็นการป้องกันการสูญหายและอัตราการตอบกลับ

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากร ชุมชนท่าเกษม ปี ๒๕๕๗

จำนวนประชากร ชาย/หญิง				กลุ่มตัวอย่าง
ชุมชนย่อยที่ ๑	๒๙๕	๓๒๘	๖๒๓	๖๘
ชุมชนย่อยที่ ๒	๓๑๑	๓๒๕	๖๓๖	๖๘
ชุมชนย่อยที่ ๓	๓๕๔	๓๗๘	๗๓๒	๖๙
ชุมชนย่อยที่ ๔	๓๓๘	๓๕๔	๖๙๒	๖๘
ชุมชนย่อยที่ ๕	๓๐๘	๓๒๐	๖๒๘	๖๘
รวมทั้งหมด		๓,๓๑๑ คน	๓๔๑ คน	

๓) กลุ่มตัวอย่างการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกนายกเทศมนตรีตำบลท่าเกษม ประธานชุมชนทั้ง ๕ ชุมชน และประชาชนส่วนหนึ่งรวมจำนวน ๙ คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยในขั้นนี้ เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยการกำหนดคุณสมบัติ ประกอบด้วย

๑) นายวิเชียร สุคนธประทีป ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๒) นายมังกร แก้วพัฒน์ ตำแหน่ง ประธานสภาเทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๓) นายณรงค์ พิธา ตำแหน่ง สมาชิกสภาเทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๔) นายบุญโฮม บุญโต ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๑ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๕) นายชาญณรงค์ โฉมเฉลา ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๒ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๖) นางพะเยาว์ บุญสร้าง ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๓ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๗) นายพิชิต แผลงกาย ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๔ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๘) นายวินัย จำจด ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๕ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๙) นายชูวิทย์ ศิริวงษ์ ตำแหน่ง อสม.ชุมชนย่อยที่ ๑ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” ผู้ศึกษาได้ทำการกำหนดเครื่องมือการวิจัยไว้ ๒ แบบ คือ

๑. เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ (Questionnaire)

๒. เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Interview)

๑. เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ (Questionnaire)

๑) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือในการสอบถาม

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไข

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล กับกลุ่มตัวอย่าง

๒) ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้น ตามกรอบของการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้วรวมทั้งศึกษาปัญหาและแนวทาง เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)^๑ มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

^๑ สุวรรีย์ ศิริโกศาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓๙ - ๑๔๐.

- ๕ หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
- ๔ หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
- ๓ หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
- ๒ หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
- ๑ หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การตรวจสอบความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกให้ประชากร ที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มประชากร ที่จะทำการศึกษจำนวน ๓๐ คน เพื่อทดสอบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเข้าใจคำถามในแบบสอบถามอย่างชัดเจนหรือไม่ เมื่อมีข้อบกพร่องก็จะได้ทำการแก้ไขให้ถูกต้องแล้วจึงนำแบบสอบถามแจกให้กับประชากรที่จะทำการศึกษา ดังที่ได้กำหนดไว้แล้วในส่วน of ประชากร ที่ทำการศึกษา

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๓) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือ ที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑. ผศ.ดร.ชัยยันต์ ชีโนกุล อาจารย์พิเศษ ประจำภาคหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ สังวรวรรณ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ดร.เดชา กัปโก อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ดร.ภททิยา กฤษณะพันธุ์ อาจารย์พิเศษประจำหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ จังหวัดสระแก้ว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. อาจารย์ผดุง วรรณทอง อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)^๒

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๓ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๗๑

๔. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัยต่อไป

๒. เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ

วิจัยเชิงคุณภาพ (Interview) แบบสัมภาษณ์เป็นงานวิจัยสนับสนุน ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โดยนำแนวทางการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมาและผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญซึ่งได้พิจารณาความถูกต้องและความเที่ยงตรง ความชัดเจนของการใช้ภาษา ครอบคลุมเนื้อหา หัวข้อที่จะวิจัย และหลังจากที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการแก้ไขปรับปรุงให้มีความเหมาะสม ชัดเจนด้วยสำนวนภาษา ครอบคลุมด้วยเนื้อหาตามที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทั้งจะได้นำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย และนำมาวิเคราะห์ถึงลักษณะปัญหา และแนวทางแก้ไข โดยแนวทางการสัมภาษณ์ คือ

ส่วนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ คำถาม

๑) ท่านคิดว่าการรับฟังความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งมีความสำคัญอย่างไร?

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓ - ๒๔๔.

^๓ Cronbach, Lee J. *Essentials of psychological testing*, 4 th ed., (New York: Harper & Row, 1971), p.67.

๒) ท่านเห็นว่าการมีส่วนร่วมในด้านสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไรบ้าง?

๓) ท่านคิดว่าการสร้างจิตอาสาในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็งมีความหมาย และความสำคัญอย่างไร?

๔) ท่านคิดว่าอะไรคือผลประโยชน์สูงสุดกับการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนในชุมชนของท่าน?

๕) ท่านมีการประเมินผลที่ได้จากการมีส่วนร่วมของการสร้างชุมชนเข้มแข็งในด้านใดบ้าง และมีแนวทางในการ พัฒนาต่อไปอย่างไร?

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑.การรวบรวมเอกสาร ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๒. ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามและขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากนั้นจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้ นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

การสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) จึงมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

๑) ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียงเตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒) ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง ในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่า

ข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นงานวิจัยหลัก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) เป็นหลักโดยการดำเนินการขั้นแรก คือ นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้ นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสำรวจ (Editing) แล้วดำเนินการลงรหัสตามคู่มือการลงรหัส (Code Book) หลังจากนั้นได้มีการตรวจสอบแบบสำรวจ เพื่อความถูกต้องอีก ๑ ครั้ง แล้วจึงดำเนินการถ่ายรหัสทั้งหลายลงในแบบฟอร์มถ่ายข้อมูล (Transfer Sheet) บรรจุข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์และวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าทางสถิติ โดยมีช่วงค่าเฉลี่ยและการแปลความหมายดังนี้^๔

ค่าเฉลี่ยระหว่าง หมายถึง

๔.๕๐-๕.๐๐ ระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด

๓.๕๐-๔.๔๙ ระดับการมีส่วนร่วมมาก

๒.๕-๓.๔๙ ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง

๑.๕๐-๒.๔๙ ระดับการมีส่วนร่วมน้อย

๑.๐๐-๑.๔๙ ระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาความคิดเห็นของบุคลากร ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตามโดยใช้การประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เสนอข้อมูลดังนี้^๕

^๔ ชุศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

^๕ สุขชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, การใช้สถิติในการวิจัยอย่างถูกต้องและได้มาตรฐานสากล, (กรุงเทพมหานคร : เพ็ญฟ้า พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕๔.

๑) สถานภาพส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว ใช้การวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation)

๓) ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด นำมาจัดกลุ่มคำตอบวิเคราะห์รายข้อวิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

๓) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

๔) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมายเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ ๒ รูปแบบ คือ

๑. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระที่จะอธิบายแนวความคิดของตัวเองอย่างเสรี ซึ่งใช้กับผู้สัมภาษณ์ที่มีเวลาให้กับการสัมภาษณ์

๒. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งใช้กับผู้สัมภาษณ์ที่มีเวลาน้อย

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

(๑) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากพระไตรปิฎก หนังสือ เอกสาร วารสาร บทความ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี การบริหารจัดการ และหลักบริหารจัดการ นักวิชาการ ตลอดจนข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมโดย หน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ ตลอดจนบริการค้นหาข้อมูลภายใต้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว และออกแบบสัมภาษณ์ให้ตรงกับวัตถุประสงค์เพื่อสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป

(๒) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนประชากรกลุ่มเป้าหมายที่จะได้ข้อมูลมาศึกษาวิจัยโดยแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview Guide) ให้ตรงกับกลุ่มศึกษาที่ต้องการ

(๓) ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ จำนวนอย่างน้อย ๕ ท่าน เช่น ผู้ทรงคุณวุฒิมีความรู้ ความชำนาญในการตรวจเครื่องมือการวิจัยว่ามีความเที่ยงตรง และสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลได้หรือไม่

(๔) ติดต่อขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือขออนุญาตและความร่วมมือถึงผู้เชี่ยวชาญให้ข้อมูลผู้ที่จะเข้าสัมภาษณ์เก็บข้อมูล

(๕) นำส่งหนังสือขออนุญาต ขอความร่วมมือถึงผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่จะเข้าสัมภาษณ์เก็บข้อมูลอันเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยกำหนดวันที่จะไปขอเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

(๖) ดำเนินการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเองพร้อมด้วยผู้ช่วยวิจัย

(๗) รวบรวมตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วนำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลหาประเด็นความสอดคล้องเพื่อค้นหารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว รวมทั้งการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเองตามระเบียบวิธีการวิจัยตามประเด็นวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาแบบ (Content Analysis) ซึ่งเป็นเครื่องมือและเทคนิควิธีการวิจัยที่เหมาะสมกับบริบทของข้อมูล หรือมีความเกี่ยวข้องกับข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ การวิเคราะห์เนื้อหาโดยสรุปเมื่อใช้การวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทางการวิจัยที่ทำการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการนำเสนอเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

- (๑) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล
- (๒) อ่าน ทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกตและตั้งประเด็น
- (๓) พรรณนา แยกแยะลดสัดส่วนข้อมูล (Data Reduction) และให้รหัส (Coding) และตีความข้อมูลจัดหมวดหมู่หาความเหมือนความต่างและความเชื่อมโยงกับบริบท
- (๔) สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นความเรียง และรายงานผลการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ๑) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๒) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว และ ๓) เพื่อศึกษาความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้นำเสนอ ผลวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยายโดยแบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ ผลวิเคราะห์สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ส่วนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ส่วนที่ ๔ ความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ส่วนที่ ๕ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ส่วนที่ ๑ ผลวิเคราะห์สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนร้อยละของข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๒๖	๓๖.๙๖
หญิง	๒๑๕	๖๓.๐๔
อายุ		
ต่ำกว่า ๓๐ ปี	๕๒	๑๕.๒๕
๓๑-๖๐ ปี	๒๐๑	๕๘.๙๔
๖๑ ปีขึ้นไป	๘๘	๒๕.๘๑
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒๓๘	๖๙.๗๙
ปริญญาตรี/เทียบเท่า	๖๗	๑๖.๖๕
สูงกว่าปริญญาตรี	๓๖	๑๐.๕๖
รายได้/เดือน		
ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๑๐๑	๒๙.๖๒
๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท	๑๒๓	๓๖.๐๗
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๘๕	๒๔.๙๒
มากกว่า ๑๕,๐๐๑ บาท	๓๒	๙.๓๙
อาชีพ		
ราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๕๑	๑๔.๙๖
รับจ้าง	๑๖๙	๔๙.๕๖
ค้าขาย	๕๗	๑๖.๗๑
ธุรกิจส่วนตัว	๑๓	๓.๘๑
อื่น ๆ	๕๑	๑๔.๙๖
รวม	๑๕๐	๑๐๐
สถานภาพ		
โสด	๕๗	๑๖.๗๑
สมรส	๑๗๕	๕๑.๓๒
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	๑๐๙	๓๑.๙๗

รวม	๓๔๑	๑๐๐
-----	-----	-----

จากตาราง ๔.๑ พบว่า เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๐๔ และเป็นเพศชาย จำนวน ๑๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙๖

อายุ มีอายุระหว่าง ๓๑-๖๐ ปี จำนวน ๒๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๙๔ รองลงมา มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๘๑ และมีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๒๕

ระดับการศึกษา มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๗๙ รองลงมา มีการศึกษาระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า จำนวน ๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖๕ และสุดท้าย มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๕๖

รายได้ต่อเดือน มีรายได้ระหว่าง ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ ต่อเดือน จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐๗ มีรายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๖๒ มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๙๒ และสุดท้ายมีรายได้มากกว่า ๑๕,๐๐๑ จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๓๙

อาชีพ มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๕๖ มีอาชีพค้าขาย จำนวน ๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗๑ มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และอาชีพอื่นๆ จำนวน ๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๙๖ สุดท้าย มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๘๑

สถานภาพ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๑๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๓๒ ไม่มีสถานภาพหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ จำนวน ๑๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๓๒ สุดท้ายมีสถานภาพโสด จำนวน ๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗๑

ส่วนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยรวม

(n=๓๔๑)

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษมตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
๑. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	๓.๗๗	๐.๖๐	มาก
๒. ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	๔.๑๗	๐.๕๕	มาก
๓. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	๓.๙๓	๐.๖๖	มาก
๔. ด้านการประเมินผล	๔.๑๔	๐.๗๗	มาก
รวม	๔.๐๐	๐.๖๕	มาก

จากตาราง ๔.๒ พบว่า มีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้วโดยรวม อยู่ในระดับมาก =๔.๐๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ อยู่ในระดับมาก =๔.๑๗ มีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการประเมินผล อยู่ในระดับมาก =๔.๑๔ มีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมาก =๓.๙๓ และสุดท้ายมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก =๓.๗๗

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

(n=๓๔๑)

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
๑.ท่านได้ร่วมกับชุมชนในการริเริ่ม กำหนด เสนอ โครงการ และแผนงานต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเข้มแข็งท่าเกษม	๓.๗๒	.๘๑	มาก
๒.ท่านได้เข้าร่วมประชุมที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือ กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนท่าเกษม	๔.๐๕	.๘๕	มาก
๓.ท่านมีส่วนร่วมในการสำรวจปัญหาและความต้องการของพื้นที่ในการ เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม	๔.๐๑	.๑๑	มาก
๔.ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอสภาพปัญหาและความต้องการของพื้นที่ชุมชนท่าเกษม	๓.๙๗	.๒๓	มาก
๕.ความต้องการของท่านหรือชุมชนได้รับการบรรจุใน โครงการหรือกิจกรรม ของชุมชนท่าเกษม	๓.๐๙	๑.๐๑	ปานกลาง
รวม	๓.๗๗	๐.๖๐	มาก

จากตาราง ๔.๓ พบว่ามีระดับคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก = ๓.๗๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับคิดเห็นต่อ ท่านได้เข้าร่วมประชุมที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือ กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนท่าเกษม อยู่ในระดับมาก = ๔.๐๕ มีระดับคิดเห็นต่อท่านมีส่วนร่วมในการสำรวจปัญหาและความต้องการของพื้นที่ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษมอยู่ในระดับมาก = ๔.๐๑ และสุดท้ายมีระดับคิดเห็นต่อความต้องการของท่านหรือชุมชนได้รับการบรรจุใน โครงการหรือกิจกรรม ของชุมชนท่าเกษม อยู่ในระดับปานกลาง = ๓.๐๙

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

(n=๓๔๑)

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
๑.ท่านได้เข้าร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการหรือกิจกรรมที่ชุมชนจัดทำขึ้น ของชุมชนเข้มแข็งท่าเกษม	๔.๑๐	.๘๒	มาก
๒.ท่านได้เข้าร่วมเป็นกรรมการในการดำเนินงานตามแผนงานหรือโครงการ ตามแผนพัฒนาของชุมชนท่าเกษม	๓.๗๖	.๙๖	มาก
๓.ท่านได้เข้ามาร่วมหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานของชุมชนท่าเกษมให้เกิดความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล	๔.๑๑	.๐๒	มาก
๔.ท่านได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารงานของชุมชนท่าเกษม	๔.๓๖	.๕๒	ดีมาก
๕.ความต้องการของท่านหรือชุมชนได้รับการบรรจุในโครงการหรือกิจกรรม ของชุมชนท่าเกษม	๔.๐๐	.๗๑	มาก
๖.ท่านได้ร่วมบริจาคเงินให้แก่ชุมชนในพื้นที่ เพื่อนำไปพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง	๔.๗๑	.๒๘	ดีมาก
รวม	๔.๑๗	๐.๕๕	มาก

จากตาราง ๔.๔ พบว่า มีระดับคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ อยู่ในระดับมาก =๔.๑๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับคิดเห็นต่อท่านได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารงานของ ชุมชนท่าเกษม อยู่ในระดับมาก =๔.๓๖ มีระดับคิดเห็นต่อท่านได้ร่วมบริจาคเงินให้แก่ชุมชนในพื้นที่ เพื่อนำไป พัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง อยู่ในระดับมาก =๔.๗๑ และสุดท้ายพบว่าท่านได้เข้าร่วมเป็นกรรมการในการดำเนินงานตามแผนงานหรือโครงการ ตามแผนพัฒนาของชุมชนท่าเกษม อยู่ในระดับมาก =๓.๗๖

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

(n=๓๔๑)

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
๑. ท่านมีส่วนร่วมในเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในการออกแรงในการพัฒนา ของชุมชนท่าเกษม	๔.๐๔	.๘๑	มาก
๒.ในพื้นที่ได้จัดทำแผนงาน/โครงการที่เกี่ยวกับ งาน ด้านสาธารณูปโภคงานด้านการศาสนา และงานด้านการศึกษา ให้กับประชาชนในชุมชน	๓.๙๓	.๘๑	มาก
๓.ในพื้นที่ได้จัดทำแผนงาน/โครงการที่มีลักษณะ เป็นวัตถุสิ่งของ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภคให้กับชุมชน	๓.๗๖	.๘๑	มาก
๔.การมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จำเป็นต้องมีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในชุมชนอย่างจริงจัง	๓.๙๒	.๓๑	มาก
๕. การสร้างผลประโยชน์และการกระจายผลประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชน ทำให้ชุมชนนั้นๆ พึ่งตนเองได้ ของชุมชนท่าเกษม	๔.๐๑	.๕๖	มาก
รวม	๓.๙๓	๐.๖๖	มาก

จากตาราง ๔.๕ พบว่ามีระดับคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก =๓.๙๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับคิดเห็นต่อท่านมีส่วนร่วมในเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในการออกแรงในการพัฒนา ของชุมชนท่าเกษม อยู่ในระดับมาก =๔.๐๔ มีระดับคิดเห็นต่อ การสร้างผลประโยชน์และการกระจายผลประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชน ทำให้ชุมชนนั้นๆ พึ่งตนเองได้ ของชุมชนท่าเกษม อยู่ในระดับมาก =๔.๐๑ และสุดท้าย ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับคิดเห็นต่อ ในพื้นที่ได้จัดทำแผนงาน/โครงการที่มีลักษณะ เป็นวัตถุสิ่งของ เช่น ได้แก่ เครื่องอุปโภคบริโภคให้กับชุมชน อยู่ในระดับมาก =๓.๗๖

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการประเมินผล

(n=๓๔๑)

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการประเมินผล	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
๑.ท่านมีส่วนร่วมในการควบคุมการใช้งบประมาณพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ของ ชุมชนเข้มแข็งท่าเกษม	๔.๐๕	.๘๘	มาก
๒.ท่านมีส่วนร่วมในการประสานงานในการดำเนินโครงการเพื่อให้บรรลุผล สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม	๔.๐๒	.๘๒	มาก
๓.ท่านมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสของ ชุมชนท่าเกษม ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งมากเพียงใด	๔.๑๑	.๓๑	มาก
๔.ท่านมีส่วนร่วมในการควบคุมการใช้งบประมาณพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ของ ชุมชนท่าเกษม	๔.๓๒	.๙๘	มาก
๕.ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามโครงการ/ กิจกรรม ที่ปรากฏในแผนพัฒนาชุมชนของชุมชนท่าเกษม	๔.๑๘	.๘๔	มาก
รวม	๔.๑๔	๐.๗๗	มาก

จากตาราง ๔.๖ พบว่า มีระดับคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการประเมินผลอยู่ในระดับมาก =๔.๑๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับคิดเห็นต่อท่านมีส่วนร่วมในการควบคุมการใช้งบประมาณพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ของ ชุมชนท่าเกษม อยู่ในระดับมาก =๔.๓๒ รองลงมาผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับคิดเห็นต่อท่านมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามโครงการ/ กิจกรรม ที่ปรากฏในแผนพัฒนาชุมชนของชุมชนท่าเกษม อยู่ในระดับมาก =๔.๑๘ และสุดท้ายผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับคิดเห็นต่อท่านมีส่วนร่วมในการประสานงานในการดำเนินโครงการเพื่อให้บรรลุผล สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม อยู่ในระดับมาก =๔.๐๒

ส่วนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๓.๑ ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการร่วมแสดงออกความคิดเห็น

ปัญหาและอุปสรรคด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม มีความต้องการหรือเป้าหมายที่เสนอเข้าที่ประชุมแล้วยังขาดการนำไปจัดกิจกรรมหรือบรรจุเข้าไว้ในแผนการพัฒนา การรับรู้ของประชาชนยังเข้าไม่ถึงข่าวสารข้อมูลต่างๆขององค์กรยังไม่กระจายในการรับทราบข้อมูลการพัฒนายังไม่ครอบคลุมทุกด้านโดยเฉพาะในด้านสังคมถือว่าเป็นปัญหาหลักของชุมชนส่วนมากการแก้ปัญหา มักจะเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุในหลายภาคส่วนยังแก้ปัญหาแบบเดิมไม่ค่อยมีการริเริ่มสิ่งใหม่เท่าใดนักการสั่งการยังเป็นลักษณะรูปรวยคือสั่งจากข้างบนลงมาการออกเสียงประชามติเป็นเหมือนรูปแบบเฉยๆไม่ค่อยได้ผล การบริการด้านต่างๆยังไม่ทั่วถึงกับการให้บริการไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข

ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา ควรมีการจัดกิจกรรมโดยนำความคิดเห็นหรือประชาพิจารณาของประชาชนในชุมเข้ามาสร้างเป็นกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน ในการพัฒนาส่วนใหญ่เห็นว่าควรให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมให้มากกว่านี้โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้จากการทำประชามติในแต่ละครั้งมาปฏิบัติอย่างจริงจัง

๓.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการร่วมแสดงออกในการรวมดำเนินการ

ปัญหาและอุปสรรคด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม โดยการบริหารงานในคณะกรรมการเพราะบางครั้งการเข้าร่วมเป็นกรรมการในการดำเนินงานตามแผนงานหรือโครงการ ตามแผนพัฒนาของชุมชนท่าเกษม ยังไม่เป็นไปตามแผนเท่าที่ควร การมีส่วนร่วมในการดำเนินการในส่วนต่างของการบริหารองค์การการมีส่วนร่วมยังมีน้อยมากการบริหารยังเป็นคนกลุ่มเดียวเข้าไปรับทราบของประชาชนยังไม่มากการแสดงออกต่างๆยังไม่ได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม โดยการบริหารงานในคณะกรรมการเพราะบางครั้งการเข้าร่วมเป็นกรรมการในการดำเนินงานตามแผนงานหรือโครงการ ตามแผนพัฒนาของชุมชนท่าเกษม ยังไม่เป็นไปตามแผนเท่าที่ควร ชุมชนควรจัดให้มีการดำเนินการแต่งตั้งอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร และมีการประชุมเนืองนิตย์ เพื่อประโยชน์ต่อการสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง และควรดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม โปร่งใสตรวจสอบได้ในการบริหารทุกๆด้าน

๓.๓ ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้าน การร่วมแสดงออกในการร่วมรับผลประโยชน์

ปัญหาและอุปสรรคด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ในพื้นที่ยังไม่มีการจัดทำแผนงาน/โครงการที่มีลักษณะ เป็นวัตถุประสงค์ของ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภคให้กับชุมชน การรับผลประโยชน์ยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงในหลายมิติโดยเฉพาะสังคมความเป็นอยู่ยังไม่ได้รับการดูแลอย่างจริงจัง ด้านสาธารณสุข วัฒนธรรมองค์กร ด้านสาธารณูปการต่างๆถนนไฟฟ้าปัญหาต่างยังไม่ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม โดยจัดทำแผนงาน/โครงการที่มีลักษณะ เป็นวัตถุประสงค์ของ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภคให้กับชุมชน

๓.๔ ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้าน การร่วมแสดงออกในการร่วมประเมิณผล

ปัญหาและอุปสรรคด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ยังขาดการมีส่วนร่วมในการประสานงานในการดำเนินโครงการเพื่อให้บรรลุผล สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม การประเมินผลในแต่ละครั้งต่อผลงานต่างๆของผู้บริหารชุมชนมีน้อยมากการประเมินในส่วนต่างๆไม่ค่อยได้รับการยอมรับในส่วนที่เป็นการทำประชาพิจารณ์มักไม่ค่อยได้นำมาประเมินผลงานต่างๆ

ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ควรสร้างการมีส่วนร่วมในการประสานงานในการดำเนินโครงการเพื่อให้บรรลุผล สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม โดยการสร้างกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ พร้อมกับจัดทำแผนงาน/โครงการ เพื่อดำเนินงานให้ชุมชนเข้มแข็ง ในการบริหารงานในแต่ละส่วนควรปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการบริการประชาชนในครั้งต่อไปต้องให้ผู้ที่มีผลประโยชน์ได้แสดงออกอย่างเต็มที่

ส่วนที่ ๔ ความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

การศีกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” การศีกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัย

แบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) แบบ Consequential โดยดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณก่อนแล้วจึงทำการวิจัยเชิงคุณภาพ กล่าวคือ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยทำการวิจัยแบบเลือกกรณีศึกษา (Case Study) และใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) กับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งในส่วนแรกจะทำการวิจัยเชิงปริมาณ (Empirical analysis) เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในเชิงประจักษ์ข้อมูล ส่วนที่สอง จะทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาย่างครบถ้วน พร้อมกันนั้น ในการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลบุคคลเชิงลึก(In-depth Interview) เกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะได้ (Analytic induction) ดังนั้น ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษา โดยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงาน

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือก นายกเทศมนตรีตำบลท่าเกษม ประธานชุมชนทั้ง ๕ ชุมชน และประชาชนส่วนหนึ่งรวมจำนวน ๙ คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยในขั้นนี้ เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive.Selection) โดยการกำหนดคุณสมบัติ ประกอบด้วย

๑) นายวิเชียร สุคนธประทีป ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๒) นายมังกร แก้วพัฒน์ ตำแหน่ง ประธานสภาเทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๓) นายณรงค์ พิธา ตำแหน่ง สมาชิกสภาเทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๔) นายบุญโฮม บุญโต ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๑ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๕) นายชาญณรงค์ โฉมเฉลา ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๒ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๖) นางพะเยาว์ บุญสร้าง ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๓ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๓) นายพิชิต แผลงกาย ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๔ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๔) นายวินัย จำจด ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๕ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๕) นายชูวิทย์ ศิริวงษ์ ตำแหน่ง อสม.ชุมชนย่อยที่ ๑ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ถึงการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม โดยแยกประเด็นได้ดังต่อไปนี้

๑) ท่านคิดว่าการรับฟังความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีความสำคัญอย่างไร?

ในฐานะที่เป็นผู้บริหารการรับฟังความคิดเห็นในการที่ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในแต่ละส่วนงานมีความจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริการสาธารณะเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ทางผู้ที่มีส่วนร่วมที่จะต้องจัดทำให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ทางเทศบาลได้ตั้งเป้าไว้ไม่ว่าจะเป็นโครงการต่างที่เทศบาลตั้งเป้าในแต่ละปีงบประมาณ พยายามให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมสงเคราะห์ก็พยายามเข้าไปดูแลให้การบริการแก่ผู้ด้อยโอกาสไม่ว่าจะเป็นด้านการดูแลผู้สูงอายุให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นการช่วยเหลือผู้ด้วยโอกาสให้ได้การดูแลที่เหมาะสมด้านสาธารณสุขก็ให้ความสนใจในสุขภาพของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดีเอาใจใส่สุขภาพของประชาชนในชุมชนในส่วนของการสาธารณสุขประโยชน์ต่างก็ให้ความสนใจในเรื่องของการอำนวยความสะดวกอย่างเป็นระบบและอย่างเต็มกำลัง

การรับฟังความคิดเห็นในการที่ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในแต่ละส่วนงานมีความจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริการสาธารณะเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ทางผู้ที่มีส่วนร่วมที่จะต้องจัดทำให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ทางเทศบาลได้ตั้งเป้าไว้ไม่ว่าจะเป็นโครงการต่างที่เทศบาลตั้งเป้าในแต่ละปีงบประมาณ พยายามให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นด้านการให้บริการแก่ประชาชนถือเป็นหัวใจของการบริหาร การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนจึงเป็นสิ่งจำเป็น ในส่วนของสาธารณสุขประโยชน์ต่างก็ให้ความสนใจในเรื่องของการอำนวยความสะดวกอย่างเป็นระบบและอย่างเต็มกำลัง การบริการแก่ผู้ด้อยโอกาสไม่ว่าจะเป็นด้านการดูแลผู้สูงอายุให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นการช่วยเหลือผู้ด้วยโอกาสให้ได้การดูแลที่เหมาะสมด้านสาธารณสุขก็ให้ความสนใจในสุขภาพของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดี

การเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในแต่ละส่วนงานมีความจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริการสาธารณะเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ทางผู้ที่มีส่วนร่วมเป็นหน้าที่ของชุมชนที่ต้องช่วยกัน

รับผิดชอบ การบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมสงเคราะห์ก็พยายามเข้าไปดูแลให้บริการแก่ผู้ด้อยโอกาสไม่ว่าจะเป็นด้านการดูแลผู้สูงอายุให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสให้ได้การดูแลที่เหมาะสมด้านสาธารณสุขก็ให้ความสนใจในสุขภาพของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดีเอาใจใส่สุขภาพของประชาชนในชุมชนในส่วนของการสาธารณสุขประโยชน์ต่าง

ทางชุมชนจะเอาใจใส่ด้านการบริการแก่ผู้ด้อยโอกาสไม่ว่าจะเป็นด้านการดูแลผู้สูงอายุให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสให้ได้การดูแลที่เหมาะสมด้านสาธารณสุขก็ให้ความสนใจในสุขภาพของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดี พยายามให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมสงเคราะห์ก็พยายามเข้าไปดูแลให้บริการแก่ผู้ด้อยโอกาสไม่ว่าจะเป็นด้านการดูแลผู้สูงอายุให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสให้ได้การดูแลที่เหมาะสมด้านสาธารณสุขก็ให้ความสนใจในสุขภาพของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดีเอาใจใส่สุขภาพของประชาชนในชุมชนในส่วนของการสาธารณสุขประโยชน์ต่าง

๒) ท่านเห็นว่าการมีส่วนร่วมในด้านสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไรบ้าง?

ในด้านการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนท่าเกษม เทศบาลได้ให้ความสนใจจัดความสำคัญไว้เป็นลำดับต้นของการพัฒนาในแต่ละปีงบประมาณและได้จัดชุมชนอาสาในการดูแลรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นนโยบายหลักของเทศบาลเลยทีเดียว

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนท่าเกษม เทศบาลได้ให้ความสนใจจัดความสำคัญไว้เป็นลำดับต้นของการพัฒนาในแต่ละปีงบประมาณและได้จัดชุมชนอาสาในการดูแลรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นนโยบายหลักของเทศบาลเลยทีเดียว การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยในแต่ละส่วนแต่ละชุมชนมีการเฝ้าระวังป้องกันอยู่ตลอด ถ้าเราสามารถดูแลสิ่งแวดล้อมที่ดีแล้ว คุณภาพชีวิตที่ตามมาอย่างแน่นอน การมีส่วนร่วมจึงมีความจำเป็นในการมีส่วนร่วม

ความสำคัญไว้เป็นลำดับต้นของการพัฒนาในแต่ละปีงบประมาณและได้จัดชุมชนอาสาในการดูแลรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นนโยบายหลักของเทศบาลเลยทีเดียว การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยในแต่ละส่วนแต่ละชุมชนมีการเฝ้าระวังป้องกันอยู่ตลอด ถ้าเราสามารถดูแลสิ่งแวดล้อมที่ดีแล้ว คุณภาพชีวิตที่ตามมาอย่างแน่นอน การมีส่วนร่วมจึงมีความจำเป็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกคน

การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยในแต่ละส่วนแต่ละชุมชนมีการเฝ้าระวังป้องกันอยู่ตลอด ถ้าเราสามารถดูแลสิ่งแวดล้อมที่ดีแล้ว คุณภาพชีวิตที่ตามมาอย่างแน่นอน การมีส่วนร่วมจึงมีความจำเป็นในการมีส่วนร่วม

ในด้านการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนท่าเกษม เทศบาลได้ให้ความสนใจจัดความสำคัญไว้เป็นลำดับต้นของการพัฒนาในแต่ละปีงบประมาณและได้จัดชุมชนอาสาในการดูแลรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นนโยบายหลักของเทศบาลเลยทีเดียว การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการรักษาภาพแวดล้อมของชุมชน โดยในแต่ละส่วนแต่ละชุมชนมีการเฝ้าระวังป้องกันอยู่ตลอด

ดังนั้นการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการรักษาภาพแวดล้อมของชุมชน โดยในแต่ละส่วนแต่ละชุมชนมีการเฝ้าระวังป้องกันอยู่ตลอด ถ้าเราสามารถดูแลสิ่งแวดล้อมที่ดีแล้ว คุณภาพชีวิตที่ตามมาอย่างแน่นอน การมีส่วนร่วมจึงมีความจำเป็นในการมีส่วนร่วม

๓) ท่านคิดว่าการสร้างจิตอาสาในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็งมีความหมาย และความสำคัญอย่างไร?

การสร้างจิตอาสาในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีความสำคัญต่อการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน และมั่นคง ถ้าหากทุกคนในชุมชนทำงาน หรือพัฒนาด้วยการร่วมแรงร่วมใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน การสร้างชุมชนเข้มแข็งก็就会有ความเข้มแข็ง ไม่อ่อนแอ การสร้างจิตอาสาเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทางเทศบาลให้ความสนใจเช่นเดียวกัน เพราะการบริหารงานของเทศบาลนั้นเป็นเรื่องยากที่จะดูแลการให้บริการได้อย่างทั่วถึง เพราะเรามีเจ้าหน้าที่จำกัดมีงบประมาณจำกัดการให้บริการประชาชนจำเป็นต้องมีจิตอาสา เช่นอาสาสมัครต่างๆไม่ว่าจะเป็น อสม.อพพร.ตำรวจบ้านและฯลฯ ล้วนแต่เป็นจิตอาสาทั้งนั้น จึงจำเป็นและมีความสำคัญมากในการบริหารชุมชน

จิตอาสาเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทางเทศบาลให้ความสนใจเช่นเดียวกัน เพราะการบริหารงานของเทศบาลนั้นเป็นเรื่องยากที่จะดูแลการให้บริการได้อย่างทั่วถึง เพราะเรามีเจ้าหน้าที่จำกัดมีงบประมาณจำกัดการให้บริการประชาชนจำเป็นต้องมีจิตอาสา เช่นอาสาสมัครต่างๆไม่ว่าจะเป็น อสม.อพพร.ตำรวจบ้านและฯลฯ ล้วนแต่เป็นจิตอาสาทั้งนั้น จึงจำเป็นและมีความสำคัญมากในการบริหารชุมชน

การสร้างจิตอาสาเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทางเทศบาลให้ความสนใจเช่นเดียวกัน เพราะการบริหารงานของเทศบาลนั้นเป็นเรื่องยากที่จะดูแลการให้บริการได้อย่างทั่วถึง เพราะเรามีเจ้าหน้าที่จำกัดมีงบประมาณจำกัดการให้บริการประชาชนจำเป็นต้องมีจิตอาสา เช่นอาสาสมัครต่างๆไม่ว่าจะเป็น อสม.อพพร.ตำรวจบ้านและฯลฯ ล้วนแต่เป็นจิตอาสาทั้งนั้น จึงจำเป็นและมีความสำคัญมากในการบริหารชุมชน เรามีเจ้าหน้าที่จำกัดมีงบประมาณจำกัดการให้บริการประชาชนจำเป็นต้องมีจิตอาสา เช่นอาสาสมัครต่างๆไม่ว่าจะเป็น อสม.อพพร.ตำรวจบ้านและฯลฯ ล้วนแต่เป็นจิตอาสาทั้งนั้น จึงจำเป็นและมีความสำคัญมากในการบริหารชุมชน การบริหารงานของเทศบาลนั้นเป็นเรื่องยากที่จะ

ดูแลการให้บริการได้อย่างทั่วถึง เพราะเรามีเจ้าหน้าที่จัดกัตมีงบประมาณจำกัดการให้บริการประชาชนจำเป็นต้องมีจิตอาสา เช่นอาสาสมัครต่างๆเป็นต้น

๔) ท่านคิดว่าอะไรคือผลประโยชน์สูงสุดกับการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนในชุมชนของท่าน?

การบริหารงานของเทศบาลคือการทำให้ประชาชนมีความกินดีอยู่ดีมีความสุขเป็นเป้าหมายการบริสาธารณะที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนโดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ในส่วนที่จะให้บริการประชาชนในทุกๆด้าน ด้านการเมือง การปกครอง สิ่งแวดล้อม การให้บริการที่ทั่วถึง

ประโยชน์สูงสุดของการบริหารงานของเทศบาลคือการทำให้ประชาชนมีความกินดีอยู่ดีมีความสุขเป็นเป้าหมายการบริสาธารณะที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนโดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ในส่วนที่จะให้บริการประชาชนในทุกๆด้าน ด้านการเมือง การปกครอง สิ่งแวดล้อม การให้บริการที่ทั่วถึงทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ถือเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน

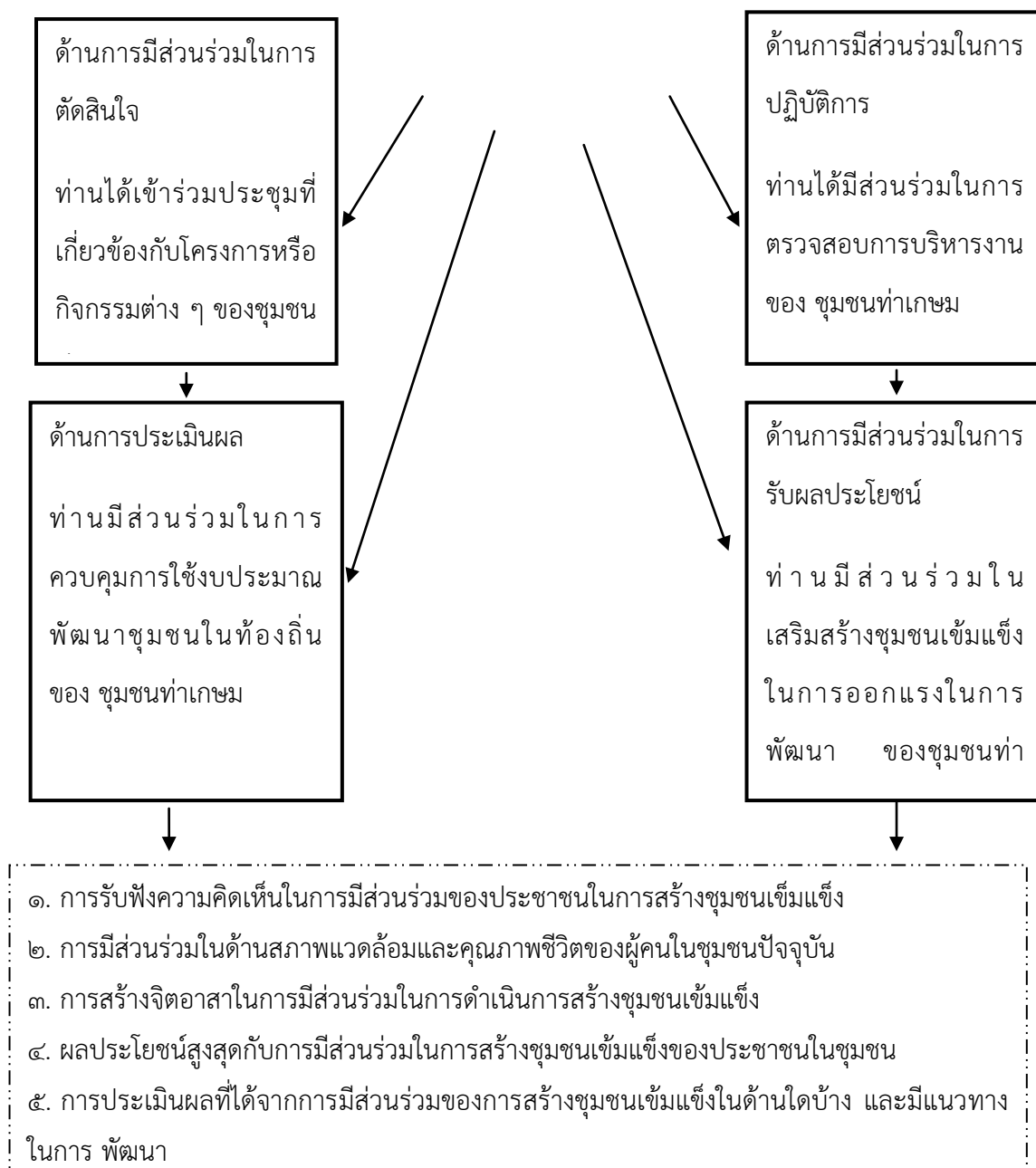
๕) ท่านมีการประเมินผลที่ได้จากการมีส่วนร่วมของการสร้างชุมชนเข้มแข็งในด้านใดบ้าง และมีแนวทางในการ พัฒนาต่อไปอย่างไร?

การประเมินผลที่ได้จากการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้การดำเนินการในส่วนต่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่างที่ตั้งไว้ทำให้มีความโปร่งใสมากขึ้น เพราะมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ การประเมินจึงมีความจำเป็นต่อการบริหารงานโดยรวม

การเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้การดำเนินการในส่วนต่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่างที่ตั้งไว้ทำให้มีความโปร่งใสมากขึ้น เพราะมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ การประเมินผล การบริหารมีการทำประพิจาณและประเมินผลโดยตลอดการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้การดำเนินการในส่วนต่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่างที่ตั้งไว้ทำให้มีความโปร่งใสมากขึ้น เพราะมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ

ส่วนที่ ๕ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์กรความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ๑) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๒) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๓) เพื่อศึกษาความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) แบบ Consequential โดยดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณก่อนแล้วจึงทำการวิจัยเชิงคุณภาพ กล่าวคือ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยทำการวิจัยแบบเลือกกรณีศึกษา (Case Study) และใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) กับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งในส่วนแรกจะทำการวิจัยเชิงปริมาณ (Empirical analysis) เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในเชิงประจักษ์ข้อมูล และวิเคราะห์ให้ทราบถึงเหตุผลที่มีส่วนสัมพันธ์กันกับข้อมูลในเชิงคุณภาพ และอุดช่องจุดด้อยของข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับโดยการหาค่าความถี่ และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ สถานภาพส่วนบุคคล

จากการสำรวจ จำนวน ๓๔๑ คน พบว่าเป็นเพศหญิง จำนวน ๒๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๐๔ มีอายุระหว่าง ๓๑-๖๐ ปี จำนวน ๒๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๙๔ มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๗๙ มีรายได้ระหว่าง ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ ต่อเดือน จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐๗ มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๕๖ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๑๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๓๒

๕.๑.๒ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม ๓๔๑ คน พบว่า มีระดับคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้วโดยรวม อยู่ในระดับมาก =๔.๐๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีระดับคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ อยู่ในระดับมาก =๔.๑๗ มีระดับคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการประเมินผล อยู่ในระดับมาก =๔.๑๔ มีระดับคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมาก = ๓.๙๓ และสุดท้ายมีระดับคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก =๓.๗๗

๕.๑.๓ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการร่วมแสดงออกความคิดเห็น

ปัญหาและอุปสรรคด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม มีความต้องการหรือเป้าหมายที่เสนอเข้าที่ประชุมแล้วยังขาดการนำไปจัดกิจกรรมหรือบรรจุเข้าไว้ในแผนการพัฒนา การรับรู้ของประชาชนยังเข้าถึงข่าวสารข้อมูลต่างๆขององค์กรยังไม่กระจายในการรับทราบข้อมูลการพัฒนายังไม่ครอบคลุมทุกด้านโดยเฉพาะในด้านสังคมถือว่าเป็นปัญหาหลักของชุมชนส่วนมากการแก้ปัญหาจะเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุในหลายภาคส่วนยังแก้ปัญหาแบบเดิมไม่ค่อยมีการริเริ่มสิ่งใหม่เท่าใดนักการสั่งการยังเป็นลักษณะรูปกรวยคือสั่งจากข้างบนลงมาการออกเสียงประชามติเป็นเหมือนรูปแบบเฉยๆไม่ค่อยได้ผล การบริการด้านต่างๆยังไม่ทั่วถึงกับการให้บริการไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข

ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา ควรมีการจัดกิจกรรมโดยนำความคิดเห็นหรือประชาพิจารณาของประชาชนในชุมชนเข้ามาสร้างเป็นกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน ในการพัฒนาส่วนใหญ่เห็นว่า

ควรให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมให้มากกว่านี้โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้จากการทำประชาคมในแต่ละครั้งมาปฏิบัติอย่างจริงจัง

ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการร่วมแสดงออกในการรวมดำเนินการ

ปัญหาและอุปสรรคด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม โดยการบริหารงานในคณะกรรมการเพราะบางครั้งการเข้าร่วมเป็นกรรมการในการดำเนินงานตามแผนงานหรือโครงการ ตามแผนพัฒนาของชุมชนท่าเกษม ยังไม่เป็นไปตามแผนเท่าที่ควร การมีส่วนร่วมในการดำเนินการในส่วนต่างของการบริหารองค์การการมีส่วนร่วมยังมีน้อยมากการบริหารยังเป็นคนกลุ่มเดียวเข้าไปรับทราบของประชาชนยังไม่มากการแสดงออกต่างๆยังไม่ได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม โดยการบริหารงานในคณะกรรมการเพราะบางครั้งการเข้าร่วมเป็นกรรมการในการดำเนินงานตามแผนงานหรือโครงการ ตามแผนพัฒนาของชุมชนท่าเกษม ยังไม่เป็นไปตามแผนเท่าที่ควร ชุมชนควรจัดให้มีการดำเนินการแต่งตั้งอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร และมีการประชุมเบื้องต้น เพื่อประโยชน์ต่อการสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง และควรดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม โปร่งใสตรวจสอบได้ในการบริหารทุกด้าน

ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้าน การร่วมแสดงออกในการร่วมรับผลประโยชน์

ปัญหาและอุปสรรคด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ในพื้นยังไม่มีการจัดทำแผนงาน/โครงการที่มีลักษณะ เป็นวัตถุประสงค์ของ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภคให้กับชุมชน การรับผลประโยชน์ยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงในหลายมิติโดยเฉพาะสังคมความเป็นอยู่ยังไม่ได้รับการดูแลอย่างจริงจัง ด้านสาธารณสุข วัฒนธรรมองค์กร ด้านสาธารณูปการต่างๆถนนไฟฟ้าปัญหาต่างๆยังไม่ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม โดยจัดทำแผนงาน/โครงการที่มีลักษณะ เป็นวัตถุประสงค์ของ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภคให้กับชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้าน การร่วมแสดงออกในการร่วมประเมิณผล

ปัญหาและอุปสรรคด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ยังขาดการมีส่วนร่วมในการประสานงานในการดำเนินโครงการเพื่อให้บรรลุผล สำเร็จ

ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม การประเมินผลในแต่ละครั้งต่อผลงานต่างๆของผู้บริหารชุมชนมีน้อยมากการประเมินในส่วนต่างๆไม่ค่อยได้รับการยอมรับในส่วนที่เป็นการทำประชาพิจารณ์มักไม่ค่อยได้นำมาประเมินผลงานต่างๆ

ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ควรสร้างการมีส่วนร่วมในการประสานงานในการดำเนินโครงการเพื่อให้บรรลุผล สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม โดยการสร้างกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ พร้อมทั้งจัดทำแผนงาน/โครงการ เพื่อดำเนินงานให้ชุมชนเข้มแข็ง ในการบริหารงานในแต่ละส่วนควรปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการบริการประชาชนในครั้งต่อไปต้องให้ผู้ที่มีผลประโยชน์ได้แสดงออกอย่างเต็มที่

๕.๑.๔ ความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือก นายกเทศมนตรีตำบลท่าเกษม ประธานชุมชนทั้ง ๕ ชุมชน และประชาชนส่วนหนึ่งรวมจำนวน ๙ คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยในขั้นนี้ เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

๑) ท่านคิดว่าการรับฟังความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีความสำคัญอย่างไร?

การรับฟังความคิดเห็นในการที่ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในแต่ละส่วนงานมีความจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นด้านบริการสาธารณะเป็นสิ่งจำเป็นที่ทางผู้ที่มีส่วนร่วมที่จะต้องจัดทำให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ทางเทศบาลได้ตั้งเป้าไว้ไม่ว่าจะเป็นโครงการต่างๆที่เทศบาลตั้งเป้าในแต่ละปีงบประมาณ พยายามให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นด้านการให้บริการแก่ประชาชนถือเป็นหัวใจของการบริหาร การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนจึงเป็นสิ่งจำเป็น ในส่วนของสาธารณะประโยชน์ต่างๆก็ให้ความสนใจในเรื่องของการอำนวยความสะดวกอย่างเป็นระบบและอย่างเต็มกำลัง การบริการแก่ผู้ด้อยโอกาสไม่ว่าจะเป็นด้านการดูแลผู้สูงอายุให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นการช่วยเหลือผู้ด้วยโอกาสให้ได้การดูแลที่เหมาะสมด้านสาธารณะสุขก็ให้ความสนใจในสุขภาพของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดี

การรับฟังความคิดเห็นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา หรือมีส่วนร่วมต่อการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างจริงจังอย่างยิ่ง

๒) ท่านเห็นว่าการมีส่วนร่วมในด้านสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไรบ้าง

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนท่าเกษม เทศบาลได้ให้ความสนใจจัดความสำคัญไว้เป็นลำดับต้นของการพัฒนาในแต่ละปีงบประมาณและได้จัดชุมชนอาสาในการดูแลรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นนโยบายหลักของเทศบาลเลยทีเดียว การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยในแต่ละส่วนแต่ละชุมชนมีการเฝ้าระวังป้องกันอยู่ตลอด ดังนั้นการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยในแต่ละส่วนแต่ละชุมชนมีการเฝ้าระวังป้องกันอยู่ตลอด ถ้าเราสามารถดูแลสิ่งแวดล้อมที่ดีแล้ว คุณภาพชีวิตที่ตามมาอย่างแน่นอน การมีส่วนร่วมจึงมีความจำเป็นในการมีส่วนร่วม มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งต่อชุมชน ด้วยการสร้างสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิต

๓) ท่านคิดว่าการสร้างจิตอาสาในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็งมีความหมาย และความสำคัญอย่างไร?

การสร้างจิตอาสาในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีความสำคัญต่อการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน และมั่นคง ถ้าหากทุกคนในชุมชนทำงาน หรือพัฒนาด้วยการร่วมแรงร่วมใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน การสร้างชุมชนเข้มแข็งก็จะมี ความเข้มแข็ง ไม่อ่อนแอ การสร้างความเข้มแข็งต่อชุมชนให้เข้มแข็งได้ต้องเริ่มจากการมีจิตอาสาในการพัฒนา หรือพัฒนาความเจริญโดยไม่หวังผลตอบแทน

๔) ท่านคิดว่าอะไรคือผลประโยชน์สูงสุดกับการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนในชุมชนของท่าน

การบริหารงานของเทศบาลคือการทำให้ประชาชนมีความกินดีอยู่ดีมีความสุขเป็นเป้าหมายการบริหารสาธารณะที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนโดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ในส่วนที่จะให้บริการประชาชนในทุกๆด้าน ด้านการเมือง การปกครอง สิ่งแวดล้อม การให้บริการที่ทั่วถึง

ประโยชน์สูงสุดย่อมตกต่อชุมชน โดยการร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันทุกส่วนงานเพื่อพัฒนาให้สู่ความเจริญของชุมชนเพื่อประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ

๕) ท่านมีการประเมินผลที่ได้จากการมีส่วนร่วมของการสร้างชุมชนเข้มแข็งในด้านใดบ้าง และมีแนวทางในการ พัฒนาต่อไปอย่างไร

การประเมินผลที่ได้จากการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้การดำเนินการในส่วนต่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่างที่ตั้งไว้ทำให้มีความโปร่งใสมากขึ้น เพราะมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ การประเมินผลจึงมีความจำเป็นต่อการบริหารงานโดยรวม

การเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้การดำเนินการในส่วนต่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่างที่ตั้งไว้ทำให้มีความโปร่งใสมากขึ้นเพราะมีการ

ตรวจสอบอย่างเป็นระบบ การประเมินผล การบริหารมีการทำพิจารณาและประเมินผลโดยตลอด การเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้การดำเนินการในส่วนต่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่างที่ตั้งไว้ทำให้มีความโปร่งใสมากขึ้นเพราะมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ

๕.๒ การอภิปรายผล

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชน ชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้นำชุมชน อสม. พัฒนาชุมชนและประชาชนในชุมชนท่าเกษมทั้ง ๕ ชุมชน จำนวน ๓,๓๑๑ คน อายุระหว่าง ๑๘-๗๐ ปี ทั้งชายและหญิง เป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำการวิจัยโดยสุ่มตัวอย่างประชาชนทั้งชายและหญิงจำนวน ซึ่งได้ ๓๔๑ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan)^๑ โดยการสำรวจแบบสุ่มแบบ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้านการประเมินผล ผลการศึกษานำสู่การอภิปรายผล ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชน ชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว โดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากว่าการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของประชาชน มีความสัมพันธ์กันทั้งหมู่บ้าน ทั้งชุมชน มีการชักจูงซึ่งกันและกันให้ร่วมมือร่วมใจ ซึ่งสอดคล้องกับ **สุจินต ดาววิระกุล**^๒ ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ตำแหน่งทางสังคมในหมู่บ้าน การรู้สึกตนมีความสำคัญต่อหมู่บ้าน การมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมในการพัฒนาในกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน ความต้องการเกียรติ การได้รับการชักจูงจากกรรมการหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน และพัฒนากรอำเภอ

ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว อยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่าหน่วยงานเทศบาล หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะมีการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งจะมีการ

^๑ ธนินทร์ ศิลป์จารุ.การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. กรุงเทพมหานคร. นนทบุรี, ๒๕๕๑. หน้า ๔๘-๔๙.

^๒ สุจินต ดาววิระกุล. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ คณะสังคมสงเคราะห์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๗. หน้า บทคัดย่อ.

ร่วมมือ ร่วมแรง เพื่อการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ปกรณ์ พันธุ์^๓ ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชาวเขาในกิจกรรมพัฒนาของหมู่บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลแคมปสน อำเภอลำปาง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษา ปรากฏว่า ชาวเขาร้อยละ ๕๖.๗๒ มีส่วนรวมในกิจกรรมพัฒนาในระดับต่ำ ร้อยละ ๓๑.๓๔ มีส่วนรวมในระดับปานกลางและร้อยละ ๑๑.๙๔ มีส่วนรวมในระดับสูง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชาวเขาจะเข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการโดยตรงเท่านั้น ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการวางแผน ติดตามและการรับประโยชน์ ได้แก่ การเป็นผู้นำในหมู่บ้าน การได้รับข่าวสารและการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเสียสละทรัพยากร ได้แก่ การเป็นผู้นำในหมู่บ้านและการติดต่อกับเจ้าหน้าที่

ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ พบว่า มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอมืองสระแก้ว อยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่าหน่วยงานหรือเทศบาลเมื่อจัดกิจกรรมอะไรขึ้นมาจะมีการสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานหรือปฏิบัติการ ซึ่งสอดคล้องกับ วิไลพร สมบูรณ์ชัย^๔ ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำอาสาพัฒนา ชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน มีส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมได้แก่ เพศ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น การมีตำแหน่งทางสังคมและการรับรู้ข่าวสาร

ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่า มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอมืองสระแก้ว อยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่า เมื่อมีการพัฒนาชุมชนให้เจริญเติบโต และยั่งยืนแล้ว จะมีการร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ชัยโรจน์ ธนสันติ^๕ ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษากรณีจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัย พบว่า กรรมการสภาตำบลส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระดับปานกลางผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น สถานภาพในตำบล จำนวนพื้นที่ถือครองจำนวนครั้งของการได้รับข่าวสาร การเป็นกรรมการในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การได้รับการอบรมเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ระดับ

^๓ ปกรณ์ พันธุ์. การมีส่วนร่วมของชาวเขาในกิจกรรมพัฒนา:ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลแคมปสน กิ่งอำเภอลำปาง จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๔. หน้า บทคัดย่อ.

^๔ อ้างแล้ว. หน้า ๑๑๐.

^๕ ชัยโรจน์ ธนสันติ. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรณีศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๕. หน้า ๑๑๓.

๐.๐๐๑ และรายได้ที่แตกต่างกันก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านการประเมินผล พบว่า มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว อยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่าหลังจากมีการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งแล้ว ยังไม่ถึง จะมีการติดตามดูผลงานอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับ **กรณีการ์ โอมูเน** ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์” พบว่า พระสงฆ์ เป็นสื่อบุคคลที่มีความสามารถทรงคุณค่าในการพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เพราะประชาชนเห็นว่าพระสงฆ์น่าไว้วางใจ มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารและความกระตือรือร้นในการพัฒนาท้องถิ่น และเสนอว่า น่าจะได้สนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำทางความคิด เพื่อนำการพัฒนาชุมชน^๖

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปปฏิบัติ

- ๑) นำผลวิจัยสามารถนำไปพัฒนาหน่วยงานอื่น ๆ ที่ ได้เป็นอย่างดี
- ๒) หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลวิจัยนี้ไปพัฒนาให้สอดคล้องกับองค์กรที่ตนเองรับผิดชอบได้
- ๓) ควรทำเป็นคู่มือในการพัฒนาชุมชน
- ๔) ควรศึกษาในเขตพื้นที่อื่น เพื่อประโยชน์ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชน ในต่างจังหวัดอื่น ๆ เพื่อให้ทราบข้อมูลที่ครอบคลุมและใกล้เคียงมากขึ้น
- ๒) ควรมีการศึกษบทบาทผู้นำชุมชน สังคม เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างกัน และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- ๓) ควรมีการนำผลการศึกษาที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับสังคม ชุมชน และวัด ตามวัตถุประสงค์

^๖ กรณีการ์ โอมูเน, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาการประชาสัมพันธ์** (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๖. บทคัดย่อ.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑ หนังสือ :

กรมการพัฒนาชุมชน. กระทรวงมหาดไทย. **การพัฒนาชุมชน/หลักการและวิธีการปฏิบัติ**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บางกอกก๊อกล็อก, ๒๕๔๐.

กรมการพัฒนาชุมชน. กระทรวงมหาดไทย. **คู่มือพัฒนากร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๐.

กาญจนา แก้วเทพ. **องค์กรชุมชน กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม**. ขอนแก่น : สำนักพิมพ์บริษัทแปลนพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๐.

กิติ ตัญญาคานนท์. **เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เปลวอักษร, ๒๕๔๓.

กิตติมา ปรีดีติลล. **ทฤษฎีการบริหารองค์กร**. กรุงเทพมหานคร : ธนการพิมพ์, ๒๕๒๙.

คณะกรรมการแผนกตำรา. **ธัมมปัทฏฐกถา แปล ภาค ๒**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

คุณ โทจันทร์. **พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

งามพิศ สัตย์สงวน. **การจัดระเบียบทางสังคมในสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

จินตวิโรจน์ เกษมสุข. **การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารพิมพ์. ฉบับที่ ๓ – ๔ กรกฎาคม- ธันวาคม, ๒๕๒๗.

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. **การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่สมดุล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บริษัท ธรรมดาเพรส จำกัด, ๒๕๔๕.

ชูป กาญจนประการ. **แบบของผู้นำ**. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ ฉบับพิเศษ ๒๕๐๗. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๗.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. **การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ**. เอกสารวิจัยวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๒๖.

ทวิช เปล่งวิทยา. ม.ป.ป.. **จิตวิทยาผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๓๔.

ธงชัย สันติวงษ์. **การวางแผน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

ธรรมรส โชติกุญชร. **มนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร : พิษณุการพิมพ์, ๒๕๑๙.

นวลน้อย ตรีรัตน์และคณะ. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๔๓.

นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา. **แนวทางการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๓.

นาคม อีรสุวรรณ์จักร. **ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา ช อ่าเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

นิพนธ ทวีกาญจน. **อยุธยาจรดโลก ๒๕๓๗**. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์เทียนวัฒนา, ๒๕๔๗.

นิรันดร์ชัย พัฒนาพงศา. **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. **กลวิธีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสการพิมพ์, ๒๕๔๓.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. **กลวิธีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. **การบริการสาธารณะในระบบกฎหมายปกครองของฝรั่งเศส**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักนิติธรรม, ๒๕๔๑.

ณรงค์ เส็งประชา. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐.

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. “การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร”. ประมวลสาระชุดวิชาการ
วิจัยเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรหน่วยที่ ๙. คณะรัฐศาสตร์ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔.

ประสงค เอี่ยมอนันต. “การพัฒนาเขตบริเวณในเขตเมืองเก่า”. เมืองโบราณ ปที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑- ๔
มกราคม – ธันวาคม, ๒๕๔๓.

ประสพสุข ดีอินทร. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนันผู้ใหญ่บ้านภาคเหนือ.
วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

ประสาธ หลักศิลา. ชุมชนชน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑.

ประเวศ วะสี. มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อการปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท อเมริกันพรีนติ้งแอนด์พลัสลิซซิง จำกัด. ๒๕๓๘.

ปรัชญา เวสารัชช. ผู้นำองค์การ. กรุงเทพมหานคร : รัฐศาสตร์สาร, ๒๕๒๓.

พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต. บทบาทพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
เคล็ดไทย, ๒๕๒๓.

พระมหาสุภา อุทโท. พระสงฆ์ไทยในสองทศวรรษหน้า พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๖๐. กรุงเทพมหานคร
: สำนักพิมพ์สุขใจ, ๒๕๔๒.

พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต. พระ. บทบาทพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๓.

พระราชวรมนี. สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๗.

พระราชวรมนี. ปุญท์ ปยุตโต. ลักษณะสังคมแบบพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

พระราชวรมนี. ประยุทธ์ ปยุตโต. พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๒๙.

พระราชวรมนี. ประยุทธ์ ปยุตโต. มหาวิทยาลัยสงฆ์ในสังคมไทย การศึกษาบทบาทของมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : สหประชาพานิชย์, ๒๕๒๗.

พระญาณนิกรเถระ. หัวใจกรรมฐาน. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๓๘.

พิภพ กาญจนะ. คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา,
๒๕๔๒.

พัทธา สายหู. กลไกของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข.
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗.

ไพบูลย์ ช่างเรียน. สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๑๖.

มานิช ตัณชวณิชย์. รายงานการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๙.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. “ปรัชญาการพัฒนาชุมชน”. วารสารพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
บางกอกบลิ๊ก, ๒๕๓๔.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ไทยอนุเคราะห์, ๒๕๒๖.

ยุพาพร รูปงาม. การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ.
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕.

ระวิง เนตรโพธิ์แก้ว. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : พิกซ์อักษร, ๒๕๒๘.

วิรัช วิรัชนิการวรรณ. การบริหารและการจัดการทางทรัพยากรธรรมชาติ : บทบาทขององค์กรใน
ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐.

สนธยา พลศรี. เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐.

สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗.

สากล สถิตวิทยานันท์. ภูมิศาสตร์ชนบท. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓.

สุภาภรณ์ อุ่นเมตราจิต. การพัฒนาชุมชนโดยวิธีการศึกษานอกโรงเรียน. ภาควิชาพัฒนาชุมชน :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖.

สุรางค์รัตน์ จำเริญพล. การสร้างประชาสังคมโดยรัฐ : การปรับตัวของประเทศไทย วิทยานิพนธ์คณะ
รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙.

สุชา จันทรเฒ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔.

สุชา จันทรเฒ. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

เสาวคนธ์ สุดสวาท. **สังคมวิทยาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๔.

ศิริอร ชันธหัตถ์. **องค์กรและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิพัฒน์, ๒๕๔๑.

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง. **การพัฒนา บุคคล กลุ่มและชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. **วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔.

อเนก เหลาธรรมทัศน์. “ประชาสังคมพัฒนาการและนัยยะแห่งอนาคต”. วารสารนิเวศวิทยา. ฉบับที่ ๒๓, ๒๕๔๗.

อำนาจ อนันตชัย. **การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในการพัฒนา ชนบท สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพิมพ์วิศิตอริเพเวอร์พอยท์ จำกัด, ๒๕๒๗.

๒ วิทยานิพนธ์ :

กรรณิการ์ ชมดี. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลทาขาง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.

กรรณิการ์ โอมนุ. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์”. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

ขวัญชัย วงศ์นิติกร. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้อาศัยในเขตหมู่บ้านจัดสรรเทพประทาน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.

ชูเกียรติ ภัยลี. การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงานกับเขตพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงานของ

ตำรวจชุมชนแลมวชนสัมพันธ์ในเขต จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.วิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖.

ชัยโรจน ธนสันติ. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
กรณีศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

ดารณี อารณพัฒนา. ความรู้และความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ศิลปกรรมท้องถิ่น : ศึกษากรณีพระปฐมเจดีย์. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

ธวัช เบญจาทิกุล. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเขามามีส่วนรวมของชาวเขาในการพัฒนา กรณีศึกษาหมู่
บ้านชาวเขา ขณะเลิกการประกวตหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์
ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๒๗. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๔๙.

นงเยาว หลีพันธุ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในจังหวัด
จันทบุรี. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗.

นงเยาว หลีพันธุ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กใน
จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗.

นฤนาท พุทไธสง. พ.ต.ต. ความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพ
แวดล้อมโบราณสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานในบริเวณเกาะเมืองจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา.วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

นาคม อีรสุวรรณ์จักร. ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศ กรณีศึกษา ช อ่าเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี . วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยมหิดล,
๒๕๔๑.

บุญเกิด มะพารมย์. “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทย กรณีศึกษา :
หลวงพ่อเม้า อีสสระ วัดป่าเลไลย์ และเครือข่ายจังหวัดบุรีรัมย์”. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

ปกรณ พันธุ์. การมีส่วนร่วมของชาวเขาในกิจกรรมพัฒนา:ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านห้วยน้ำขาว
ตำบลแคมปสน กิ่งอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตร
ศาสตร์, ๒๕๔๔.

ประสพสุข พันธุ์ประยูร. รายงานการวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ใน
จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย”. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

ภัทรพร สิริกาญจน. รายงานการวิจัยเรื่อง **“หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน”**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

พรทิพย์ อังกุลดี. การมีส่วนร่วมของสตรีผู้นำในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๙.

พรประภา กิจโกศล. **“บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา”**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาการส่งเสริมการเกษตร. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔.

พระมหาไพสิทธิ์ สัตยาวัธ. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ศึกษากรณี : พระเทพสีมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

พิสันต ธารสารสมบูรณ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณี เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

พินิจ ลาภอนานนท์. **“บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท”**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

ไพสิทธิ์ สัตยาวัธ. **“บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสีมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา”**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

ยุวดี สิทธิพาที. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มผู้น้ำเพื่อการเกษตรโครงการปฏิรูปที่ดินสาธารณะประโยชน์ดงเทพรัตน์ ตำบลดงดอนอำเภอสรนครบุรี จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์. **“บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดอุดรธานี”**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาไทยศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

วรรณา เจือรัตนศิริกุล. อิทธิพลของรายการโทรทัศน์ที่มีต่อความตระหนักในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

วิมลรัตน์ ศรีสิงห์. การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มสตรี กาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๘.

สกนธ์ จันทักษ์. ปัจจัยบางประเภทที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชน
ตำบล จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
๒๕๔๘.

สุจินต์ ดาววีระกุล. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน.
วิทยานิพนธ์ คณะสังคมสงเคราะห์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

สุนันทา หลบภัย. จิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกของผู้ประกอบการค้าบริเวณตลาด
น้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

สุเมธ ทรายแก้ว. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษา
เฉพาะ รายการณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่น ระดับจังหวัดนครสวรรค์.
วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์, ๒๕๔๖.

สมชาย สุรชาติ. “บทบาทของพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมการใช้สมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเองของชาว
ชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดอุบลราชธานี”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต.
สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๐.

สมใจ เข้มเจริญ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ศึกษากรณีตำบล
ละเียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

สมคิด เพ็งอุดม. “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามพระศนะของพระสงฆ์
และเจ้าหน้าที่สักระทรวงหลักระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม”. วิทยานิพนธ์
การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
๒๕๓๖.

ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งกรณี
ศึกษาอำเภอละงู จังหวัดสตูล. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

อสาพท เกษมทรัพย์. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนของผู้ปกครองใน
เขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.

อุดม แยมชื่นพงษ์. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่ง น้ำหาเงินศึกษา

เฉพาะกรณีแม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗.

อุดม แยมชื่นพงษ์. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่งน้ำท่าจีนศึกษา
เฉพาะกรณีแม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม . วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗.

อำภรณ์ ช่างเกวียน. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาปายาเลน
ชุมชน ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๕๔๖.

เอื้อมพร พูนขวัญ. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมองค์พระ
ปฐมเจดีย์ . วิทยานิพนธ์ ศีษศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Bechert. Heinz. **The World of Buddhism**. London : Thames & Hudson, ๑๙๘๔.

Cohen. J.L. & Arato. A. ๑๙๙๗. Civil Society and political theory. M.I.T.Press. U.S.A.

Cohen . John M. Uphoff . Norman T. 1977. “ Rural Development Participation:
Concepts and Measures for Project Design Implementation and Evaluation”.
Rural Development Monograph No 2. Rural Development Committee
Center for International Studies.Cornell University. January.

Delen . Corazan Alma G. 1977. People Participation. Philippine Encyclopedia of
Social Works.

Emile Durkheim. **The Rules of Sociological Method**. University of Bordeaux. 1995.

Herbert Spencer. **System of Synthetic Philosophy**. London : oxford University,
1969.

John M.Cohen and Norman T. **Rural – Development Participation : Concepts and
Measures for Project Design. Implementation and valuation**. The
Rural Developm ent Committee Center for International Studies Cornell
University. 1977,

Kaufman . H.F. 1949. Participation Organized Activities in Selected Kentucky
Localities.Agricultural Experiment Station Bulletins.

Kasperson. R.E.&Breitbat.M. 1974. Participation Decentralization and Advocacy

Planning Resource No.25. Association of American Geographers. Washington D.C.

Macy. Joanna. **Charma and Development**. Connecticut : Kumarian Press. 1985.

Maslow Abraham H. **Motivation and Personality**. New York : Harper and Brother. 1970.

Mulder. J.A. Niels. **Monks Merit and Motivation : Buddhism and National Development in Thailand**. Specual Report No.12 d rev ed.

Participation of FarmFamilies in New York Stage Cornell University. Unpublished. Ph.D. Dissertation.

Reeder William W. **Some Aspects of the Informal Social Participation of Form Families in New York State Cornell University**. Unpublished : Dissertation.1974.

Reeder. William W. 1974. Some Aspects of the informal Social

๓. สัมภาษณ์ :

นายวิเชียร สุคนธประทีป ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗

นายมังกร แก้วพัฒน์ ตำแหน่ง ประธานสภาเทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗

นายณรงค์ พิธา ตำแหน่ง สมาชิกสภาเทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗

นายบุญโฮม บุญโต ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๑ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗

นายชาญณรงค์ โฉมเฉลา ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๒ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗

นางพะเยาว์ บุญสร้าง ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๓ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗

นายพิชิต แปลงกาย ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๔ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗

นายวินัย จำจด ตำแหน่ง ประธานชุมชนย่อยที่ ๕ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมือง
สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗

นายชูวิทย์ ศิริวงษ์ ตำแหน่ง อสม.ชุมชนย่อยที่ ๑ เทศบาลตำบลท่าเกษม อำเภอเมือง
สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือ

ที่ ศธ ๖๑๐๕๔/ว ๔๒

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หมู่ ๓ ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๙๐
โทร. ๐๓๕-๒๔๘๖๐๐๐ ต่อ ๘๒๗๘, ๘๒๗๙
เว็บไซต์ www.socmcu.net , sa.mcu.ac.th
อีเมล socmcu@hotmail.com

๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ชัยยันต์ ชีโนกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูประภากรโสภณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๔๒๖๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ดิฉัน เลย์
พ
๒.๑.๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๔๕

วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ณัฐพงศ์ สัจจวรรณ

ด้วย พระครูประภากรโสภณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๔๒๖๐ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๑๘๑ ๑๕๕๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๔๕

วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ผดุง วรรณทอง

ด้วย พระครูประภากรโสภณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๔๒๖๐ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ม.ร.ว.ก.วิ
ปิ่นมณี/แล้ว
ผ. ๒๗
อ.ผดุง วรรณทอง

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๓๐๕.๔/ว ๔๕

วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.เดชา กัปโก

ด้วย พระครูประกาศโสภณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๔๒๖๐ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฏฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ได้ตรวจแก้ไขเครื่องมือ
ให้เรียบร้อยแล้ว
เดชา กัปโก
(ดร.เดชา กัปโก)
๒๒ ต.ค. ๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕๔/ ๖ ๔๒

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓๙ หมู่ ๑ ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๓๑๑๑๑๐
โทร. ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ต่อ ๘๒๑๗๔
เว็บไซต์ www.socmcu.net , sa.mcu.ac.th
อีเมล socmcu@hotmail.com

๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน อาจารย์ ดร.ภัทธิตา กฤษณะพันธุ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูประภากรโสภณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๒๖๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

รศ.ดร.ภัทธิตา กฤษณะพันธุ์
(อ.ภัทธิตา กฤษณะพันธุ์)

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ภาคผนวก ข

เครื่องมือแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ในการวิจัย

แบบสอบถาม

**เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม
อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว”**

คำชี้แจง

๑) แบบสอบถามชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๒. เพื่อศึกษา ปัญหาอุปสรรคแนวทางแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว และ ๓. เพื่อศึกษาความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๒) แบบสอบถามแบ่งเป็น ๔ ส่วน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

กรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ข้อมูลที่ได้จะแปลผลการวิจัยโดยภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลรายฉบับนี้เป็นความลับและใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อท่านแต่ประการใด จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสอบถามชุดนี้ให้ครบถ้วนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็น อย่างดีและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพรขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วมมือตอบแบบสอบถาม

พระครูประกาศโรโสมณ (บุญมา ปภากรโ)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา การพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () ที่เป็นจริง

๑. เพศ

() ๑. หญิง

() ๒. ชาย

๒. อายุ () ๑. ๑๘- ๓๐ ปี

() ๓. ๔๖ - ๖๐ ปี

() ๒. ๓๑ - ๔๕ ปี

() ๔. ๖๑ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

() ๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี

() ๓. สูงกว่าปริญญาตรี

() ๒. ปริญญาตรี

๔. รายได้

() ๑. ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท

() ๓. ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท

() ๒. ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท

() ๔. มากกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท

๕. อาชีพ

() ๑. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ

() ๒. รับจ้าง

() ๓. ค้าขาย

() ๔. ธุรกิจส่วนตัว

() ๕. อื่น ๆ ระบุ.....

๖. สถานภาพ

() ๑. โสด

() ๒. สมรส

() ๓. หม้าย / หย่า / แยกกันอยู่

ตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความในแต่ละข้อให้เข้าใจ แล้วทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องที่ ตรงกับ ความรู้สึก ความคิดเห็น และความต้องการอย่างแท้จริง

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของ ประชาชนชุมชนท่าเกษม	ระดับการมีส่วนร่วม				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ					
๑.ท่านได้ร่วมกับชุมชนในการริเริ่ม กำหนด เสนอ โครงการ และแผนงานต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรม ของชุมชนเข้มแข็งท่าเกษม					
๒.ท่านได้เข้าร่วมประชุมที่เกี่ยวข้องกับโครงการ หรือ กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนท่าเกษม					
๓.ท่านมีส่วนร่วมในการสำรวจปัญหาและความ ต้องการของพื้นที่ในการ เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของ ชุมชนท่าเกษม					
๔.ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอสภาพปัญหาและ ความต้องการของพื้นที่ชุมชนท่าเกษม					
๕.ความต้องการของท่านหรือชุมชนได้รับการบรรจุ ใน โครงการหรือกิจกรรม ของชุมชนท่าเกษม					
ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ					
๑.ท่านได้เข้าร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่ชุมชนจัดทำขึ้น ของชุมชน เข้มแข็งท่าเกษม					
๒.ท่านได้เข้าร่วมเป็นกรรมการในการดำเนินงาน ตามแผนงานหรือโครงการ ตามแผนพัฒนาของชุมชน ท่าเกษม					
๓.ท่านได้เข้ามาร่วมหรือปรับปรุงระบบการ บริหารงาน ของชุมชนท่าเกษมให้เกิดความเข้มแข็งมี ประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ					
๔.ท่านได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารงาน					

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของ ประชาชนชุมชนท่าเกษม	ระดับการมีส่วนร่วม				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
ของ ชุมชนท่าเกษม					
๕.ความต้องการของท่านหรือชุมชนได้รับการบรรจุ ใน โครงการหรือกิจกรรม ของชุมชนท่าเกษม					
๖.ท่านได้ร่วมบริจาคเงินให้แก่ชุมชนในพื้นที่ เพื่อ นำไป พัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง					
ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์					
๑. ท่านมีส่วนร่วมในเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในการ ออกแรงในการพัฒนา ของชุมชนท่าเกษม					
๒.ในพื้นที่ได้จัดทำแผนงาน/โครงการที่เกี่ยวกับ งาน ด้านสาธารณูปโภคงานด้านการศาสนา และงาน ด้านการศึกษา ให้กับประชาชนในชุมชน					
๓.ในพื้นที่ได้จัดทำแผนงาน/โครงการที่มีลักษณะ เป็นวัตถุประสงค์ของ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภคให้กับชุมชน					
๔.การมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชน จำเป็นต้องมีการถ่ายทอดความรู้ ให้แก่คนในชุมชนอย่างจริงจัง					
๕. การสร้างผลประโยชน์และการกระจาย ผลประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชน ทำให้ชุมชนนั้นๆ พึ่งตนเองได้ ของชุมชนท่าเกษม					
ด้านการประเมินผล					
๑.ท่านมีส่วนร่วมในการควบคุมการใช้งบประมาณ พัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ของ ของชุมชนเข้มแข็งท่าเกษม					
๒.ท่านมีส่วนร่วมในการประสานงานในการดำเนิน โครงการเพื่อให้บรรลุผล สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ไว้ในแผนพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม					
๓.ท่านมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสของ ชุมชนท่าเกษม ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งมาก เพียงใด					
๔.ท่านมีส่วนร่วมในการควบคุมการใช้งบประมาณ					

การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของ ประชาชนชุมชนท่าเกษม	ระดับการมีส่วนร่วม				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
พัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ของ ชุมชนท่าเกษม					
๕.ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการ ดำเนินงานตามโครงการ/ กิจกรรม ที่ปรากฏใน แผนพัฒนาชุมชนของชุมชนท่าเกษม					

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๓.๑ ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการร่วมแสดงออกความคิดเห็น

.....
.....
ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา

๓.๒ ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการร่วมแสดงออกในการรวมดำเนินการ

.....
.....
ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา

๓.๓ ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการร่วมแสดงออกในการร่วมรับผลประโยชน์

.....
.....
ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา

.....
.....

๓.๔ ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้าน
การร่วมแสดงออกในการร่วมประเมินผล

.....
.....

ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา

.....
.....

ขอเจริญพรขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ค
ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Try out)

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม
ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว”

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลผู้ให้ข้อมูล

๑. ชื่อ..... นามสกุล.....อายุ.....ปี
๒. ที่อยู่.....เลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....
๓. ตำแหน่ง/หน้าที่
๔. การศึกษา
๕. รายได้
๖. อาชีพ
๗. สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
๘. หมายเลขโทรศัพท์

ส่วนที่ ๒ คำสัมภาษณ์การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๑) ท่านคิดว่าการรับฟังความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีความสำคัญอย่างไร?

.....

.....

.....

๒) ท่านเห็นว่าการมีส่วนร่วมในด้านสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

๓) ท่านคิดว่าการสร้างจิตอาสาในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็งมีความหมาย และมีความสำคัญอย่างไร?

.....

.....

.....

๔) ท่านคิดว่าอะไรคือผลประโยชน์สูงสุดกับการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนในชุมชนของท่าน?

.....

.....

.....

๕) ท่านมีการประเมินผลที่ได้จากการมีส่วนร่วมของการสร้างชุมชนเข้มแข็งในด้านใดบ้าง และมีแนวทางในการพัฒนาต่อไปอย่างไร?

.....

.....

.....

(ลงชื่อ).....

พระครูประภากรโสภณ (บุญมา ปภาโว)
 นิสิตปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้สัมภาษณ์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....น.

ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Try out)

แบบสอบถาม

เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม

อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว”

คำชี้แจง

๑) แบบสอบถามชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๒. เพื่อศึกษา ปัญหาอุปสรรคแนวทางแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว และ ๓. เพื่อศึกษาความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๒) แบบสอบถามแบ่งเป็น ๔ ส่วน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

กรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ข้อมูลที่ได้จะแปลผลการวิจัยโดยภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลรายฉบับนี้เป็นความลับและใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อท่านแต่ประการใด จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสอบถามชุดนี้ให้ครบถ้วน หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็น อย่างดีและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพรขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วมมือตอบแบบสอบถาม

พระครูประภากรโสภณ (ศูนย์ดำ)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา การพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () ที่เป็นจริง

๑. เพศ

() ๑. หญิง

() ๒. ชาย

๒. อายุ () ๑. ๑๘- ๓๐ ปี () ๓. ๔๖ - ๖๐ ปี
() ๒. ๓๑ - ๔๕ ปี () ๔. ๖๑ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา () ๓. สูงกว่าปริญญาตรี
() ๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี
() ๒. ปริญญาตรี

๔. รายได้ () ๑. ๐-๕,๐๐๐ บาท () ๓. ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท
() ๒. ๕,๐๐๑ -๑๐,๐๐๐ บาท () ๔. มากกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท

๕. อาชีพ () ๑. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ
() ๒. รับจ้าง
() ๓. ค้าขาย
() ๔. ธุรกิจส่วนตัว
() ๕. อื่น ๆ ระบุ.....

๖. สถานภาพ () ๑. โสด () ๒. สมรส () ๓. หม้าย / หย่า / แยกกันอยู่

ตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

Reliability (รายข้อ)	Alpha
ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	
๑.ท่านได้ร่วมกับชุมชนในการริเริ่ม กำหนด เสนอ โครงการ และแผนงานต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเข้มแข็งท่าเกษม	.9040
๒.ท่านได้เข้าร่วมประชุมที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือ กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนท่าเกษม	.9123
๓.ท่านมีส่วนร่วมในการสำรวจปัญหาและความต้องการของพื้นที่ในการ เสริมสร้างชุมชน	.9400

เข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม	
๔.ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอสภาพปัญหาและความต้องการของพื้นที่ชุมชนท่าเกษม	.9123
๕.ความต้องการของท่านหรือชุมชนได้รับการบรรจุใน โครงการหรือกิจกรรม ของชุมชนท่าเกษม	.9443
ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	
๑.ท่านได้เข้าร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่ชุมชนจัดทำขึ้น ของชุมชนเข้มแข็งท่าเกษม	.9623
๒.ท่านได้เข้าร่วมเป็นกรรมการในการดำเนินงานตามแผนงานหรือโครงการ ตามแผนพัฒนาของชุมชนท่าเกษม	.9323
๓.ท่านได้เข้ามาร่วมหรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน ของชุมชนท่าเกษมให้เกิดความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ	.9629
๔.ท่านได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารงานของ ชุมชนท่าเกษม	.9636
๕.ความต้องการของท่านหรือชุมชนได้รับการบรรจุใน โครงการหรือกิจกรรม ของชุมชนท่าเกษม	.9619
๖.ท่านได้ร่วมบริจาคเงินให้แก่ชุมชนในพื้นที่ เพื่อนำไป พัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง	.9641
ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	
๑. ท่านมีส่วนร่วมในเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในการออกแรงในการพัฒนา ของชุมชนท่าเกษม	.9627
๒.ในพื้นที่ได้จัดทำแผนงาน/โครงการที่เกี่ยวกับ งาน ด้านสาธารณูปโภคงานด้านการศาสนา และงานด้านการศึกษา ให้กับประชาชนในชุมชน	.9635
๓.ในพื้นที่ได้จัดทำแผนงาน/โครงการที่มีลักษณะ เป็นวัตถุสิ่งของ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค ให้กับชุมชน	.9622
๔.การมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จำเป็นต้องมีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในชุมชนอย่างจริงจัง	.9323
๕. การสร้างผลประโยชน์และการกระจายผลประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชน ทำให้ชุมชนนั้นๆ พึ่งตนเองได้ ของชุมชนท่าเกษม	.9423
Reliability (รายข้อ)	Alpha
ด้านการประเมินผล	
๑.ท่านมีส่วนร่วมในการควบคุมการใช้งบประมาณพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ของชุมชนเข้มแข็งท่าเกษม	.8623

๒.ท่านมีส่วนร่วมในการประสานงานในการดำเนินโครงการเพื่อให้บรรลุผล สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม	.8623
๓.ท่านมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสของ ชุมชนท่าเกษม ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งมากเพียงใด	.8623
๔.ท่านมีส่วนร่วมในการควบคุมการใช้งบประมาณพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ของ ชุมชนท่าเกษม	.9123
๕.ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามโครงการ/ กิจกรรม ที่ปรากฏในแผนพัฒนาชุมชนของชุมชนท่าเกษม	.9323
เฉลี่ย	0.9312

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

๓.๑ ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการร่วมแสดงออกความคิดเห็น

.....

 ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา

๓.๒ ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการร่วมแสดงออกในการรวมดำเนินการ

.....

 ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา

๓.๓ ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการร่วมแสดงออกในการร่วมรับผลประโยชน์

.....

.....

ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา

.....

.....

๓.๔ ปัญหาและอุปสรรคในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการร่วมแสดงออกในการร่วมประเมินผล

.....

.....

ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการพัฒนา

.....

.....

 ขอเจริญพรขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	พระครูประภากรโสภณ (ศุนย์ดำ)
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๑
สถานที่เกิด	เลขที่ ๒๗ หมู่ ๔ ตำบลศาลาลำดวน อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี
ประวัติการศึกษา	- นักระรรมเอก - ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) - พุทธศาสตรบัณฑิต การจัดการเชิงพุทธ (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) หน่วยวิทยบริการวัดสระแก้ว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๖
ประสบการณ์ทำงาน	- เจ้าอาวาสวัดหนองไทรราษฎร์บำรุง พ.ศ. ๒๕๒๗ - ๒๕๔๑ - รองเจ้าคณะตำบลศาลาลำดวน พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๔๑ - เจ้าอาวาสวัดหัวกุญแจ ๒๕๔๒ - ปัจจุบัน - เป็นพระกรรมวาจาจารย์ - พระธรรมทูตสาย ๗ ภาค ๑๒ ๒๕๓๕ - ปัจจุบัน - พระนักเผยแผ่ประจำจังหวัดสระแก้ว พ.ศ.๒๕๔๕ - ปัจจุบัน - พระวิปัสสนาจารย์รุ่น ๒๕ - ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วัดหัวกุญแจ ๑๐๐ หมู่ ๙ ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๒๗๐๐๐ wathuagoonjea@gmail.com
ผลงานทางวิชาการ	-
ปีที่เข้าศึกษา	มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๖
ปีที่สำเร็จการศึกษา	เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดหัวกุญแจ ๑๐๐ หมู่ ๙ ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๒๗๐๐๐ wathuagoonjea@gmail.com